

Tomasz Homoncik
Klaudia Pujer
Iwona Wolańska

EKONOMICZNO-SPOŁECZNE ASPEKTY MIGRACJI WYBRANE PROBLEMY

Recenzent

dr hab. Zofia Sujkowska-Życka

Autorzy

Tomasz Homoncik Wyższa Szkoła Biznesu – National-Louis University, Nowy Sącz
Klaudia Pujer Exante Conferences & Publications Sp. z o.o., Wrocław
Iwona Wolańska Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Kielce

EKONOMICZNO-SPOŁECZNE ASPEKTY MIGRACJI WYBRANE PROBLEMY

© Copyright by EXANTE
exante.com.pl, Wrocław 2017

Nie wszystkie prawa zastrzeżone: tekst niniejszej monografii jest dostępny na licencji
Creative Commons (CC BY-NC-ND 3.0 PL)

Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych.

Zezwala się na wykorzystanie publikacji zgodnie z licencją – pod warunkiem zachowania niniejszej
informacji licencyjnej oraz wskazania Wydawnictwa i Autorów jako właścicieli praw do tekstu.

Treść licencji jest dostępna na stronie: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/pl/>

(Źródło zdjęć na okładce: pixabay.com/geralt, udostępnione na licencji

CC0 Public Domain, treść licencji jest dostępna na stronie:

<https://creativecommons.org/publicdomain/zero/1.0/deed.pl>).

Wersja elektroniczna monografii jest wersją pierwotną

WYDAWNICTWO EXANTE

Exante Conferences & Publications Sp. z o.o.
ul. Buforowa 24 lok. 10
52-131 WROCŁAW

tel. + 48 606 168 165
wydawnictwo@exante.com.pl
www.exante.com.pl

Ark. wyd. 6,1

ISBN 978-83-65690-22-7 (*wersja elektroniczna*)

ISBN 978-83-65690-23-4 (*wersja papierowa*)

Tomasz Homoncik
Klaudia Pujer
Iwona Wolańska

**EKONOMICZNO-SPOŁECZNE
ASPEKTY MIGRACJI
WYBRANE PROBLEMY**

MONOGRAFIA

EXANTE
Wrocław 2017

SPIS TREŚCI

WSTĘP	5
ROZDZIAŁ 1.	
POAKCESYJNE MIGRACJE ZAROBKOWE POLAKÓW	7
dr Klaudia Pujer	
WPROWADZENIE.....	7
KONTEKST MIGRACJI EKONOMICZNYCH.....	7
KIERUNKI MIGRACJI ZAROBKOWYCH POLAKÓW	10
SKUTKI MIGRACJI DLA POLSKIEGO RYNKU PRACY.....	13
MIGRACJE POAKCESYJNE DO WIELKIEJ BRYTANII	16
<i>Rozmiar i charakter migracji</i>	<i>16</i>
<i>Sektory zatrudnienia</i>	<i>20</i>
<i>System polityki społecznej.....</i>	<i>21</i>
MIGRACJE POAKCESYJNE DO NIEMIEC	25
<i>Skala i charakter migracji.....</i>	<i>25</i>
<i>Sektor zatrudnienia</i>	<i>26</i>
<i>System polityki społecznej.....</i>	<i>28</i>
PODSUMOWANIE	29
ROZDZIAŁ 2.	
LOSY POLAKÓW PRACUJĄCYCH ZA GRANICĄ	33
- INDYWIDUALNY I SPOŁECZNY WYMIAR ORIENTACJI ŻYCIOWYCH MIGRANTÓW. 33	
mgr Iwona Wolańska	
WPROWADZENIE.....	33
PROBLEMATYKA WSPARCIA SPOŁECZNEGO OSÓB WYJEŹDZAJĄCYCH ZA GRANICĘ W CELACH ZAROBKOWYCH	33
MIGRACJE ZAGRANICZNE – TEORIA I STAN BADAŃ	37
RODZINNY ASPEKT KONSEKWENCJI WYJAZDÓW ZAGRANICZNYCH W CELACH ZAROBKOWYCH.....	43
SAMOTNOŚĆ MIGRANTA A WSPARCIE RODZINY.....	52
POLACY W NIEMCZECH. RZECZYWISTOŚĆ MIGRACYJNA.	54
PODSUMOWANIE	60
ROZDZIAŁ 3.	
NIELEGALNA MIGRACJA WYZNAWCÓW ISLAMU DO PAŃSTW EUROPY ZACHODNIEJ	63
mgr Tomasz Homoncik	
WPROWADZENIE.....	63
EUROPA WOBEC DZISIEJSZEGO PROBLEMU MIGRACJI	65
RÓŻNICE KULTUROWE.....	71
PRZYCZYNA MIGRACJI WYZNAWCÓW ISLAMU DO EUROPY	77
PODJĘCIE PRACY PRZEZ IMIGRANTÓW Z PAŃSTW MUZUŁMAŃSKICH W EUROPIE ZACHODNIEJ.....	82
PODSUMOWANIE – SKUTKI NIELEGALNEJ MIGRACJI LUDNOŚCI MUZUŁMAŃSKIEJ.....	85
BIBLIOGRAFIA	91
SPIS TABEL	101
SPIS WYKRESÓW	101

WSTĘP

Nasilające się zjawisko migracji to jedno z najważniejszych wyzwań dla Europy i poszczególnych krajów członkowskich Unii Europejskiej. Wiąże się ono z przemianami ekonomicznymi (przede wszystkim globalizacją), kulturowymi, obyczajowymi, ale również z poszerzającymi się obszarami biedy i ubóstwa, konfliktami międzynarodowymi, czy etnicznymi. Migracje to „lustro” zachodzących na całym świecie przemian, które wpływają na życie osób i narodów. Obserwowana aktualnie wysoka intensywność ruchów migracyjnych powoduje potrzebę analizy tych procesów.

W ostatnich latach wiele krajów europejskich wdrożyło istotne zmiany w polityce migracyjnej. Jest to rezultat dostosowania jej do ewoluujących modeli migracyjnych oraz zmieniających się okoliczności politycznych. Przemiany ukierunkowane są przede wszystkim na zaostrzenie ograniczeń dotyczących poszukiwania wykwalifikowanych pracowników, inwestorów i przedsiębiorców. Z jednej strony wprowadzono korzystniejsze (uproszczone) rozwiązania w zakresie procedur imigracji rodzinnej, jednakże w perspektywie długookresowej, zmiany ukierunkowane są na zaostrzenie ograniczeń. Ponadto wcielono w życie działania mające na celu wzmocnienie kontroli granic¹.

Niniejsza publikacja prezentuje wybrane problemy współczesnych migracji, ze szczególnym uwzględnieniem migracji zarobkowych, w kontekście uwarunkowań społecznych i ekonomicznych.

Monografia składa się z trzech rozdziałów.

Rozdział pierwszy prezentuje zagadnienie wpływu akcesji Polski do Unii Europejskiej na migracje Polaków. Omówiono w nim tło migracji ekonomicznych, skalę wyjazdów zarobkowych w latach 2004-2015, z uwzględnieniem uwarunkowań społecznych. Przybliżono skutki migracji zarobkowych dla polskiego rynku pracy. W dalszej części ukazano skalę, przyczyny i skutki migracji poakcesyjnych Polaków do Wielkiej Brytanii i Niemiec. Zwrócono również uwagę na ostatnie wydarzenia (*Brexit*), które mogą ograniczyć przyszłe migracje Polaków do Zjednoczonego Królestwa.

Rozdział drugi podejmuje problem losów Polaków pracujących za granicą, ze szczególnym uwzględnieniem migracji zarobkowych sezonowych do Niemiec. Ukazuje specyfikę zjawiska migracji oraz sytuacji życiowej, w jakiej znajdują się Polacy na obczyźnie. Skłania do refleksji nad skutkami wyjazdów zagranicznych w celach zarobkowych, a nade wszystko podkreśla konieczność opracowania sieci wsparcia rodzin dotkniętych

¹ *International Migration Outlook 2016*, OECD, 19 Sep 2016.

problemem migracji w kontekście indywidualnego i społecznego funkcjonowania jej członków.

Rozdział trzeci dotyczy nielegalnej migracji wyznawców islamu do państw Europy Zachodniej. Zainteresowani przyjazdem do tych państw są między innymi wyznawcy islamu z Iraku, czy Syrii. Ukazano kierunki i przyczyny migracji muzułmanów, ograniczenia adaptacji do życia w Europie z perspektywy różnic kulturowych, aktywność pracowniczą tej grupy migrantów oraz skutki nielegalnej migracji ludności muzułmańskiej.

Podjęta w publikacji problematyka jest ważna i aktualna, ma znaczenie nie tylko teoretyczne, ale i praktyczne. Sygnalizuje Czytelnikowi zaledwie spektrum różnorodnych zagadnień i problemów związanych z migracjami zagranicznymi. Celem stało się zwrócenie uwagi na wybrane kwestie i zainspirowanie do własnych refleksji oraz poszukiwań badawczych.

ZESPÓŁ AUTORSKI
luty, Wrocław 2017 r.

ROZDZIAŁ 1.

POAKCESYJNE MIGRACJE ZAROBKOWE POLAKÓW

dr Klaudia Pujer

Exante Conferences & Publications Sp. z o.o.

Słowa kluczowe: migracje ekonomiczne, migracje zarobkowe, migracje poakcesyjne.

Wprowadzenie

Włącznie tzw. nowych państw do Unii Europejskiej (UE) w roku 2004 i dalej 2007² z jednej strony spowodowało dla nich otwarcie europejskich rynków pracy, a z drugiej nie pozostało bez wpływu na przeobrażenia na ich wewnętrznych rynkach pracy. Jednoznaczne oszacowanie tego, w jakim stopniu akcesja do UE wpłynęła na poziom bezrobocia i zatrudnienia w tych państwach nie jest łatwe. Wynika to z faktu, że sytuacja tak pracowników, jak i pracodawców jest w istotny sposób warunkowana jest ogólną koniunkturą gospodarczą, w tym przede wszystkim procesami zachodzącymi zarówno wewnątrz państwa, jak i w jego otoczeniu zewnętrznym. Co więcej, sposób kształtowania się wskaźników opisujących sytuację na rynku pracy jest zdeterminowany przez szereg innych czynników, w tym m.in. migracje.

Celem rozdziału jest próba analizy i oceny wpływu akcesji Polski do UE na skalę migracji Polaków, ze szczególnym uwzględnieniem migracji zarobkowych.

Kontekst migracji ekonomicznych

Obecnie na całym świecie obserwuje się intensyfikację skali migracji zagranicznej – zarobkowej. Sytuacja ta implikowana jest postępującą globali-

² Od 1 maja 2004 r. członkami Unii Europejskiej są: Polska, Litwa, Łotwa, Estonia, Czechy, Słowacja, Węgry, Słowenia, Cypr, Malta; od 1 stycznia 2007 r. członkami Unii Europejskiej są: Bułgaria i Rumunia.

zają gospodarczą, która skutkuje wzrostem konkurencyjności zasobów pracy w różnych regionach świata. Progres międzynarodowej mobilności pracowników spełnia coraz ważniejszą rolę dla długoterminowych perspektyw gospodarczych praktycznie każdego kraju – nie tylko w UE, lecz również na całym świecie. Dotyczy to również Polski³.

Migracje zarobkowe to tzw. migracje ekonomiczne, przemieszczanie się w celu podjęcia pracy poza miejscem pochodzenia, w którym istnieją wolne miejsca pracy podnoszące w efekcie poziom dochodów i standard życia.

Przy charakterystyce migracji ekonomicznych bierze się pod uwagę różne kryteria opisu informujące o bezpośrednich celach oraz okresie i formie ich realizacji. Na tej podstawie wśród osób migrujących wyodrębnia się⁴:

- migrantów zarobkowych: celem migracji jest zarobienie pieniędzy, na ogół bez planów pozostawania w kraju przyjmującym na stałe. Wśród nich dodatkowo wyodrębnić można:
 - migrantów kontraktowych: w celach jak poprzednio, przy czym wyjazd jest zorganizowany, a jego warunki ustalone na podstawie kontraktu między zakładami/pracodawcami, a więc zarówno bezpośrednio z migrantem, jak też z instytucją „wysyłającą”, którą może być jego macierzysty zakład, bądź lokalny lub krajowy urząd pracy;
 - migrantów wahadłowych „ludzi na huśtawce”, którzy wyjeżdżają do pracy na pewien okres, często bez jej legalizacji, przy zachowaniu regularnych kontaktów z rodziną i miejscem zamieszkania;
- migrantów handlowych o bezpośrednich ściśle komercyjnych celach migracji obejmujących zakup lub/i sprzedaż towarów poza własnym krajem, w celach zarobkowych, lub też dla obniżenia własnych kosztów utrzymania.

Potencjalny migrant decyzję o wyjeździe podejmuje wówczas, gdy jest przekonany, że w kraju docelowym będzie mu się lepiej żyło, niż w kraju pochodzenia. Ocena poznawcza to szczególnie ważny element warunkujący ostateczną decyzję o migracji i jej realizacji. Fundamentem tej oceny z jednej strony są subiektywne doświadczenia obecnej lokalizacji, a z drugiej informacje pośrednie lub własne wyobrażenia o kraju docelowym. Jednocześnie czynniki indywidualne i instytucjonalne moderują procesy poznawcze dotyczące budowania reprezentacji poznawczych

³ B. Rożnowski, *Jakość życia kobiet migrujących zarobkowo oraz jej wpływ na intencję ponownych wyjazdów*, „Czasopismo Psychologiczne”, t. 18, 2012, nr 2, s. 297.

⁴ E. Jaźwińska, *Migracje niepełne ludności Polski: zróżnicowanie międzyregionalne*, [w:] E. Jaźwińska, M. Okólski (red.), *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, Scholar, Warszawa 2001, ss. 56-62.

„tu” i „tam”⁵. Analiza ta odnosi się nie tylko do sytuacji przed wyjazdem, ale także do pobytu emigracyjnego. Najczęściej jednostka w sposób ciągły zastanawia się czy lepiej jest pojechać do innego kraju, czy może zostać na dotychczasowym miejscu. Dla wielu migrantów symptomatyczna jest częsta zmiana miejsc pobytu, tj. przenoszenia się do innego kraju przyjmującego, gdzie dostrzegane są lepsze perspektywy i jakości życia⁶.

Migracje zarobkowe umotywowane są przede wszystkim finansowo. Jej celem jest poprawa sytuacji materialnej własnej i rodziny, co z kolei ma przełożyć się na zaspokojenie potrzeb niezbędnych w codziennym funkcjonowaniu. Inicjuje się ją również celem pomnożenia własnego kapitału życiowego (kwalifikacji, doświadczenia zawodowego, znajomości języka, poznania innej kultury, sprawdzenia i zwiększenia własnych szans życiowych), co w przyszłości zadecyduje o podwyższeniu społecznego statusu. Impulsem decyzji migracyjnej może być również pragnienie wyrównywania dystansu między standardem życia otoczenia dalszego i bliższego migranta⁷. Decyzja o migracji bazuje na rachunku zysków i strat, jakie wiąże się z zagranicznym wyjazdem zarobkowym. Wiąże się przede wszystkim z przewidywaniem korzystnych zmian w statusie społecznym i podniesieniem standardu materialnego zainteresowanych.

Indywidualne decyzje o migracji zarobkowej wyjaśnia się, jako działania mające na celu zróżnicowanie ryzyka wiążącego się z funkcjonowaniem gospodarstw domowych w niestabilnym systemie ekonomicznym i pragnienia powiększenia własnego kapitału ekonomicznego, społecznego, kulturowego, podniesienia prestiżu, zwiększenia niezależności ekonomicznej oraz uzyskania uznania i lepszej pozycji w kręgu rodziny i znajomych. Głównymi czynnikami wypychającymi z kraju pochodzenia pozostają: niezadowolające zarobki, bezrobocie (stałe lub czasowe własne lub członków rodziny), zła sytuacja na rynku pracy, niepewność zatrudnienia⁸.

Ogólnie niezadowolająca sytuacja bytowa lub dążenie do znacznej poprawy standardu życia wypychają migrantów z kraju bez względu na to, czy kraj pochodzenia ułatwia, czy nie ułatwia wyjazdów. W tej sytuacji jednostce najlepszym rozwiązaniem wydaje się wyjazd za granicą, bazujący

⁵ T. Maruszewski, *Psychologia poznania. Sposoby rozumienia siebie i świata*, GWP, Gdańsk 2001, ss. 78-82.

⁶ B. Różnowski, D. Bryk, *Psychologiczna sytuacja migrantów zarobkowych na różnych etapach migracji* [w:] S.B. Bryk, M. Różnowski, S. Zięba (red.), *Migracja zarobkowa do Włoch*, Oficyna Wydawnicza EL-Press s.c., Lublin 2008, ss. 47-60.

⁷ W. Łukowski, *Społeczny sens migracji sezonowych* [w:] P. Kaczmarczyk, W. Łukowski (red.), *Polscy pracownicy na rynku Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004, s. 142.

⁸ M. Duda, *W kierunku ograniczenia bezrobocia i bezdomności – przyczyny migracji*, „Studia i Badania Naukowe” 2009, nr 1, ss. 299-306.

na przekonaniu, że w innym kraju migrant znajdzie nie tylko prace, ale też lepszy standard życia i pracy oraz, że pobyt tam zapewni większe niż w kraju pochodzenia szanse na przyszłość dla siebie i rodziny. Optyka ta to zasadniczy czynnik przyciągający, choć nierzadko niezgodny z realiami, z jakimi musi się zmierzyć migrant.

Kierunki migracji zarobkowych Polaków

Migracje zagraniczne to zjawisko społeczno-ekonomiczne, które na trwałe wpisało się we współczesną historię Polski. Raport *Migracje Zarobkowe Polaków Work Service 2016*⁹ wskazuje, że 78,8% osób migrujących, jako główny powód emigracji wskazuje wyższe zarobki. Kolejne ważne motywy to: wyższy standard życia (58, 9%), możliwość podróżowania i zwiedzania świata (44,0%), lepsze warunki socjalne (37,3%) oraz lepsze perspektywy rozwoju zawodowego (35,7%).

Główne preferowane kierunki emigracji to **Niemcy, Wielą Brytania i Holandia**. Migrację zarobkową w przeciągu najbliższych dwunastu miesięcy bierze pod uwagę 19,1% aktywnych lub potencjalnych uczestników rynku pracy w Polsce i jest to wynik o 4 pkt proc. wyższy w porównaniu z rokiem poprzednim. To grupa 4 mln osób, a więc niemal 13% całej dorosłej populacji Polski. Wśród wszystkich uczestników badania, którzy rozważają migrację, 7,1% osób zadeklarowało chęć wyjazdu z Polski.

Emigrację zarobkową w pierwszej kolejności biorą pod uwagę osoby młode do 35 r.ż. 62% z nich myśli o wyjeździe do pracy za granicę. W grupie wiekowej 18-24 lata wyjazd rozważa co trzeci badany. O 11 pkt proc. spadła zaś gotowość do emigracji starszych Polaków. Osoby w wieku 35-60 lat stanowią 34% deklarujących plany emigracyjne. Zdecydowanie najmniej, bo 3% osób rozważających przeprowadzkę za granicę to osoby powyżej 60 r.ż.

Dane szacunkowe GUS-u za lata 2004-2015 dotyczące liczby emigrantów z Polski przebywających czasowo za granicą (według stanu w końcu każdego roku) prezentuje tabela 1. Dane zestawione w tabeli 1, nie są strumieniami emigracji w poszczególnych latach. Nie należy ich sumować.

⁹ Raport *Migracje Zarobkowe Polaków Work Service*, maj 2016, <http://www.workservice.pl/Centrum-prasowe/Raporty/Raport-Migracyjny/Migracje-zarobkowe-Polakow-IV-maj-2016>, (online: 10.01.2017).

Tabela 1. Dane szacunkowe emigracji z Polski na pobyt czasowy w latach 2004-2015

Kraj pobytu/ Rok	Liczba emigrantów [w tys.]													
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015		
OGÓŁEM	1000	1450	1950	2270	2210	2100	2000	2060	2130	2196	2320	2397		
EUROPA	770	1200	1610	1925	1887	1765	1685	1754	1816	1891	2013	2098		
UE-27 (do 2006 r. 25 krajów)	750	1170	1550	1860	1820	1690	1607	1670	1720	1789	1901	1983		
Austria	15	25	34	39	40	36	29	25	28	31	34	36		
Belgia	13	21	28	31	33	34	45	47	48	49	49	52		
Cypr	-	-	-	4	4	3	3	3	2	1	1	1		
Dania	-	-	-	17	19	20	19	21	23	25	28	30		
Finlandia	0,4	0,7	3	4	4	3	3	2	2	3	3	3		
Francja	30	44	49	55	56	60	60	62	63	63	63	64		
Grecja	13	17	20	20	20	16	16	15	14	12	9	8		
Holandia	23	43	55	98	108	98	92	95	97	103	109	112		
Hiszpania	26	37	44	80	83	84	48	40	37	34	32	30		
Irlandia	15	76	120	200	180	140	133	120	118	115	113	111		
Niemcy	385	430	450	490	490	465	440	470	500	560	614	655		
Portugalia	0,5	0,6	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		
Czechy	-	-	-	8	10	9	7	7	8	8	9	9		
Szwecja	11	17	25	27	29	31	33	36	38	40	43	46		
Wielka Brytania	150	340	580	690	650	595	580	625	637	642	685	720		
Włochy	59	70	85	87	88	88	92	94	97	96	96	94		
KRAJE SPOZA UE	20	30	60	65	67	75	78	85	96	102	112	115		
Norwegia	20	30	60	65	67	75	78	85	96	102	112	84		

Źródło: Informacje o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004-2015, GUS, Warszawa 5.09.2016, s. 3.

Dane za lata 2007-2015 odnoszą się do osób, które przebywały czasowo za granicą powyżej kwartału, z kolei dane do 2006 r. odnoszą się do osób przebywających czasowo za granicą powyżej 2 miesięcy¹⁰. Zaznaczyć należy, że różnice wyników tych badań, będące wynikiem zmiany kryterium okresu nieobecności są jednak bardzo niewielkie i dane te można porównywać w czasie. Wyniki szacunkowe najczęściej nie uwzględniają emigracji sezonowych Polaków, które ze względu na czas ich trwania – z reguły do kwartału – w większości krajów Wspólnoty podlegają uproszczonym procedurom formalno-prawnym lub w ogóle nie podlegają rejestracji.

W tabeli 1 uwzględniono dane szacunkowe dla krajów tzw. „starej piętnastki” (z wyjątkiem Luksemburga) oraz – spośród krajów, które wstąpiły do UE po 2004 r. – Republiki Czeskiej i Cypru.

Szacunkowo w końcu 2015 r. poza granicami Polski przebywało czasowo około 2397 tys. mieszkańców naszego kraju. Jest to wzrost na poziomie 77 tys. (3,3%) w porównaniu do roku 2014 i o 1397 tys. (58,0%) w zestawieniu z rokiem 2004. W Europie w 2015 r. przebywało około 2098 tys. osób, przy czym zdecydowana większość – około 1983 tys. – przebywała w krajach członkowskich UE. Liczba ta zwiększyła się o 82 tys. w relacji do 2014 r. i o 1233 tys. w porównaniu z 2004 r. Spośród krajów UE, w 2015 r. najwięcej osób przebywało w **Wielkiej Brytanii** (720 tys., wzrost w relacji do 2004 r. o 570 tys.), **Niemczech** (655 tys., wzrost w stosunku do 2004 r. o 270 tys.), **Holandii** (112 tys., wzrost w zestawieniu z 2004 r o 89 tys.) oraz w **Irlandii** (111 tys., wzrost w porównaniu z 2004 r. o 96 tys.) i we **Włoszech** (94 tys., wzrost w stosunku do 2004 r. o 35 tys.) **W 2015 r. zaobserwowano istotny wzrost liczby Polaków przebywających w Niemczech oraz w Wielkiej Brytanii, czyli w głównych krajach docelowych emigracji z Polski w ostatnich latach**¹¹.

W przypadku Niemiec liczba ta wzrosła o 41 tys. tj. prawie o 7%. Pełne otwarcie niemieckiego rynku pracy, sąsiedztwo z Polską, niska stopa bezrobocia w Niemczech (w czerwcu 2016 r. – 4,2%¹²) to istotne czynniki warunkujące decyzje migracyjne Polaków do tego kraju. W Wielkiej Brytanii odnotowano wzrost o 35 tys. (5,1 %). Wielka Brytania to w analizowanym okresie (2004-2015) główny kraj destynacji migracyjnej Polaków, ale różnica liczebności przebywających czasowo Polaków w obydwu krajach zmniejsza się. Spośród krajów UE niewielki wzrost liczby Polaków zaobserwowano również w Belgii, Holandii, Szwecji, Austrii, Danii oraz Francji.

¹⁰ Raport *Migracje Zarobkowe Polaków* Work Service, maj 2016, *op. cit.*, ss. 1-5.

¹¹ *Informacje o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004-2015*, GUS, Warszawa 5.09.2016, ss. 1-5.

¹² Eurostat.

W dalszym ciągu obserwuje się wzrost liczby osób przebywających w krajach europejskich nienależących do UE, w tym w Norwegii – w 2015 r. przebywało w tym kraju 84 tys. osób¹³.

Spadek liczby emigrantów z Polski w relacji do roku 2014 w Hiszpanii (-6,3%) i Grecji (-11%), czyli w krajach o wysokiej stopie bezrobocia (w lipcu 2016 r. w Hiszpanii stopa bezrobocia wynosiła 18,91%¹⁴, w Grecji w październiku 2016 r. 23,0%¹⁵). Nieco mniej Polaków przebywało również w Irlandii (spadek o 1,8%). Dane szacunkowe wskazują, że około 80% czasowych emigrantów z Polski przebywa za granicą co najmniej 12 miesięcy. Osoby te kwalifikuje się do klasy emigrantów długookresowych i – razem z osobami, które wyemigrowały na stałe – powinny być uwzględnione w stanach ludności poszczególnych krajów (są rezydentami krajów przyjmujących)¹⁶.

Należy podkreślić, że dane prezentowane w niniejszym podrozdziale, to dane szacunkowe. Wynika to z faktu równoczesnego funkcjonowania różnych systemów ewidencjonowania przepływów migracyjnych istniejących w poszczególnych krajach, oraz zróżnicowanej dostępności danych o migracjach.

Skutki migracji dla polskiego rynku pracy

Akcesja Polski do struktur unijnych wywołała wiele zmian w obszarze różnorodnych polityk na poziomie krajowym. Ogólnie rzecz biorąc, polityka spójności pozytywnie wpływa na sytuację na polskim rynku pracy. M.in. dzięki wykorzystaniu środków unijnych na promocję zatrudnienia i wspieranie osób poszukujących pracy. Szczególną rolę przypisuje się środkom unijnym pochodzącym z Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS), dzięki którym możliwe jest podejmowanie wielu działań ukierunkowanych na utrzymanie dotychczasowych i powstanie nowych miejsc pracy, podnoszenie kwalifikacji pracowników oraz aktywizację osób pozostających bez pracy. W latach 2004-2006 wsparciem EFS objęto ponad 702 tys., a w latach 2007-2013 już prawie 1,4 mln osób bezrobotnych¹⁷. Dzięki wsparciu z EFS systematycznie wzrastało w Polsce zatrudnienie wśród grup, które miały problemy z utrzymaniem się lub wejściem na rynek pracy. W programach aktywizacji zawodowej uczestniczyło około

¹³ *Informacje o rozmiarach, op. cit.*, ss. 1-5.

¹⁴ <http://pl.tradingeconomics.com/spain/unemployment-rate>, (online: 10.01.2017).

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Informacje o rozmiarach, op. cit.*, ss. 1-5.

¹⁷ *10 PL-UE. Polskie 10 lat w Unii. Raport*, MSZ, Warszawa 2014, s. 199.

1,2 mln osób, w tym prawie 419 tys. osób młodych do 25. r.ż. i ponad 149 tys. osób po 50. r. ż. Istotny jest fakt, że co drugi z beneficjentów tych programów znalazł pracę w ciągu pół roku od zakończenia udziału w projekcie. Dzięki wparciu EFS osoby bezrobotne uruchomiły ponad 205 tys. nowych firm¹⁸.

Wykorzystanie środków unijnych w ramach polityki spójności w okresie programowania 2004-2013 była ważnym przyczynkiem do pozytywnych zmian, jakie zaszły na polskim rynku pracy. Należy do nich zaliczyć m.in.¹⁹:

- wzrost ogólnego poziomu wskaźnika zatrudnienia, średniorocznie o 1,8 pkt proc. w przypadku grupy wiekowej 15-64 lat i 2,0 pkt proc. w odniesieniu do grupy 20-64 lat ponad poziom, jaki hipotetycznie byłby możliwy w scenariuszu, w którym Polska nie korzystałaby ze wsparcia unijnego,
- spadek stopy bezrobocia w grupie osób w wieku 15-64 lat o 3,5 pkt proc. i o 3,4 pkt proc. w przypadku grupy 20-64 lat, w stosunku do hipotetycznego scenariusza nieuwzględniającego wspomnianych funduszy. W ujęciu bezwzględnym było to 667,6 tys. osób bezrobotnych w wieku 15-64 mniej (odpowiednio 644,6 tys. osób w wieku 20-64 lat).

Korzystny wpływ na rynek pracy „nowych” członków UE miała też swoboda przepływu osób. Przyłączenie tych państw do struktur unijnych w 2004 i w 2007 r. umożliwiło swobodny dostęp obywateli tych państw do europejskich rynków pracy²⁰.

Zyski z migracji w skali makro to również zredukowanie napięcia społecznego wynikającego z trudnej sytuacji na polskim rynku pracy (napięcia płacowe, poziom ubóstwa). Stopa bezrobocia w Polsce z 20% notowanych na początku 2004 r. spadła do 10% (listopad 2016)²¹. Wynika z tego, że polski rynek pracy nie stracił na braku możliwości zatrudnienia młodych i wykształconych pracowników. Wydaje się, że polski rynek pracy

¹⁸ *10 lat EFS w Polsce. Perspektywy na przyszłość*,

http://www.mr.gov.pl/fundusze/Fundusze_Europejskie_2014_2020/Documents/Informacja%20prasowa_10latEFS.pdf, (online: 10.01.2017).

¹⁹ K. Cymbranowicz, *Wpływ integracji na sytuację na rynku pracy i migracje zagraniczne w nowych państwach członkowskich* [w:] H. Tendera-Właszczuk (red.), *Nowe państwa członkowskie w Unii Europejskiej. Diagnoza i Perspektywy*, Difin, Warszawa 2016, ss. 85-86.

²⁰ *Ibidem*, ss. 85-86.

²¹ *Stopa bezrobocia w latach 1990-2016*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-w-latach-1990-2016,4,1.html>, (online: 10.01.2017).

nie mógł po prostu wchłonąć takiej rzeszy nowych roczników wchodzących na ten rynek²².

W ostatnich latach odnotowano również wyraźny wzrost płac. W 2003 r. minimalne wynagrodzenie za pracę w Polsce wynosiło 800 zł. Na dzień 1 stycznia 2016 r. wynosiło ono 1850 zł²³. Wraz ze wzrostem płac, zwiększają się koszty pracy, a co za tym idzie, spada atrakcyjność inwestycyjna Polski²⁴.

Beneficjentami otwarcia rynku pracy po 2004 r. są w pierwszej kolejności polscy migranci, którzy znaleźli możliwość legalnej pracy i zarobku za granicą. Wielu z nich – motywowani wysokimi zarobkami – podejmuje pracę poniżej swoich kwalifikacji i poziomu wykształcenia. Sytuacja ta może zablokować możliwość awansu w kraju przyjmującym. Po latach pracy w sektorze niewymagającym wysokich kwalifikacji i ewentualnym powrocie do Polski, osoby te mogą mieć problem ze znalezieniem zatrudnienia. Jeżeli migranci o tym profilu wrócą do kraju, to w wielu przypadkach mogą spotkać się ze zjawiskiem podwójnej marginalizacji, co prowadzić może, zwłaszcza w ujęciu regionalnym, do wzrostu stopy bezrobocia²⁵.

Jedną z konsekwencji najnowszej fali migracji z Polski są niedobory na rynku pracy. Na początku 2006 r. 20% firm budowlanych wskazywało na niedobory pracowników średnio i nisko wykwalifikowanych (w branży tej niedobory przed 1 maja 2004 r. wynosiły tylko 4%). W przemyśle samochodowym 21 % firm wskazało na brak pracowników (w proporcji do 7% przed rozszerzeniem UE), w branży meblowej 25% (w zestawieniu z 11% przed rozszerzeniem), w branży obróbki drewna niedobory na początku 2006 r. kształtowały się na poziomie 34%, w przemyśle papierniczym 24%, a w branży hi-fi 23%²⁶. Największe niedobory obserwuje się w sekcjach: transport i gospodarka magazynowa, zakwaterowanie i gastronomia, informacja i komunikacja (deficyty pracownicze nasilają się w tych sekcjach począwszy od 2012 r.)²⁷.

²² K. Iglicka, *Kontrasty migracyjne Polski. Wymiar transatlantycki*, Scholar, Warszawa 2008, s. 67.

²³ *Minimalne wynagrodzenie za pracę od 2003 r.*, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=1019>, (online: 10.01.2017).

²⁴ K. Iglicka, *Kontrasty*, op. cit., s. 67.

²⁵ *Ibidem*, s. 68.

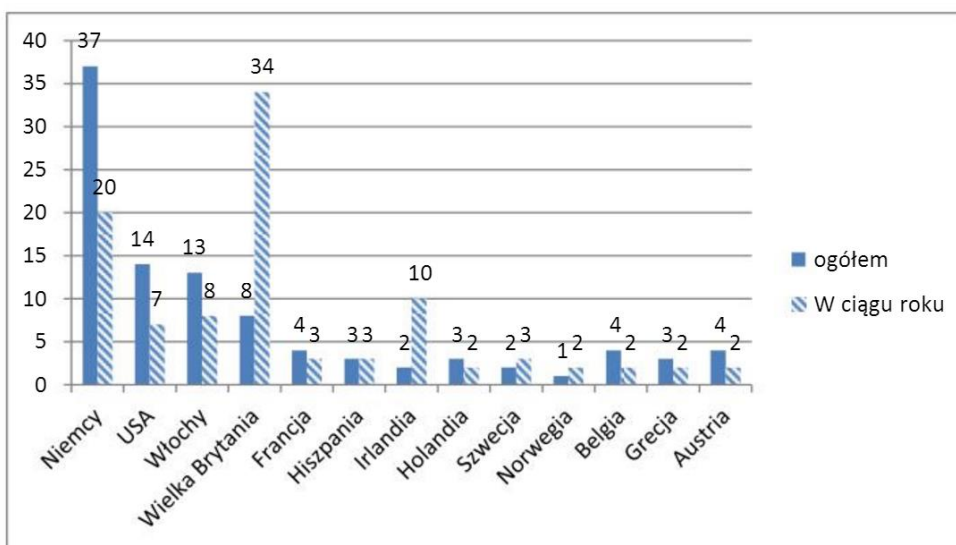
²⁶ *Ibidem*, s. 71.

²⁷ *Koniunktura Gospodarcza. Koniunktura w przemyśle, budownictwie, handlu i usługach w lutym 2016 r. Opracowanie sygnałne*, GUS, 22.02.2016, Warszawa.

Migracje poakcesyjne do Wielkiej Brytanii

Rozmiar i charakter migracji

Kierunki destynacji migracyjnej Polaków można analizować na podstawie wyników badań krajowych, bądź biorąc pod uwagę dane płynące z docelowych krajów polskich migracji. Dane zaprezentowane na wykresach 1 i 2 sugerują, iż Wielka Brytania (34%), Niemcy (20%) i Irlandia (10%) stały się bardzo popularnymi krajami migracji Polaków po wejściu Polski do UE²⁸.

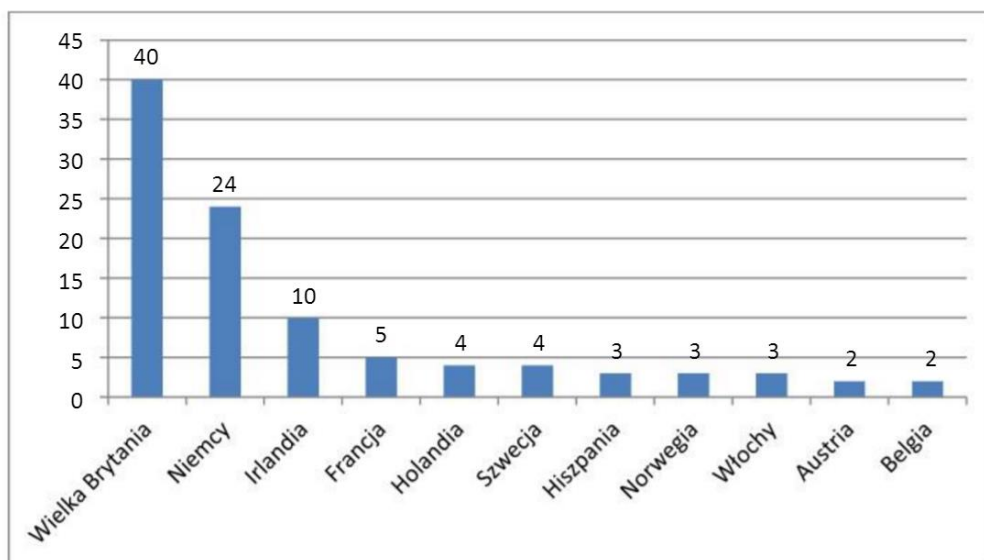
Wykres 1. Główny kraj docelowy migrantów z Polski przed i po polskiej akcesji w strukturze UE [2008, w proc.]

Źródło: *Migracje zagraniczne w latach 2007-2009. Wyniki badań i analiz, Wojewódzki Urząd Pracy, Kraków 2009.*

Wykres 1 uwzględnia dane odnoszące się do wyjazdów przed i po akcesyjnych. Kraje, które przed akcesją były dla emigrantów najbardziej popularne – Niemcy (37%), USA (14%), Włochy (13% migrujących) straciły swą uprzywilejowaną pozycję na rzecz Wielkiej Brytanii (różnica przed i po akcesji aż o 26 pkt proc., to istotny sygnał statystyczny) i Irlandii (różnica 8%). Niemcy ze względu na bliskość geograficzną i fakt, iż stanowią

²⁸ J. Kozielska, *Poakcesyjne migracje zarobkowe. Kontekst teoretyczno-empiryczny. Wsparcie społeczne*, UAM, Poznań 2014, ss. 80-86.

tradycyjny kraj polskiej emigracji, także po wstąpieniu Polski do UE utrzymały swą wysoką pozycję²⁹.

Wykres 2. Główny kraj docelowy migrantów zarobkowych z Polski po polskiej akcesji w strukturze UE [2009, w proc.]

Źródło: *Migracje zagraniczne w latach 2007-2009. Wyniki badań i analiz, Wojewódzki Urząd Pracy, Kraków 2009.*

Zmiana emigracyjnej geografii w latach 2004-2015 szczególnie widoczna jest w przypadku Wielkiej Brytanii. Jak wskazuje P. Kaczmarczyk „Przedakcesyjne prognozy mówiły o napływie rzędu kilku-kilkunastu tysięcy imigrantów rocznie, podczas gdy już początkowa skala przyjazdów przekraczała 150 tys. osób w skali roku. Błąd ten dotyczy nie tylko badania brytyjskiego, także i inni autorzy, posługując się metodą ekstrapolacji, w istotny sposób niedoszacowali skali zainteresowania brytyjskim rynkiem pracy”³⁰. Istotnych informacji o skali tego zjawiska dostarczają dane pochodzące z urzędów krajów docelowej migracji Polaków, a konkretnie tych, które wydają pozwolenia na pracę, nadają numery identyfikacji podatkowej i numery ubezpieczeń³¹.

Dane zaprezentowane w tabeli 2 pokazują kierunki migracji Polaków, w tym skalę polskiej migracji w zestawieniu z innymi państwami.

²⁹ J. Kozielska, *op. cit.*, s. 80-86.

³⁰ P. Kaczmarczyk, *Kryzys a decyzje migracyjne Polaków*, Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2010, ss. 6-7.

³¹ J. Kozielska, *op. cit.*, ss. 80-86.

Wynika z niej, że Polacy stanowili w okresie bezpośrednio po akcesyjnym najliczniejszą grupę zarejestrowanych w urzędach Wielkiej Brytanii³².

Tabela 2. Liczba zgłaszających się do Workers Registration Scheme (Wielka Brytania) w okresie maj 2004-grudzień 2005

Narodowość/Rok	Czesi	Estończycy	Węgrzy	Łotysze
2004	8255	1860	3620	8670
2005	10565	2560	6355	12955
Narodowość/Rok	Litwini	Polacy	Słowacy	Słoweńcy
2004	19270	71020	13020	155
2005	22980	127310	22030	170

Źródło: Wpływ emigracji zarobkowej na gospodarkę Polski, Departament Analiz i prognoza, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2007, s. 17.

Emigrację poakcesyjną określa się jako tzw. „emigrację trzeciej generacji”. Jej cechy charakterystyczne to³³:

- „wzrost liczby migrantów umotywowanych ekonomicznie (zarobkowo);
- elastyczność decyzji o wyjeździe, tj. decyzja ta nie jest ostateczna, czy jednorazowa, odwiedziny w kraju ojczystym są częste, można też w każdej chwili wrócić do kraju”³⁴.

„Emigracja trzeciej generacji” jest symptomatyczna dla ludzi młodych. Poakcesyjną emigracją zainteresowane były zwłaszcza osoby wchodzące w dorosłe życie, będące w wieku najwyższej mobilności produkcyjnej³⁵. M. Okólski, szacując wiek wyjeżdżających do Wielkiej Brytanii, (na bazie WRS³⁶ i NIN³⁷), ocenia, że aż około 80% stanowiły osoby poniżej 35. r.ż (33-43% ma od 18 do 24 lat, a 39-45% jest wieku od 25 do 34 lat³⁸. Emigranci to osoby w wieku mobilnym (11,3% – 15 do 24 lat, 66,5% – 25 do 34 lat³⁹.

³² J. Kozielska, *op. cit.*, ss. 80-86.

³³ *Ibidem*, s. 80-86.

³⁴ A. Fihel, P. Piętka, J. Tyrowicz, *Funkcjonowanie polskich migrantów na brytyjskim rynku pracy*, Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2007, s. 26.

³⁵ E. Siek, *Migracje zagraniczne na pobyt stały w Polsce po akcesji do UE* [w:] A. Noga, K. Stawicka, *Rynek pracy w dobie integracji europejskiej*, CeDeWu, Warszawa 2011, s. 56.

³⁶ ang. *Worker Registration Scheme*, Program Rejestracji Pracowników w Wielkiej Brytanii [funkcjonował do 30.04.2011 r.]

³⁷ ang. *National Insurance Number*, numer ubezpieczenia społecznego.

³⁸ M. Okólski, *Polska jako aktor na europejskiej scenie migracyjnej* [w:] M. Duszczyk, M. Lesińska, *Współczesne migracje. Dylematy Europy i Polski*, Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2009, s. 60.

³⁹ M. Ślusarczyk, *Demograficzne i społeczne aspekty migracji Polaków na początku XXI wieku* [w:] A. Grzymała-Moszczyńska, A. Kwiatkowska, J. Roszak (red.), *Drogi i rozdroża. Migracje Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004*, Nomos, Kraków 2010, s. 23.

Wyniki badań realizowanych w Wielkiej Brytanii wskazują, iż zasadniczy odsetek młodych polskich emigrantów (42%) to tzw. „buszujący” - czyli ludzie młodzi indywidualistycznie nastawieni i mobilni społecznie, bazujących na strategii intencjonalności, nieprzewidywalności. Dla osób tych ważna jest możliwość modyfikacji planów migracyjnych, strategii zawodowych i życiowych, które mogą realizować w Londynie, Polsce, jak i innym państwie. R. Bera⁴⁰ wyodrębniła kilka nowych emigrantów i emigracji⁴¹:

- „Typ bociana”: emigrant pozostawiający rodzinę (małżonek, partner, dziecko) w kraju ojczystym w wyniku podjęcia decyzji o emigracji zarobkowej. Po kilkumiesięcznym pobycie wraca do kraju „w odwiedziny”, żeby następnie ponownie wyjechać na obczyznę;
- „Typ chomika”: emigrant ukierunkowany na pracę zarobkową i szybkie pomnożenie kapitału finansowego z reguły potrzebnego na konkretny cel. To szybki sposób na zarobienie sporej sumy pieniędzy. Po zrealizowaniu celu za granicą wraca do kraju pochodzenia;
- „Typ buszujący”: emigrant postrzegający wyjazd w kategorii przygody, nie wykluczający trwałego osiedlenia na obczyźnie, czy powrotu do kraju.

Polacy widocznie zasiedlają kilka regionów Wielkiej Brytanii. Zamieszkują przede wszystkim obszary w Anglii Południowo-Wschodniej, Anglii Wschodniej i Północno-Zachodniej. Wiąże się to z wielkimi miastami, które są w tym regionach zlokalizowane. W pierwszej kolejności z Londynem, w którym liczba polskich wniosków u numer ubezpieczenia NIN kształtowała się w horyzoncie lat 2002-2006 na poziomie blisko 70 tys. Londyn był głównym celem migracji polskich pracowników na początku tego okresu. W roku fiskalnym poprzedzającym akcesję Polski do UE, 2002/2003, miasto to przyciągało ponad 70% wszystkich Polaków aplikujących o numer NIN. W kolejnych latach zainteresowanie Londynem widocznie zmalało. W roku fiskalnym 2005/2006 zamieszkiwało w nim 22% Polaków, natomiast pozostali migranci rozpoczęli zasiedlanie także innych regionach kraju, na przykład w Anglii Wschodniej, Północno-Zachodniej, Środkowej oraz w Szkocji⁴².

We wrześniu 2016 r. Polacy byli drugą co do wielkości grupą imigrantów aplikujących o numer NIN. Ogólna liczba aplikujących wyniosła

⁴⁰ R. Bera, *Aksjologiczny sens pracy a poczucie jakości życia młodych emigrantów polskich*, UMCS, Lullin 2008, s. 200.

⁴¹ J. Kozielska, *op. cit.*, s. 89.

⁴² M. Ślusarczyk, *op. cit.*, s. 23; R. Bera, *op. cit.*, s. 200.; J. Kozielska, *op. cit.*, s. 89; D. Owen, A. Fihel, A. Green, *Najnowsza migracja z Polski do Wielkiej Brytanii*, „Biuletyn Migracyjny” 2007, nr 4-5, ss. 2 (dodatek).

519 tys. Największą liczbę aplikujących stanowili: Rumuni – 187 tys., Polacy – 101 tys. i Włosi – 61 tys.⁴³

Do kluczowych miejsc, w których osiedlają się imigranci z Polski zalicza się: okręgi administracyjne Londynu (Ealing, Brent, Haringey), Edynburg, Southampton (port ze znaczącymi zakładami dostawczymi), Luton. Do głównych miast zaliczyć należy: Manchester, Birmingham, Leicester i Glasgow. Do nieco mniej popularnych miast należą: Boston, South Holland, Crewe i Nantwich oraz Corby. Dwa pierwsze ośrodki zlokalizowane są w południowym Lincolnshire, rejonie typowo wiejskim z ważnymi ośrodkami przetwórstwa żywności, jej pakowania i dystrybucji. W zakładach tych zatrudnienia znalazło wielu Polaków⁴⁴.

Sektory zatrudnienia

Uogólniając wszyscy imigranci w Zjednoczonym Królestwie odznaczali się niższym wykształceniem oraz wskaźnikami aktywności w rynku pracy niż rdzenni Brytyjczycy. Z tej przyczyny, imigranci koncentrują się biorąc pod uwagę poziom wykształcenia i aktywność zawodową w dwóch zasadniczo odmiennych grupach. Pierwsza to osoby legitymujące się wykształceniem wyższym, które znajdują zatrudnienie w nowoczesnych sektorach gospodarki. Druga grupa to osoby z niskim wykształceniem i kwalifikacjami zawodowymi. Ta grupa jest nieco mniej aktywna zawodowo. Cudzoziemcy znajdują zatrudnienie głównie w hotelarstwie i gastronomii, finansach i ochronie zdrowia. Przykładowo, w służbie zdrowia około 1/3 lekarzy oraz 1/4 pielęgniarek pochodzi z zagranicy. W przypadku służby zdrowia, przed rokiem 2004 78% szpitali zgłaszało duże lub bardzo duże problemy w naborze nowych pracowników. W sektorze nauka, imigranci stanowią około 12,5% kadry szkół wyższych. W 2009 r. liczba wakatów na stanowiskach informatycznych wynosiła około pół miniona. Studia informatyczne wśród Brytyjczyków nie należą do najpopularniejszych, w związku z czym pracodawcy stoją przed koniecznością rekrutacji pracowników z zagranicy. W sekcji gastronomia, hotelarstwo oraz usługi domowe szacunki wskazują, że 70% miejsc pracy w gastronomii w Londynie zajmują imigranci, zaś co druga firma hotelarska zgłaszała przed rokiem 2004 trudności w naborze pracowników. W obszarze rolnictwa, szczególną popularnością do 2004 r. wśród obcokrajowców cieszyła się praca sezonowa. Gastronomia, hotelar-

⁴³ *Migration Statistics Quarterly Report: Dec 2016*, <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/migrationstatisticsquarterlyreport/dec2016>, (online: 10.01.2017).

⁴⁴ D. Owen A. Fihel, A. Green, *op. cit.*, s. 2.

stwo i usługi domowe stanowią typowo imigrancki sektor rynku pracy: nisko opłacany, niestabilny, niewymagający kwalifikacji. Razem z rolnictwem są to branże, w których rodzima siła robocza rzadko podejmuje zatrudnienie⁴⁵.

Bezpośrednio po akcesji Polski do UE, głównymi sektorami zatrudnienia zarejestrowanych pracowników (w okresie maj 2004 – grudzień 2006) były: administracja i zarządzanie (37%), hotelarstwo i catering (20%), rolnictwo (11%), przemysł wytwórczy (7%) oraz przemysł spożywczy (5%). Zatrudnienie w administracji i zarządzaniu znajdowali głównie Polacy⁴⁶.

Klasyfikacja sektorów zatrudnienia może jednak wprowadzać w błąd, zważywszy na rodzaj wykonywanej pracy. Dla przykładu, sekcja „administracja i zarządzanie” uwzględnia wszystkie osoby zatrudnione za pośrednictwem biur zatrudnienia. W pierwszej dekadzie XXI w. najpopularniejszymi stanowiskami pracy wśród osób zarejestrowanych w WRS były: pracownik produkcyjny (inny pracownik fabryki), pracownik magazynu, pakowacz, pomocnik kuchni, sprzętacz/personel domowy i pracownik rolny/pomocnik rolny. Wynika z tego, że Polacy w Wielkiej Brytanii pracują przede wszystkim w zawodach niewymagających wysokich kwalifikacji.

System polityki społecznej

Przemiany w sferze usług publicznych, jakie miały miejsce w Wielkiej Brytanii od lat 70. XX w., pierwotnie były konsekwencją dążenia do zagwarantowania pomocy rodzicom pragnącym podjąć pracę lub posiadającym dzieci wymagające specjalnego wsparcia edukacyjnego. W realizacji tych dążeń istotną rolę odegrały działania środowisk oświatowych i reforma oświaty z 1988 r. Przyczyniły się one do stworzenia stymulujących warunków rozwoju, wychowania i opieki wszystkim dzieciom. Stopniowo nastąpiło poszerzenie obszaru rządowego wspierania rodziców w wykonywaniu ich obowiązków tak wobec potomstwa, jak i rodziny. Współcześnie istnieje wiele organizacji i instytucji, które w czasie nieobecności rodziców nie tylko zapewniają dzieciom do lat pięciu opiekę, ale także zajęcia edukacyjne, wyrównawcze i stymulujące rozwój, jak również opiekę medyczną i konsultacje różnych specjalistów. Ponadto gwarantują rodzicom pomoc w znalezieniu pracy, doksztalcaniu czy uzyskaniu wsparcia finansowego⁴⁷.

⁴⁵ D. Owen A. Fihel, A. Green, *op. cit.*, s. 2-6.

⁴⁶ *Ibidem*, s. 2-6.

⁴⁷ *Ibidem*, s. 2-6.

Obecnie prawo do bezpłatnej edukacji przysługuje wszystkim 3- i 4-latkom w wymiarze 12,5 godziny tygodniowo przez 38 tygodni. Wszystkie osoby zaangażowane w wychowanie dzieci, tak własnych, jak i zaadoptowanych czy przysposobionych, mogą liczyć na pomoc pracodawców i służb publicznych w wykonywaniu obowiązków rodzicielskich oraz korzystać z dwutygodniowego odpłatnego urlopu wychowawczego. Pracujące matki mogą skorzystać z niego w dowolnym czasie i nie jest on wliczany w okres urlopu macierzyńskiego. Dzięki rozbudowanej sieci centrów informacyjnych, wykorzystaniu Internetu i ustanowienia bezpłatnych linii telefonicznych niezwykle łatwo można dotrzeć do oferowanych form pomocy adekwatnych do osobistych potrzeb⁴⁸.

Polityka rodzinna Wielkiej Brytanii jest korzystniejsza od tej prowadzonej w Polsce. Zapewnia większe poczucie stabilizacji i bezpieczeństwa. W 2013 r. CBOS (Centrum Badania Opinii Społecznej)⁴⁹ poprosił kobiety w Polsce, które zadeklarowały, że nie planują w przyszłości potomstwa, by wskazały z listy potencjalnych przyczyn te, które zniechęcają je do posiadania dzieci. W większości dotyczą one sytuacji materialnej, zawodowej i wysokich kosztów opieki instytucjonalnej nad dziećmi.

Dla wielu kobiet ważną barierą powiększenia rodziny jest sytuacja materialna. Co druga kobieta w wieku 18-33 lata nieplanująca potomstwa (51%) i co piąta w wieku 34-45 lat (20%) nie decyduje się na (kolejne) dziecko ze względu na sytuację materialną. Co trzecia kobieta w wieku 18-33 lata nieplanująca potomstwa (31 %) i co siódma w wieku 34-45 lat (14%) nie decyduje się na (kolejne) dziecko z powodu konfliktu między rolami zawodowymi a rodzinnymi. O rzeczywistym konflikcie między tymi rolami świadczy m.in. fakt, że jedna trzecia respondentek w wieku 18-45 lat mających dzieci musiała zrezygnować z pracy (bądź z jej podjęcia) ze względu na trudności w zapewnieniu im opieki, a co dziesiąta została zwolniona z pracy po powrocie z urlopu macierzyńskiego lub wychowawczego. Odpowiadając na pytanie dotyczące problemów wiążących się z zagwarantowaniem dzieciom opieki, ankietowanej najczęściej wskazywały na zbyt wysokie koszty zatrudnienia opiekunki (61%). Mniej więcej co trzecia matka uczestnicząca w badaniu mówiła w tym kontekście o braku wolnych miejsc w żłobku/przedszkolu (35%), zbyt wysokich opłatach za żłobek/przedszkole (35%), czy też o braku w rodzinie kogoś, kto mógłby zająć się dziećmi (30%)⁵⁰. Wiele z tych barier eliminuje polityka pro(rodzinna) Wielkiej Brytanii.

⁴⁸ D. Owen A. Fihel, A. Green, *op. cit.*, ss. 2-6.

⁴⁹ CBOS, *Postawy prokreacyjne kobiet BS/29/2013*, Warszawa 2013.

⁵⁰ CBOS, *Postawy...*, *op. cit.*

Politykę rodzinną w Wielkiej Brytanii określa się jako liberalną. Adekwatnie do typologii *welfare state*⁵¹, Wielka Brytania na gruncie teorii zapewnia więcej usług społecznych i świadczeń niż model przyjęty w Polsce. Ten ostatni ulega przemianom w stronę większej dostępności opieki nad dziećmi i zwiększenia możliwości łączenia pracy zawodowej z macierzyństwem. Od 2013 r. wydłużono urlop macierzyński do 12 miesięcy, a w ostatnich latach zwiększono odsetek dzieci chodzących do przedszkoli dzięki budowie nowych placówek ze środków europejskich⁵².

Poniżej zestawiono i scharakteryzowano instrumenty polityki rodzinnej mające zastosowanie w Wielkiej Brytanii⁵³:

- urlop macierzyński, wychowawczy i ojcowski: urlop macierzyński przysługuje kobietom, które do 15. tygodnia przed urodzeniem dziecka przepracowały co najmniej 26 tygodni oraz zarabiały nie mniej niż dolną granicę zarobków. Urlop macierzyński trwa 52 tygodnie, z czego płatnych jest 39 tygodni. Przez pierwsze 6 tygodni pracodawca wypłaca ustawowe uposażenie podczas urlopu macierzyńskiego (*Statutory Maternity Pay* – SMP) w wysokości 90% tygodniowego wynagrodzenia, a przez kolejne 33 tygodnie – 135,45£ tygodniowo lub 90% tygodniowych zarobków (w zależności od tego, która z kwot jest niższa). Kobietom, które nie spełniają kryteriów otrzymania SMP, przysługuje wypłacany ze środków publicznych zasiłek macierzyński (*Maternity Allowance* – MA). Wysokość MA to 136,78£ tygodniowo. Warunkiem jego otrzymywania jest zatrudnienie w ciągu 66 tygodni poprzedzających datę porodu. Kobiety, które nie spełniają wymogów otrzymania SMP ani MA, otrzymują (po złożeniu odpowiedniego wniosku) zasiłek chorobowy, tzw. *Incapacity Benefit*. Jest on wpłacany maksymalnie 6 tygodni przed urodzeniem i 14 dni po urodzeniu dziecka. Ojcu dziecka przysługuje płatny dwutygodniowy urlop rodzicielski (*Statutory Paternity Leave*). Warunki otrzymania tego urlopu są podobne jak przypadku urlopu macierzyńskiego. Oprócz tego każdy z rodziców ma

⁵¹ Państwo opiekuńcze.

⁵² B. Balcerzak-Paradowska, B. Kołaczek, D. Głogosz, *Polityka rodzinna w krajach Unii Europejskiej* – wnioski dla Polski, Biuletyn Pro – Materiały Nr 67, Warszawa 2009, http://www.brpo.gov.pl/sites/default/files/Biuletyn_RPO_Materiały_nr_67_-_Polityka_rodzinna_w_krajach_Unii_Europejskiej_-_wnioski_dla_Polski.pdf, (online: 10.01.2017).

⁵³ A. Dragan, S. Woronowicz, *Wybrane zagadnienia polityki rodzinnej w niektórych państwach Unii Europejskiej*, OT 617, Warszawa 2013; Eurostat; ; P. Arak, *Skłonność Polek w Wielkiej Brytanii do posiadania potomstwa*, „Polityka Społeczna” 2014, nr 8, s. 22-29; M. Mazuś, A. Sowa, *Bitwa o datki na dziatki*, „Polityka” 2014, nr 3, s. 10-12; T. Parczewska, *Szkolnictwo w Anglii*, „Życie Szkoły” 2007, nr 8, s. 54-59.

- prawo do wykorzystania w ciągu 5 lat od urodzenia dziecka 13 tygodni bezpłatnego urlopu (nie więcej niż 4 tygodnie w ciągu roku);
- świadczenia pieniężne i rzeczowe związane z urodzeniem dziecka: zasadniczym świadczeniem na dzieci w Wielkiej Brytanii jest zasiłek na dziecko (ang. *child benefit*). Obecnie wynosi 20,70£ tygodniowo na pierwsze dziecko i zwiększa się z każdym kolejnym. Od 2014 r. zasiłek na dziecko przysługuje jedynie rodzinom, których roczny dochód nie przekracza 50 tys.£ rocznie. Rodziny, które mają dochody mniejsze niż 26 tys. £ (dla jednego dziecka i 32 tys. £ dla większej liczby dzieci), mogą też liczyć na tzw. *child tax credit*, czyli bezzwrotne wsparcie finansowe. Kolejnym świadczeniem, na jakie mogą liczyć osoby pracujące o niskich dochodach (by opłacać opiekunkę), jest tzw. *working tax credit*, który wynosi minimalnie 1920£, ale może być większy w zależności od stopnia niepełnosprawności, samotnie wychowującego rodzica etc. Formą pomocy ze strony państwa jest bezpłatna opieka lekarska oraz bezpłatne lekarstwa dla matki i dziecka. Dla rodzin w trudnej sytuacji materialnej funkcjonuje dodatek mieszkaniowy zależny od kryterium dochodowego;
 - usługi społeczne na rzecz dzieci i młodzieży: opieka przedszkolna nie jest obowiązkowa. Rodzice dzieci w wieku 3-4 lat (od 5. r.ż. istnieje obowiązek szkolny) mają możliwość korzystania z organizowanej przez samorządy lokalne bezpłatnej opieki przez 15 godz. tygodniowo (3 godz. dziennie) przez 38 tygodni roku szkolnego⁵⁴. Opieka powyżej 3 godz. dziennie jest płatna. Rodziny, których dochód roczny nie przekracza określonego progu dochodowego (podobnego do świadczeń społecznych), mogą otrzymać zwrot części (maksymalnie 80%) kosztów opieki nad dzieckiem – jest to element *working tax credit*;
 - preferencje podatkowe: w Wielkiej Brytanii nie ma specjalnych ulg podatkowych dla rodzin wychowujących dzieci. *Child tax credit* i *working tax credit*, pomimo nazwy sugerującej formę ulgi, są formami zasiłku wypłacanymi przez budżet. Jako preferencje w systemie podatkowym dla rodzin można natomiast uznać obowiązującą w Wielkiej Brytanii zerową stawkę VAT na artykuły dziecięce;
 - polityka rodzinna a zabezpieczenia społeczne: W przypadku emerytury podstawowej (*basic state pension*) osobom opiekującym się w domu przynajmniej jednym dzieckiem w wieku poniżej 16 lat, obniżona zostaje (maksymalnie do 20) liczba przepracowanych lat

⁵⁴ E. Chhabra, *Edukacja przedszkolna w Wielkiej Brytanii*, „Edukacja i Dialog” 2014, nr 9-10, ss. 32-36.

wymagana do otrzymania pełnego świadczenia. W przypadku emerytury dodatkowej (*state second pension*) uwzględniane są okresy pozostawania poza rynkiem pracy ze względu na opiekę nad dzieckiem do lat 12; traktuje się je jako lata składkowe o stawce od najniższych dochodów uprawniających do gromadzenia środków na taką emeryturę.

Wydaje się, że liberalne *welfare state* w Wielkiej Brytanii oferuje znacznie więcej swoim obywatelom na gruncie polityki rodzinnej, niż post-socjalistyczne *welfare state* w Polsce (niekiedy określane jako socjaldemokratyczne). W realiach krajowych, prawo do świadczeń finansowych mają przede wszystkim osoby zagrożone wykluczeniem społecznym i mające dochody oscylujące w granicach ubóstwa. W Wielkiej Brytanii kryteria te są zdecydowanie bardziej elastyczne i egalitarne. Jest to ważny czynnik warunkujący założenie rodziny po osiedleniu się w Wielkiej Brytanii⁵⁵.

Migracje poakcesyjne do Niemiec

Skala i charakter migracji

Niemcy to obok Wielkiej Brytanii najczęstszy kierunek migracji Polaków w ostatnich latach. W dniu 1 maja 2016 r. minęło 5 lat od otwarcia niemieckiego rynku pracy dla Polaków. W 2015 r. w Niemczech mieszkało już 670 tys. naszych Polaków i tylko w 2014 zatrudnienie na niemieckim rynku znalazło 64 tys. osób. Liczba polskich imigrantów najprawdopodobniej w najbliższych latach będzie rosła, gdyż na niemieckim rynku są wysokie deficyty pracownicze, a Polacy deklarują, że jest to nadal najbardziej preferowany kierunek emigracji⁵⁶.

Obcokrajowcy, którzy przebywają na stałe w Niemczech nie stanowią homogenicznej grupy. Z punktu widzenia kraju pochodzenia, w Niemczech funkcjonują trzy główne grupy imigrantów – pochodzenia tureckiego, polskiego oraz rosyjskiego. W 2015 r. liczba imigrantów tureckiego pochodzenia kształtowała się na poziomie 2,85 mln, a pochodzenia rosyjskiego na poziomie 1,22 mln. Polacy w Niemczech to druga najliczniej reprezentowana cudzoziemska społeczność. W 2015 r. liczba polskich imigran-

⁵⁵ OECD, *Doing Better for Families 2011*,

http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Links_publications/OECD_Doing_BetterForFamilies_2011.pdf, (online: 10.01.2017).

⁵⁶ <http://www.workservice.pl/Centrum-prasowe/Informacje-prasowe/Ekspert-HR-komentuje/Od-4-lat-Polacy-wybijaja-niemiecki-rynek-pracy>, (online: 10.01.2017).

tów w Niemczech kształtowała się na poziomie 1,7 mln osób⁵⁷. Przed otwarciem niemieckiego rynku pracy w 2010 r. liczba Polaków, którzy wyemigrowali do Niemiec wynosiła zaledwie 440 tys. osób⁵⁸.

Z raportu Work Service wynika, że 34%⁵⁹ Polaków, którzy planują w najbliższym czasie emigrację zarobkową deklaruje wyjazd do Niemiec. Najniższy od dwóch dekad 4,1% poziom bezrobocia⁶⁰, bliskość geograficzna oraz możliwość regularnych przyjazdów do kraju to zachęta, do Niemiec jako miejsca na realizowanie swojej ścieżki kariery⁶¹.

Migranci najchętniej zasiedlają następujące landy (stan na 31.12.2015 r.): Nordrhein-Westfalen (17,66 mln), Bayern (12,74 mln), Baden-Württemberg (10,77 mln), Niedersachsen (7,86 mln)⁶².

Polacy w Niemczech żyją przede wszystkim z Berlinie. To w tym mieście rozwinęła się rozległa infrastruktura dla polskich pracowników, która niemal wyłącznie obsługiwana jest przez polskich przybyszów mających uregulowany status pobytowy⁶³.

Sektor zatrudnienia

Szansą dla polskich imigrantów jest fakt, że niemiecki rynek pracy od kilku lat doświadcza niedoborów pracowniczych w wybranych grupach zawodowych. Pomimo zdecydowanego otwarcia na imigrantów i promowania zatrudnienia wśród wykwalifikowanych pracowników zza granicy, niedobory kadrowe będą z roku na rok coraz bardziej dotkliwe dla tamtejszych pracodawców. Wielu analityków rynku pracy, którzy twierdzą, że otwarcie niemieckiego rynku pracy dla imigrantów ze Wschodu nastąpiło zbyt późno – chętni pracować za granicą już dawno wyemigrowali z kraju pocho-

⁵⁷<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/MigrationIntegration/PersonsMigrationBackground/Tables/MigrantStatusSelectedCountries.html>, (online: 10.01.2017).

⁵⁸ <http://www.workservice.pl/Centrum-prasowe/Informacje-prasowe/Ekspert-HR-komentuje/Od-4-lat-Polacy-wyberaja-niemiecki-rynek-pracy>, (online: 10.01.2017).

⁵⁹ Raport *Migracje Zarobkowe Polaków* Work Service, maj 2016.

⁶⁰ Trading Economics, <http://pl.tradingeconomics.com/germany/unemployment-rate>, (online: 10.01.2017).

⁶¹ Raport *Migracje Zarobkowe Polaków* Work Service, maj 2016.

⁶²

<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/MigrationIntegration/PersonsMigrationBackground/Tables/MigrantStatusLaender.html>, (online: 10.01.2017).

⁶³ A. Hreczuk, Polacy budują dobrobyt Berlina, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1010249,title,Polacy-buduja-dobrobyt-Berlina,wid,14980798,wiadomosc.html?ticaid=118822>, (online: 10.01.2017).

dzenia, a pozostali nie są w stanie wypełnić tak dużej luki pracowniczej. Według prognoz Boston Consulting Group w 2020 r. niemieckiej gospodarce będzie potrzeba 2,4 mln pracowników, a w 2030 – już 10 mln. Jest to rezultat, po pierwsze, niskiego przyrostu naturalnego, a po drugie, wynik braku zainteresowania podejmowaniem pracy wśród wykształconych zawodowo Niemców⁶⁴.

Dla niemieckiego rynku pracy charakterystyczny jest fakt, że podaż pracy kurczy się, a popyt na pracowników rośnie. To jeden z najbardziej rozwiniętych gospodarczo krajów świata, a zapotrzebowanie na pracowników jest coraz wyższe. Nie jest to jednak wyłącznie problem niemieckiego rynku pracy. Zaczyna on uwidaczniać się również w innych krajach europejskich, m.in. w Polsce. Z kraju „odpływa” wysoko kwalifikowana kadra młodych pracowników ze względu na niesatysfakcjonujące stawki wynagrodzenia. Sytuacja ta będzie skutkowałą koniecznością wypełnienia luki pracowniczej imigrantami ze Wschodu.

Najczęściej polscy pracownicy uzupełniają deficyty pracownicze w takich grupach zawodowych jak: lekarze, opiekunowie osób starszych i dzieci, pracownicy budowlani, pracownicy produkcyjni, ślusarze, czy hydraulicy. Dziś niemieckie firmy szukają w Polsce przedstawicieli niemal wszystkich zawodów, oferując im nie tylko atrakcyjne wynagrodzenie, ale także zakwaterowanie, czy sfinansowanie dojazdów do miejsca pracy⁶⁵.

Wśród ofert pracy można znaleźć zarówno te niewymagających specjalnych kwalifikacji, znajomości języka niemieckiego czy doświadczenia (np. pracownicy magazynowi, produkcyjni, pakowacze, spawacze, lakiernicy, ślusarze), jak i oferty specjalistyczne skierowane do osób wysokokwalifikowanych (np. inżynierowie, inżynierowie mechatroniki, specjaliści technologii informacyjnej, pielęgniarki, opiekunowie osób starszych, pracownicy branży hotelarskiej, gastronomicznej, logistycznej, spawacze MIG MAG⁶⁶). Średnia miesięczna pensja w Niemczech jest niemal czterokrotnie wyższa niż w Polsce i wynosi ponad 3400 euro brutto, a minimalna stawka wynagrodzenia za godzinę pracy wynosi 8,5 euro brutto⁶⁷.

⁶⁴ <http://www.workservice.pl/Centrum-prasowe/Informacje-prasowe/Ekspert-HR-komentuje/Od-4-lat-Polacy-wyberaja-niemiecki-rynek-pracy>, (online: 10.01.2017).

⁶⁵ J. Bielecki, W Niemczech brakuje rąk do pracy. Brakuje 500 tys. fachowców z różnych dziedzin, <http://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/623095,w-niemczech-brak-rak-do-pracy-potrzeba-500-tys-fachowcow-z-roznych-dziedzin.html>, (online: 10.01.2017).

⁶⁶ ang. *Metal Inert Gas / Metal Active Gas*.

⁶⁷ Płaca minimalna w Niemczech, Eures. TriRegio, https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/niemcy/Niemcy-placa-min.pdf, (online: 10.01.2017).

System polityki społecznej

Niemcy jako kierunek destynacji migracyjnej może być atrakcyjny dla Polaków również ze względu na obowiązujący tam system polityki społecznej. Bazuje ona na modelu motywacyjnym, konserwatywno-korporacyjnym, jak jest to określane wedle innej typologii, czy też kontynentalnym. Niemcy postrzegane są jako państwo opiekuńcze, mające fundamentalne znaczenie w tworzeniu podstaw funkcjonowania tego modelu⁶⁸. Model ten bazuje na następujących założeniach⁶⁹:

- to umowa społeczna zawarta pomiędzy rządem a obywatelami, zakładająca się na założeniu świadczenia przez państwo pomocy, którą obywatele z jednej strony akceptują, ale z drugiej strony też jej oczekują. W rezultacie większość usług i świadczeń ma charakter uprawnień;
- istnieje silny związek pomiędzy uprawnieniami socjalnymi a postawą wobec pracy – generalnie możliwość korzystania z podstawowych świadczeń socjalnych jest zdeterminowana uczestnictwem w rynku pracy, co jest równoznaczne z koniecznością posiadania statusu pracownika, dla osób jego nieposiadających, pomoc ma charakter fakultatywny;
- mimo, że koszty pracy są relatywnie wysokie, to w dużej mierze wynikają z wysokich świadczeń emerytalno-rentowych.

Niemiecki model polityki społecznej jest stabilny ze względu na swoją długą tradycję. Przed 1 maja 2004 r., w Niemczech toczyła się dyskusja szczególnie mocno akcentująca problem wewnątrzspółnotowej swobody przepływu pracowników. W tamtym czasie podnoszono, iż po otwarciu granic, tzw. „stara piętnastka: stanie wobec problemu nadmiernego napływu siły roboczej z nowych państw członkowskich. W rezultacie Komisja Europejska, w głównej mierze i pod naciskami rządów niemieckiego i austriackiego, uchwaliła okresy przejściowe, w trakcie których narodowe rynki pracy podlegały ograniczeniom co do stosowania tejże zasady⁷⁰.

⁶⁸ P. Baran, *Niemiecki model polityki społecznej na tle regulacji Unii Europejskiej*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2012, nr 6, s. 191-201.

⁶⁹ *Ibidem*, s. 191-201.

⁷⁰ *Ibidem*, s. 191-201.

Podsumowanie

Kraje świata można podzielić na kraje imigracyjne, emigracyjne, łączące te obie funkcje oraz nie uczestniczące na większą skalę w migracjach między państwowymi. Krajami imigracyjnymi są obecnie państwa, zainteresowane zwiększeniem potencjału ludnościowego drogą imigracji i mogące zaoferować imigrantom atrakcyjne warunki materialne. Kraje emigracyjne odznacza, generalnie rzecz ujmując, nadmiar siły roboczej, który nie może być w istniejących warunkach racjonalnie zatrudniony. Z kolei krajem łączącym funkcje państwa imigracyjnego i emigracyjnego jest na przykład Wielka Brytania, która wciąż wysyła znaczne ilości swoich obywateli na emigrację do krajów anglosaskiego obszaru językowego, wchłaniając jednocześnie masy „kolorowych” imigrantów z krajów Wspólnoty Brytyjskiej⁷¹.

W ostatnich latach Polacy najchętniej emigrują do Wielkiej Brytanii oraz Niemiec. Tendencja ta szczególnie nasiliła się z chwilą wejścia Polski do UE. Nasz kraj, przede wszystkim w celach zarobkowych, opuszczają głównie osoby w wieku produkcyjnym o zróżnicowanym poziomie wykształcenia. Wielu z nich nie wraca trwale osiedlając się na obczyźnie. Wcześniej wskazane kraje oferują przyzwoite wynagrodzenie za pracę, satysfakcjonujący pakiet świadczeń socjalnych, możliwość rozwoju. Z rodzimego rynku pracy „odpływa” m.in. wysokokwalifikowana kadra, a ze względu na niski przyrost naturalny deficyty w tym obszarze trudno wyrównać. Osobny problem to niski przyrost naturalny, który jednak nie wynika z tego, że Polki nie chcą zakładać rodzin i rodzić dzieci. Funkcję prokreacyjną najchętniej realizują w takich krajach, jak Wielka Brytania, czy Niemcy. Jednakże, w świetle nieformalnego zainicjowania w czerwcu 2016 r. procesu opuszczenia Wielkiej Brytanii ze struktur UE (tzw. Brexitu), na dzień dzisiejszy niepewna jest sytuacja imigrantów z Polski. W najmniej korzystnej sytuacji są ci, którzy nie mają prawa do karty pobytu. To grupa, która musiałaby wrócić do kraju, jeśli Londyn zamknie rynek pracy dla obywateli UE⁷². Formalnie procedura Brexitu ma zostać uruchomiona do marca 2017 r. Premier Wielkiej Brytanii Theresa May w styczniu 2017 r. opowiedziała się za tzw. „twardym Brexitem”. To znaczy, że Wyspiarze chcą wystąpić ze wspólnego rynku i kontrolować imigrację do Wielkiej Brytanii⁷³.

⁷¹ Z. Kawczyńska-Butrym, *Kapitał migracyjny – oczekiwania i doświadczenia* [w:] K. Markowski (red.), *Migracja – wartość dodana?*, KUL, Lublin 2008, s. 75.

⁷² Wielka emigracja wróci z Wysp do Polski?, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1041267,title,Wielka-emigracja-wroci-z-Wysp-do-Polski,wid,18376399,wiadomosc.html?ticaid=118823>, (online: 10.01.2017).

⁷³ M. Ratajczak, *Brexit może się opóźnić. Sąd Najwyższy wydał ważny wyrok w sprawie wyjścia Wielkiej Brytanii z UE*,

W tym kontekście ewoluuje polityka migracyjna Polski. Obecnie jej ramy wyznacza dokument „Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania”⁷⁴. W dokumencie tym uwzględniono m.in. problem migracji zarobkowych – migracji powrotnych. Można spodziewać się, że dokument ten w I połowie 2017 r. zostanie zaktualizowany, biorąc pod uwagę wydarzenia w Wielkiej Brytanii i skalę migracji Polaków do tego kraju.

Relatywnie wysoka skala migracji Polaków za granicę, która w istotnym stopniu ma charakter cyrkulacyjny związana jest z koniecznością wypracowania i wdrożenia konkretnych rozwiązań dostosowanych do specyfiki kraju, których przykładów bardzo trudno byłoby poszukiwać w doświadczeniach innych krajów emigracji. Działania wdrożone w tym zakresie do tej pory mają charakter nowatorski, co powoduje konieczność ciągłego monitorowania rezultatów stosowanych w praktyce instrumentów. Ich nadrzędną zasadą jest niestwarzanie rozwiązań, które mogłyby być bardziej korzystne dla emigrantów aniżeli dla Polaków, którzy nie mają doświadczenia emigracyjnego, a więc swego rodzaju nagradzania za emigrację. Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji prowadzi działania których celem jest zredukowanie negatywnych konsekwencji decyzji o emigracji oraz o powrocie do Polski. Zatem ich celem jest eliminacja barier, które powstały w rezultacie wyjazdu danej osoby za granicę, a mogłyby stanowić przeszkodę w powrocie. Ponadto rozwiązania skierowane na emigrantów dotyczą *stricte* działań informacyjnych. Pomaga to w podjęciu racjonalnych decyzji migracyjnych, które bazują na obiektywnych przesłankach. Ważne są również działania ukierunkowane na osoby, które podejmą decyzję o powrocie do kraju dobrowolnie lub zostają do niej zmuszone (np. Brexit), tak aby miały szanse na efektywną integrację na polskim rynku pracy⁷⁵.

Polska jako demokratyczne państwo wolnorynkowe i członek UE, w której obowiązują zasady swobodnego przepływu osób, nie dysponuje instrumentami prawnymi ani administracyjnymi mogącymi destymulować lub stymulować wyjazdy Polaków celem podjęcia pracy za granicą. Zasadnicze bodźce, które mogą przyczynić się do istotnego wzrostu emigracji Polaków jak i skali ich powrotów to między innymi sytuacja na rynku pracy, sytuacja gospodarcza w państwach Europy Zachodniej, które są najchętniej wybieranymi krajami docelowymi wyjazdów zarobkowych Polaków, uwarunkowania rodzinne oraz zdolność administracyjna w zakresie

<http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artikel/brexit-wielka-brytania-sad-najwyzszy-spor-o,46,0,2241070.html>, (online: 10.01.2017).

⁷⁴ *Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2012 r. MSW.

⁷⁵ *Polityka migracyjna Polski...*, *op. cit.*, s. 89.

dostarczania informacji na temat warunków panujących w kraju, jak również na temat sposobów załatwienia czynności administracyjnych wiążących się z powrotem zarówno w państwie czasowego pobytu jak i w Polsce.

ROZDZIAŁ 2.

LOSY POLAKÓW PRACUJĄCYCH ZA GRANICĄ – INDYWIDUALNY I SPOŁECZNY WYMIAR ORIENTACJI ŻYCIOWYCH MIGRANTÓW

mgr Iwona Wolańska

Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach

Słowa kluczowe: dysfunkcyjność rodziny, migracje, rodzina, wsparcie społeczne, wychowanie.

Wprowadzenie

Celem niniejszego opracowania jest ukazanie specyfiki migracji zagranicznych w celach zarobkowych. Pokrótkce dokonano analizy i interpretacji problematyki wsparcia społecznego osób wyjeżdżających za granicę, rodzinnych determinantów migracji w aspekcie indywidualnego i społecznego funkcjonowania ich członków oraz opisu losów Polaków przebywających w określonych warunkach pracy i życia. Szczególną uwagę poświęcono Polakom migrującym zarobkowo do Niemiec, na okres nie dłuższy niż rok.

Problematyka wsparcia społecznego osób wyjeżdżających za granicę w celach zarobkowych

W niniejszym opracowaniu wsparcie społeczne rozpatrywane jest w dwóch perspektywach. Pierwsza to wsparcie oczekiwane przez migranta ze strony rodziny, druga to wsparcie oferowane przez migranta rodzinie. Wydaje się, że powodem ku tego typu postrzeganiu problematyki wsparcia staje się nie tyle sytuacja rodzinna migranta, co warunki i otoczenie społeczne, w jakim przyjdzie mu funkcjonować przez okres pobytu za granicą. Dzieje się tak dlatego, ponieważ największego wsparcia w sytuacji migracji

potrzebuje nie tylko rodzina migranta ale również, a może przede wszystkim, on sam. Nierzadko bowiem rodzic lub dziecko, wyjeżdżające za granicę w celach zarobkowych wspiera swoich bliskich w tej trudnej dla nich sytuacji, jak i otrzymuje takowe wsparcie. Wychodzi się bowiem z założenia, że przede wszystkim sytuacja materialna rodziny skłania jej członka do podjęcia decyzji o wyjeździe do pracy za granicę. W tej sytuacji, do wyjazdu migranta motywują możliwości relatywnie wysokiego zarobku w krótkim czasie. Zatem, jego rodzina potrzebuje od niego przede wszystkim wsparcia materialnego, a nierzadko przy tym zapewnienia z jego strony, że układa mu się dobrze za granicą i nie musi się o niego, z tego powodu martwić. Można zauważyć, że nie dość, że osoba migruje za granicę celem uzyskania dochodu poświęca się dla dobra rodziny, to jeszcze musi dawać wsparcie bliskim, którzy pozostali w kraju w trudnej sytuacji materialnej. Tego rodzaju pomoc niesiona jest osobom, które jej po prostu oczekują. Na tego rodzaju sytuację warto również spojrzeć z drugiej strony.

Należy wnioskować, iż nie chodzi wszak o to, aby dawać wsparcie rodzinie, którą się opuszcza, lecz również o to, aby owa rodzina dawała wsparcie osobie migrującej. Mało kto, jeżeli sam nie wyjeżdżał za granicę do pracy, zdaje sobie sprawę z tego, w jak ciężkiej sytuacji znajduje się taka osoba. Można uznać, że sam fakt, iż znajduje się ona w nowym środowisku, nowych warunkach funkcjonowania powoduje różnego rodzaju sytuacje stresujące, wymagające przystosowania. Taka osoba na własnej skórze doświadcza negatywnych skutków migracji, o których często nie chce opowiadać bliskim, aby się o niego nie martwili, zaś sam niejednokrotnie potrzebuje takiego wsparcia. Wiele osób nie zdaje sobie sprawy z tego, ile musi przejść ich bliski, aby osiągnąć zamierzony cel i wrócić do domu, o ile w ogóle będzie chciał na skutek różnorodnych doświadczeń wrócić do swojego domu. Tak więc ważne jest, aby nie tylko oferować wsparcie innym, ale również otrzymywać je od nich. Wielu migrantów nie przyznaje się do sytuacji, w jakiej się znajdują i nie opowiadają o tym, czego doświadczają na co dzień w pracy. Powodem takiej sytuacji mogą być większe wymagania stawiane własnej osobie niż innym.

W tym kontekście należy również pokrótce zdefiniować pojęcie pomocy. Zgodnie ze *Słownikiem Języka Polskiego* oznacza ono „(...) pracę, wysiłek albo działanie (fizyczne lub moralne) podjęte dla dobra innej osoby w celu ulżenia w jej działaniu lub ratowania w niebezpieczeństwie; wspieranie kogoś, pomaganie komuś”¹. Można więc wnioskować o kompatybilności obu omawianych terminów wskazując jednocześnie na ich występowanie w aspekcie omawianej problematyki. Przyjęto bowiem założenie, że zarobkowe migracje zagraniczne będą determinować

¹ M. Szymczak (red), *Słownik Języka Polskiego*, T. II, PWN, Warszawa 1992, s. 796.

wsparcie społeczne w rozumieniu kształtowania relacji zachodzących pomiędzy osobą migrującą, a jej bliskimi. Obszar tego rodzaju rozważań będzie skupiał się wokół wypracowania pewnych wzorców postępowania w sytuacji wyjazdu zagranicznego, wynikających z tego zagrożeń i w efekcie związanych z nimi działaniami pomocowymi.. W ujęciu socjologicznym człowiek wchodzi w różnego rodzaju interakcje społeczne stanowiące o jego sposobie funkcjonowania, zarówno w aspekcie indywidualnym, jak i społecznym. Jak słusznie zauważa A. Kacperczyk „W większości studiów wsparcie społeczne rzeczywiście odnosi się do formalnych i nieformalnych związków wśród krewnych i przyjaciół (...)”². Tak więc wsparcie oznacza tyle, co charakter i siła więzi, jakie łączą migranta z bliskimi, którzy pozostają w kraju. Można przyjąć, że tego typu relacje odnoszą się zarówno do rodziny, jak i przyjaciół, czy partnerów życiowych. W odniesieniu do rodziny, należy przez to rozumieć nie tylko rodzinę pochodzenia, a więc matkę, ojca, rodzeństwo migranta, lecz także jego rodzinę własną, czyli żonę/męża i dzieci.

Tabela 3 prezentuje wymiary wsparcia społecznego na linii migrant - bliscy i znajomi migranta – środowisko pracy.

Problematyka wsparcia w kontekście migracji zagranicznych zarobkowych jest rozpatrywana wielopłaszczyznowo. Niemniej jednak staje się determinantą więzi społecznych, a zatem relacji jakie łączą migranta z jego bliskimi, którzy pozostali w kraju ojczystym, jak również z koleżankami i kolegami z pracy za granicą. Niewątpliwie nikt tak nie zrozumie migranta, jak osoba, która z nim wtenczas przebywa i pracuje. Oczywistą rzeczą jest, że nigdzie indziej, jak za granicą w specyficznych i wysublimowanych warunkach można poznać kogoś na tyle by móc ocenić, czy jest czyimś przyjacielem, czy też „wrogiem”. Zdarza się niejednokrotnie, że sukcesy i uznanie szefa w pracy wzbudza zazdrość w pozostałych pracownikach, a to z kolei blokuje pozytywne i życzliwe relacje z drugą osobą. Nierzadko spotykamy się z opinią, że przysłowiowego „Polaka”, który rzuca kłody pod nogi i wykorzystuje każde potknięcie rodaka, aby osiągnąć zamierzony cel nigdzie indziej lepiej i szybciej nie poznamy, jak za granicą. Fakt ten nabiera szczególnego znaczenia rozpatrywany w kontekście przemian, jakich doświadcza migrująca za granicę osoba. Można zaryzykować postawieniem tezy, iż wiele rodzin nie chce, lub po prostu nie wie, w jaki sposób funkcjonował za granicą w miejscu pracy ich bliski. Prawdą natomiast jest, że wielu Polaków wyjeżdżających za granicę zatracą się w dotychczas preferowanym i wyznawanych systemie norm i wartości, przyjmując postawy, które z pewnością nigdy nie zostałyby przyjęte w kraju ojczystym. Zauważalne

² A. Kacperczyk, *Wsparcie społeczne w instytucjach opieki paliatywnej i hospicyjnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006, s. 18.

bowiem jest zjawisko, w którym to sposobem odreagowania na wszelkie stresy wynikające z pełnionej roli pracownika są różnorodne zachowania ryzykowne w tym picie alkoholu, palenie papierosów, czy nawiązywanie przypadkowych kontaktów seksualnych.

Tabela 3. Obszary wsparcia skoncentrowane wokół sytuacji migracyjnej

Typ wsparcia	Sytuacja
Wsparcie instrumentalne	- pomoc materialna, - przysługi bliskich świadczone migrantowi (np. doładowanie telefonu, pomoc w załatwieniu spraw migranta w Polsce, które nie wymagają jego obecności, pomoc w uzyskaniu zaświadczeń potrzebnych w miejscu pracy),
Wsparcie informacyjne	- udzielanie migrantowi porad w związku z problemami, jakich doświadcza w miejscu pracy, - pomoc rodziny w dotarciu do instytucji zajmujących się trudnościami jakie spotykają migranta,
Wsparcie emocjonalne	- wyrażanie emocji zrozumienia, troski, miłości, ale także tęsknoty i smutku, - wzmacnianie poczucia własnej wartości, samooceny, - zachowania świadczące o szacunku do drugiej osoby, - okazywanie wzajemnego zainteresowania,
Wsparcie oceniające	- wyrażanie opinii i poglądów dotyczących migranta/rodziny migranta i sytuacji w jakiej się znajdują, - docenianie migranta przez bliskich za trud i poświęcenie,
Wsparcie integrujące	- realizacja celów związanych z zatrudnieniem dokonywana przez migranta i jego kolegów/koleżanek z pracy i przyświecające temu wartości, - spędzanie wolnego czasu migranta ze swoimi kolegami/koleżankami z pracy, - spędzanie wolnej chwili na rozmowie migranta ze swoimi bliskimi oraz znajomymi

Źródło: opracowanie własne na podstawie S. Cohen, T.A. Wills, *Stres, social support and the buffering hypothesis*, „Psychological Bulletin” 1985, nr 98, ss. 310–357.

Trudno poszukiwać różnorodnych aspektów wsparcia społecznego w momencie, kiedy omawiane wcześniej wsparcie wydaje się być niewystarczające. Dokonując wartościującej refleksji można przypuszczać, iż wsparcie społeczne musi zachodzić na różnorodnych płaszczyznach, a przy tym musi być zachowana jego celowość i skuteczność. Warto więc zauważyć, że osoby wyjeżdżające za granice potrzebują szczególnie silnego i bogatego jakościowo wsparcia ze strony swoich bliskich i na odwrót. Osoby migrujące nie powinny zapominać, że pozostawiają w domu swoich bliskich, którzy również będą odczuwać negatywne skutki tego typu wyjazdów.

Dokonując podsumowania w kontekście omawianej terminologii należy wskazać, że wsparcie jest niczym innym jak wymianą w aspekcie poznawczym, behawioralnym emocjonalnym między osobą doświadczającą migracji, a jej bliskimi. Przy czym należy zauważyć, że tego rodzaju wsparcie uwarunkowane jest sposobem rozumienia sytuacji, w jakiej się znajdują obie strony, umiejętnością oceny własnych potrzeb, a nade wszystko świadomym kształtowaniem wartościowych relacji interpersonalnych.

Migracje zagraniczne – teoria i stan badań

W niniejszym rozdziale migracja definiowana jest jako trwałe lub czasowe przemieszczanie się ze stałego miejsca zamieszkania w inne miejsce znajdujące się poza granicami kraju w celach zarobkowych³. Poruszana problematyka dotyczy przede wszystkim popularności migracji Polaków do krajów Unii Europejskiej (UE), a przy okazji wynika bezpośrednio z niepokojących doniesień medialnych oraz naukowych o wzrastającej liczbie rozpadających się rodzin z powodu migracji.

W dniach 15-21 października 2015 r. Centrum Badań Opinii Społecznej zbadało doświadczenia migracyjne Polaków na liczącej 1114 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski. W toku badań ustalono, iż w 2015 r. 83% badanych respondentów deklaroowało, iż nigdy nie pracowało za granicą. Trzeba jednak zaznaczyć, że odsetek Polaków tak naprawdę nieznacznie zmieniał się na przełomie 2010-2015 r., pozostając na zbliżonym poziomie (między 83% w 2015 r., a 89% w 2010 r. i 2012 r.) – tabela 4.

Dane zaprezentowane w tabeli 4 wskazują, że w latach 2010-2015 wzrastał odsetek badanych osób, które w przeszłości pracowały za granicą. O ile w 2010 r. wynosił on 10%, o tyle w 2015 r. wzrósł do 16%. Sugeruje to, że Polacy coraz częściej decydują się na wyjazdy zagraniczne w celach zarobkowych. Nierzadko bowiem okazuje się, że to ich ostatnia szansa na wyjście z bezrobocia i znalezienie pracy pozwalającej na utrzymanie siebie i swoich bliskich. Osoby wyjeżdżające za granicę to często także osoby młode, które pragną żyć na odpowiednim poziomie finansowo-materialnym. Znane są przykłady z życia, kiedy to młode małżeństwa lub osoby zaręczone ze sobą wyjeżdżają na dłuższy czas, aby zarobić pieniądze na „lepszy start” w ich wspólnym życiu. Na koniec powyższych rozważań

³ H.J. Hoffman – Novotny, *Migration. Ein Beitrag zu einer soziologischen Erklärung*, Stuttgart 1970., za: P. Kaczmarczyk, *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, s. 19.

warto dodać, iż tylko 1% respondentów w chwili wzięcia udziału w badaniu aktualnie pracowało za granicą.

Tabela 4. Doświadczenia migracyjne badanych Polaków [w proc.]

Kategorie wskazań	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Obecnie pracuję za granicą	1	1	1	1	1	1
W przeszłości pracowałem/am za granicą	10	11	10	13	11	16
Nigdy nie pracowałem/am za granicą	89	88	89	86	88	83

Źródło: opracowanie własne na podstawie CBOS, *Praca za granicą*, Fundacja CBOS, Warszawa 2015, s. 2.

W 2015 r. 40% badanych Polaków wskazało na Niemcy, zaś 25% na Wielką Brytanię jako kraje, w których ankietowany pracował lub pracuje – tabela 5.

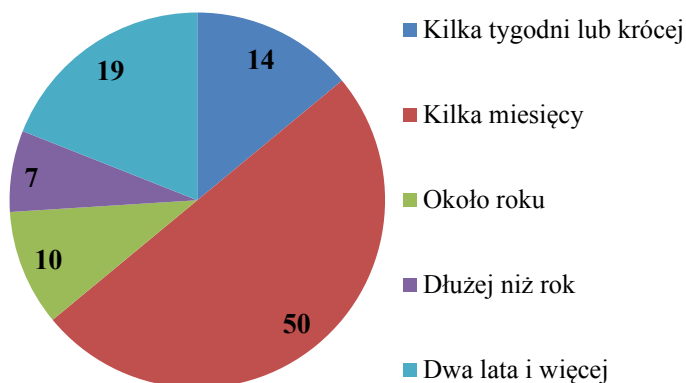
Tabela 5. Kraje migracji zarobkowej respondentów [w proc.]

Kategorie wskazań	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Niemcy	39	43	36	36	45	40
Wielka Brytania	22	25	21	21	26	25
Holandia	9	13	12	9	10	13
Włochy	11	8	7	6	4	6
Norwegia	1	4	8	3	3	4
Hiszpania	7	2	3	3	2	4
Stany Zjednoczone	4	5	8	5	1	4
Francja	3	5	6	6	7	3
Irlandia	3	4	3	2	5	3
Belgia	3	2	2	9	9	2
Dania	1	1	2	2	3	2
Szwajcaria	0	1	2	1	0	1
Austria	2	1	2	4	3	1
Inne państwo	19	10	18	9	12	10

Źródło: opracowanie własne na podstawie CBOS, *Praca za granicą*, Fundacja CBOS, Warszawa 2015, s. 2.

Dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia przez ankietowanego więcej niż jednej odpowiedzi.

Po otwarciu granic państw zachodnich 1 maja 2004 r. jednym z najpopularniejszych kierunków migracji zarobkowej stały się Niemcy. Największy odsetek uczestników badania wyjechał za granicę na kilka miesięcy (50%). Z kolei 14% respondentów podjęło pracę na okres kilku tygodni lub krócej. Tylko 7% wskazało kategorię „dłużej niż rok” – wykres 3.

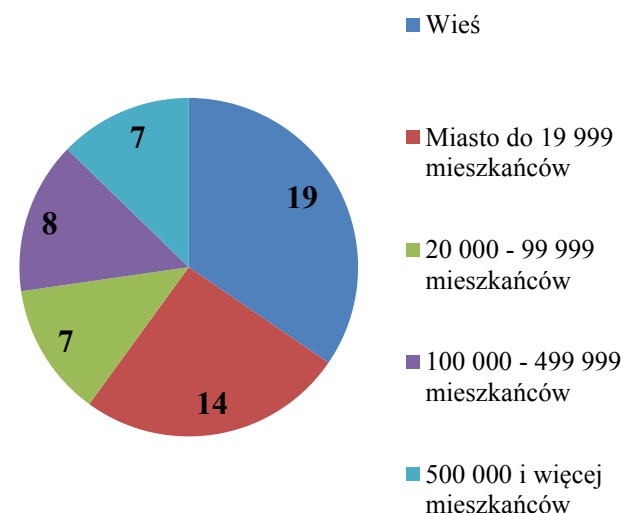
Wykres 3. Czas pobytu za granicą Polaków [w proc.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie CBOS, *Praca za granicą*, Fundacja CBOS, Warszawa 2015, s. 3.

Większość Polaków wyjeżdżających za granicę miało w planach tymczasowo znalezienie pracy, niekoniecznie nawet w zawodzie wyuczonym, a po zarobieniu pieniędzy – powrót do kraju. Niewielu z nich zdecydowało się pozostać na obczyźnie. Wśród Polaków popularne są również prace sezonowe, trwające od kilku tygodni do kilku miesięcy. Zagraniczne gospodarstwa warzywne i owocowe oferują Polakom pracę w ciągu całego roku, a szczególnie w okresie letnim. Powszechnie zjawisko wyjazdów zagranicznych uczniów i studentów w sezonie wakacyjnym.

W toku badań prowadzonych przez CBOS ustalono miejsce zamieszkania migrantów. Należy zauważyć, że największy odsetek badanych zamieszkiwał wieś (19% respondentów) – wykres 4.

Miejsce zamieszkania w kraju (tereny wiejskie) to jedna z przyczyn zagranicznych wyjazdów zarobkowych. Dzieje się tak dlatego, ponieważ tereny wiejskie w porównaniu do miejskich dają mniejsze szanse na znalezienie pracy i ograniczone perspektywy rozwoju.

Wykres 4. Miejsce zamieszkania migranta [w proc.]

Źródło: opracowanie własne na podstawie CBOS, *Praca za granicą*, Fundacja CBOS, Warszawa 2015, s. 4.

Najczęściej za granicę migrowały dzieci badanych respondentów (34%), rodzeństwo (31%), ktoś z dalszej rodziny, bliskich (30%), a także mąż/żona respondenta (20%) – tabela 6.

Tabela 6. Migranci [w proc.]

Kategorie wskazań	N=144
Córka, syn	34
Brat, siostra	31
Ktoś z dalszej rodziny, bliskich	30
Mąż, żona	20
Matka, ojciec	11
Wnuczek, wnuczka	4
Babcia, dziadek	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie CBOS, *Praca za granicą*, Fundacja CBOS, Warszawa 2015, s. 5.

Migracje powoli stają się nieodłącznym elementem życia. Często się słyszy, że ktoś z naszego otoczenia podjął decyzję o wyjeździe za granicę z pobudek materialnych, co na ogół oceniane jest pozytywnie. W społeczeństwie polskim migracje zagraniczne postrzegane są różnie. Z jednej strony spotykają się z ogólnym zrozumieniem i aprobatą społeczną, a także są traktowane jako wyraz zaradności życiowej i racjonalnego podejścia. To sytuacja społeczno-ekonomiczna państwa zmusza Polaków, aby opuścili

swoją ojczyznę w poszukiwaniu lepszego życia. Z drugiej jednak strony, migracje mogą być postrzegane jako ucieczka od problemów i życia w obowiązku wynikającym z pełnienia określonych ról społecznych. Tu z kolei należałoby podać przykłady matek/ojców, którym wychowywanie dziecka przestało sprawiać satysfakcję, czy życia w rutynie oscylującej jedynie wokół obowiązków domowych i zawodowych. Niemniej jednak warto mieć na uwadze, iż w omawianym wyżej kontekście migrant może być jednocześnie ojcem/matką, mężem/żoną, bratem/siostrą, czy wnukiem/wnuczką.

W latach 2010-2015 zaobserwowano wzrost zainteresowania migracjami. O ile w 2010 r. 16% Polaków zastanawiało się nad podjęciem pracy za granicą, o tyle odsetek ten już w 2015 r. wynosił 19%. Dotyczyło to przede wszystkim takich kategorii odpowiedzi jak: „Tak, jestem zainteresowany/a i obecnie staram się o pracę zagraniczną”, „Tak, jestem zainteresowany/a i w przyszłości będę starać się o pracę za granicą” oraz „Tak, byłbym/abym zainteresowany/a pracą zagraniczną, jeśli dostałbym/abym taką propozycję, lecz sama nie zamierzam się o to starać” – tabela 7.

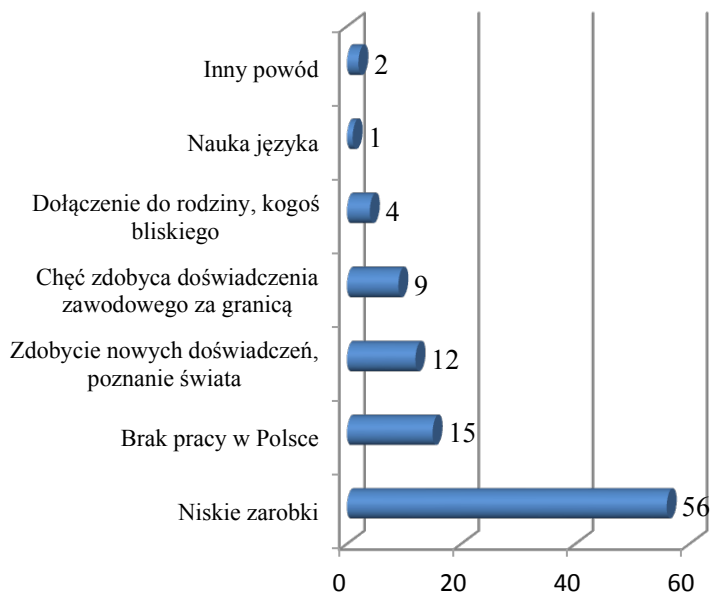
Tabela 7. Plany respondentów związane z wyjazdem za granicę [w proc.]

Kategorie odpowiedzi	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Tak, jestem zainteresowany/a i obecnie staram się o pracę zagraniczną	2	2	3	4	4	3
Tak, jestem zainteresowany/a i w przyszłości będę starać się o pracę za granicą	6	7	8	10	7	7
Tak, byłbym/abym zainteresowany/a pracą zagraniczną, jeśli dostałbym/abym taką propozycję, lecz sama nie zamierzam się o to starać	8	8	9	10	7	9
Nie, nie jestem zainteresowany/a zatrudnieniem za granicą	82	82	77	74	79	80
Aktualnie mam pracę za granicą	1	1	1	1	1	1
Trudno powiedzieć	1	0	1	1	2	1

Źródło: opracowanie własne na podstawie CBOS, Praca za granicą, Fundacja CBOS, Warszawa 2015, s. 6.

Można zatem przyjąć, że dla badanych jedną z determinant podjęcia decyzji o migracji jest samo pojawienie się okazji do wyjazdu. Często bowiem bierze się pod uwagę taką ewentualność, ale tylko w wybranych przypadkach podejmowane jest ryzyko wyjazdu. Dzieje się tak dlatego, ponieważ w wielu doniesieniach prasowych jesteśmy przestrzegani przed oszustami, oferującymi pracę za granicą i kuszącymi wysokimi zarobkami. Nierzadko ogromną barierę stanowi język obcy, ale także sam fakt, iż mamy wyjechać w nieznane nam miejsce. Być może dlatego w 2015 r. 80%

badanych stwierdziło, iż nie są oni zainteresowani uzyskaniem zatrudnienia za granicą – tabela 7. Ci, którzy zadeklarowali takie zainteresowanie, w 56% umotywowali je niskimi zarobkami w Polsce – wykres 5.

Wykres 5. Motywy wyjazdów zagranicznych [w proc.], N=106

Źródło: opracowanie własne na podstawie CBOS, *Praca za granicą*, Fundacja CBOS, Warszawa 2015, s. 9.

Wydaje się, że to główna, a zarazem najważniejsza przyczyna migracji. Z kolei 15% badanych osób przyznało się, że w ogóle nie pracuje i to stanowi powód ich migracji. Z jednej strony mamy do czynienia z osobami, którzy mają pracę, a mimo to chcą z niej zrezygnować i wyjechać za granicę dla lepszych zarobków. Z drugiej strony odpowiedzi udzieliły osoby, które w ogóle nie mają pracy i dlatego tak ważne dla nich jest, aby znaleźć zatrudnienie choćby za granicą. Trzeba zatem podkreślić, iż aspiracje i plany życiowe w znacznej mierze będą wyznaczały kierunek wszelakich dążeń i celów związanych z wyjazdami zarobkowymi. Ponadto 12% respondentów wskazało na chęć zdobycia nowego doświadczenia, poznania świata, zaś 9% wskazało na możliwość zdobycie konkretnego doświadczenia w zawodzie – wykres 5.

Rodzinny aspekt konsekwencji wyjazdów zagranicznych w celach zarobkowych

Literatura przedmiotu podaje wiele definicji rodziny. W ujęciu F. Adamskiego rodzina to „grupa społeczna, która jest duchowym zjednoczeniem wąskiego grona osób, skupionych we wspólnym ognisku domowym aktami wzajemnej pomocy i opieki, opartych na wierze w prawdziwą lub też domniemaną łączność biologiczną, tradycję rodzinną i społeczną”⁴. To przede wszystkim rodzice w pierwszych latach życia dziecka są zobowiązani do otoczenia go opieką i niesienia wsparcia na fundamencie kształtujących się więzi i relacji między nimi. Z kolei Z. Tyszka zauważa, że „rodzina stanowi integralną część społeczeństwa, stanowi jego najmniejszą, a zarazem podstawową komórkę. Jest najważniejszą grupą społeczną. Rodzina jest zbiorowością ludzi powiązanych ze sobą więzią małżeństwa, pokrewieństwa, powinowactwa lub adopcji”⁵. To, jakie normy postępowania zostaną przez dziecko zaobserwowane i zinternalizowane w obszarze funkcjonowania konkretnej rodziny będzie wpływało na indywidualny oraz społeczny aspekt jego życia. W tym ujęciu szczególnego znaczenia nabiera sytuacja rodzin niepełnych czasowo z powodu migracji zagranicznej zarobkowej rodziców lub jednego z nich. Zarobkowa migracja zagraniczna obojga rodziców lub jednego z nich i wynikająca z tego nie w pełni realizowana funkcja wychowawcza może powodować dysfunkcyjność rodziny.

Dysfunkcyjność rodziny w ujęciu T. Sakowicza jest rozumiana jako dysfunkcyjność, w której „(...) będą mieściły się niemal wszystkie przejawy życia rodzinnego o negatywnym zabarwieniu, określane na przykład jako dewiacja rodziny, patologia rodziny, dezorganizacja rodziny itp.”⁶. Fakt ten nabiera istotnego znaczenia zwłaszcza, jeżeli przyjmie się stanowisko A. Kieszkowskiej, która niejednokrotnie zaznacza, że człowiek w dobie narastających przemian społecznych powoli traci orientację w sytuacji państwa, najbliższego otoczenia, a także ocenie samego siebie. Ta sama autorka stwierdza, iż „Większość rodziców coraz częściej staje się bezradna wobec wielu nieznanym im zjawisk, postaw i zachowań młodego człowieka, nie potrafią pomóc własnym dzieciom, a w kryzysie również i sobie”⁷. Tak

⁴ F. Adamski, *Socjologia małżeństwa i rodziny*, PWN, Warszawa 1982, s. 21.

⁵ Z. Tyszka, *Rodzina*, [w:] W. Pomykało (red.), *Encyklopedia Pedagogiczna*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1997, s. 695.

⁶ T. Sakowicz, *Dysfunkcyjność rodziny a resocjalizacja (wybrane teksty z socjologii rodziny i resocjalizacji)*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006, s. 35.

⁷ A. Kieszkowska, *Działania profilaktyczne w wychowaniu*, [w:] A. Kieszkowska (red.), *Teoretyczne i metodyczne aspekty profilaktyki w środowiskach wychowawczych*, Akademia Świętokrzyska im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2005, s. 14.

więc, o ile migracje zagraniczne w wielu przypadkach stanowią konieczność i są jedynym wyjściem z sytuacji kryzysowej, w jakiej znalazła rodzina, o tyle konsekwencje takowych wyjazdów powinni ponosić tylko rodzice i w żadnym wypadku negatywnych skutków migracji nie powinno doświadczać dziecko. Nie można bowiem dopuścić do sytuacji, aby dziecko wychowujące się w tego typu rodzinach było z góry skazane na brak miłości i akceptacji oraz pozbawione poczucia bezpieczeństwa. Konsekwencją tego typu sytuacji, mogą być zachowania ryzykowne nieletnich.

Według S. Moore i E. Gullone zachowania ryzykowne to „zachowania, które pociągają negatywne konsekwencje (stratę), ale są zrównoważone przez postrzeganie pozytywnych konsekwencji (zysk)”⁸. Ponadto J. Szymańska zaznacza, iż „terminem zachowania ryzykowne określa się działania niosące ryzyko negatywnych konsekwencji zarówno dla zdrowia fizycznego i psychicznego jednostki, jak i dla jej otoczenia społecznego”⁹. Wobec tego należy przypuszczać, że zachowania ryzykowne dzieci i młodzieży mogą być wynikiem nieobecności rodzica w procesie wychowania. Do ich przejawów trzeba zaliczyć m. in. „(...) picie, palenie, odurzanie się narkotykami, porzucanie nauki szkolnej, ucieczki z domu, agresję i przestępczość”¹⁰. Przy czym J. Szymańska zauważa, iż zachowanie ryzykowne jest warunkowane oddziaływaniem czynników zewnętrznych (struktura rodziny, klimat domowy), wewnętrznych (system osobowości jednostki) oraz ich wzajemną interakcją¹¹. W toku badań Pracowni Modernizacji Systemu Resocjalizacji CMPP-P ustalono, że szczególnie narażone na zaburzenia w rozwoju społeczno-moralnym są dzieci pochodzące z rodzin dysfunkcyjnych charakteryzujących się „(...) niskim statusem socjokulturowym, bezrobociem, niewydolnością wychowawczą, brakiem opieki, przemocą fizyczną wobec dzieci, przestępczością ujawnioną, chorobą psychiczną rodzica, czy patologicznym sposobem zarobkowania”¹². Nasuwa się wobec tego przypuszczenie, iż czynniki rodzinne mają znaczenie w podejmowaniu różnorodnych zachowań ryzykownych przez młodzież. Ponadto P. Mięgała zwraca uwagę na niekorzystną dla rozwoju dziecka kumulację czynników takich jak: „(...) kryzys w rodzinie, zachwianie się stabilności i wartości moralnych, rozluźnienie więzi rodzinnych, niewydolność wy-

⁸ S. Moore, E. Gullone, *Predicting adolescent risk behavior using a personalized cost benefit analysis*, „Journal of Youth and Adolescence” 1996, nr 25, s. 347.

⁹ J. Szymańska, *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, ORE, Warszawa 2012, ss. 11-12.

¹⁰ *Ibidem*, s. 12.

¹¹ *Ibidem*, s. 16.

¹² P. Mięgała, *Wybrane aspekty patologii społecznej w aspekcie ich uwarunkowań*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej, Józefów 2011, s. 13.

chowawczą, niezaspokajanie podstawowych potrzeb dziecka”¹³. Należy wyjść z założenia, iż metody wychowawcze stosowane przez rodziców w dużej mierze determinują podejmowanie zachowań ryzykownych przez dziecko.

W 2015 r. przeprowadzono badanie dotyczące opinii i poglądów studentów pedagogiki na temat rodzicielstwa na reprezentatywnej próbie losowej wynoszącej N=87 osób¹⁴. W toku badań ustalono cechy, jakie zdaniem ankietowanych powinien posiadać dobry ojciec i jakimi powinna charakteryzować się dobra matka. Analiza badawcza pozwoliła na określenie podobieństw i różnic w zakresie ról pełnionych przez rodziców. I tak oto, zdaniem badanych studentów dobry ojciec to taki, który przede wszystkim:

- zarabia na utrzymanie rodziny (30 wskazań, co stanowi 34,48% ogółu),
- interesuje się problemami bliskich (27 wskazań, co stanowi 31,03% ogółu),
- nie stosuje kar fizycznych (21 wskazań, 24,14% ogółu).

Podsumowując, nadrzędnym zadaniem ojca w dalszym ciągu pozostaje zapewnienie rodzinie niezbędnych środków do życia oraz poczucia bezpieczeństwa. Słusznie podkreśla się, aby nie stosował kar fizycznych, bowiem jak zauważono – przemoc i agresja nie eliminują zachowań negatywnych, a w dodatku tłumią je na jakiś czas lub odwrotnie potęgują.

Zdaniem respondentów dobra matka to taka, która obdarza miłością i zaufaniem (33 wskazania, 37,93% ogółu), stanowi wzór do naśladowania (26 wskazań, 29,89% ogółu), interesuje się problemami bliskich (22 wskazania, 25,29% ogółu). Niewątpliwie każda matka powinna być ostoją spokoju i miłości. Przy tym stanowić autorytet, z którego warto brać przykład. Zwraca się uwagę, aby autentycznie interesowała się problemami, z jakimi boryka się jej dziecko i często inicjowała rozmowy na ten temat.

W 2013 r. przeprowadzono badania na próbie 60 uczniów, wśród losowo wybranych kieleckich gimnazjalistów, których celem było zbadanie różnic i podobieństw w aspekcie problematyki oddziaływania wychowawczego rodziców migrujących za granicę w celach zarobkowych. Przyjęto założenie, iż sytuacja finansowa rodziny będzie determinowała poziom stabilizacji i poczucia bezpieczeństwa jej członków w każdym wymiarze życia.

¹³ P. Migąła, *Wybrane, op. cit.*, s. 13.

¹⁴ I. Wolańska, *Postawy rodzicielskie w percepcji studentów pedagogiki*, [w:] J. Zimny (red.), *Ojcostwo: wczoraj, dziś i jutro*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola 2016, ss. 45-58.

Z kolei sytuacja, w której oboje dorośli są bezrobotni będzie skutkowałą stopniową redukcją konsumpcji dóbr i usług, rezygnacją z dążeń życiowych, a nawet degradacją potrzeb wyższego rzędu¹⁵. Można więc wnioskować, iż migracja zagraniczna może okazać się jedyną szansą na poprawę sytuacji materialnej rodziny i poziomu życia jej członków. Powód ten wydaje się być oczywisty, choć nie jest jedynym dla którego Polacy migrują za granicę. Bez wątpienia duże znaczenie mają również aspiracje i plany zawodowe, nauka języka obcego, czy zdobycie doświadczenia życiowego, w tym zawodowego.

Rozpatrując problematykę migracji zagranicznych rodziców w celach zarobkowych w kontekście ich przyczyn, należałoby również zastanowić się nad jej skutkami. Zasadnie bowiem podkreśla się, że wychowanie jest procesem złożonym i wymagającym obecności obojga rodziców, dlatego tak ważne jest, aby w przypadku nieobecności jednego lub obojga z nich, potrafili oni w umiejętny sposób dalej realizować powierzone im zadania wychowawcze.

Z badań I. Wolańskiej odnoszących się do sposobów nagradzania wynika, że najczęściej wskazywaną przez ankietowanych nagrodą wychowawczą stosowaną przez ich rodziców było¹⁶:

- uznanie (RM–33%, RNM–77%),
- pochwała słowna i pisemna (RM–50%, RNM–73%),
- nagrody rzeczowe (RM–70%, RNM–53%),
- nagrody pieniężne (RM–83%, RNM–57%),
- zwolnienie z obowiązków domowych (RM–60%, RNM–70%),
- nie stosują nagród (RM–13%, RNM–17%)¹⁷.

Można przyjąć, iż istnieje zasadnicza różnica pomiędzy sposobem nagradzania stosowanym przez obie grupy porównawcze. Rodzice lub rodzic, którzy wyjeżdżają za granicę do pracy najczęściej stosują nagrody pieniężne lub rzeczowe. Nie chodzi wszakże o to, aby w postaci drogich prezentów, czy wysokiego kieszonkowego rodzic wynagradzał swojemu dziecku wspólnie stracony czas. Należy bowiem zauważyć, że nikt i nic nie jest w stanie zrekompensować dziecku chwil, w których brakowało mu matki lub ojca. Nie ma nic gorszego od ludzkiej bezradności spowodowanej przestrzenią, jaką tworzy tysiące kilometrów dzielących rodzica od domu.

¹⁵ S. Badora, B. Czeredrecka, D. Marzec (red.), *Rodzina i formy jej wspomagania*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2001, s.47.

¹⁶ Skrót „RM” oznacza, że badany wychowuje się w rodzinie dotkniętej problemem migracji zagranicznej w celach zarobkowych, skrót „RNM”- badanych, których rodzice nie migrują. N=30 osób dla każdej z grup RM i RNM. Dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia przez ankietowanego więcej niż jednej odpowiedzi.

¹⁷ I. Wolańska, *Oddziaływanie wychowawcze rodziców migrujących zarobkowo*, „Zeszyty Studenckiego Ruchu Naukowego UJK” 2013, nr 9, ss. 161-162.

I choć nie raz słyszymy, że nie pieniądze są w życiu najważniejsze to fakt ten nabiera zupełnie innego znaczenia w sytuacji, gdy trzeba kupić dziecku ubrania, książki i przybory potrzebne do szkoły, opłacić dodatkowe lekcje, czy choćby nawet zaspokoić podstawowe potrzeby egzystencjalne, bądź pokryć koszty leczenia dziecka.

Dzieci pochodzące z rodzin niedotkniętych problemem migracji najczęściej wskazywały nagrodę w formie uznania oraz pochwały słownej i pisemnej. Niewątpliwie tego typu nagrody mają na celu wzmocnienie zachowań pozytywnych, a co za tym idzie powielaniu zachowań zgodnych ze społecznie aprobowanym systemem norm, zasad i wartości. Nierzadko „poklepanie po ramieniu” na znak uznania i satysfakcji z postępowania dziecka, podanie i uścisk dłoni, czy pochwała, zwłaszcza w obecności innych osób, zwiększa jego poczucie własnej wartości, co przekłada się na samoocenę młodocianego i chęć podejmowania kolejnych wyzwań.

Najczęściej doświadczanymi przez uczestników badania karami stosowanymi przez rodziców pozostawały¹⁸:

- zakazy (RM – 77%, RNM – 53%),
- krzyki dyscyplinujące (RM – 63%, RNM – 57%),
- kary cielesne (RM – 50%, RNM – 50%),
- milczenie, chłód uczuciowy (RM – 47%, RNM – 60%),
- pozbawianie przywilejów (RM – 63%, RNM – 57%)¹⁹.

Rodzice posiadający zatrudnienie za granicą karzą dziecko w postaci nakładania na nie różnorodnych zakazów, stosując krzyki dyscyplinujące lub pozbawiając przywilejów. Niemniej jednak zachodzi pewne przypuszczenie, czy istotnie tego typu kary przyniosą zamierzone efekty. Dziecko bowiem ma świadomość tego, że dzieli je tysiące kilometrów od ojca, czy matki i tak naprawdę nie odczuwa presji emocjonalnej z ich strony. Trudno bowiem nakładać kary, jeżeli rodzic ma utrudnioną możliwość egzekwowania tego, czy są one przestrzegane, czy też nie. W pewnym stopniu dużą rolę odgrywa postawa rodzica lub innego opiekuna, którzy pozostali z dzieckiem w kraju.

Nasuwa się wniosek, że stosowanie tego rodzaju kar wychowawczych przez migrujących rodziców w żaden sposób nie wyeliminuje negatywnego zachowania dziecka, a jedynie sprawi, że stracą oni swój autorytet. W przypadku rodziców, którzy nie migrują najczęściej używaną przez nich karą jest milczenie i chłód uczuciowy, pozbawianie przywilejów oraz

¹⁸ Skrót „RM” oznacza, że badany wychowuje się w rodzinie dotkniętej problemem migracji zagranicznej w celach zarobkowych, skrót „RNM”- badanych, których rodzice nie migrują. N=30 osób dla każdej z grup RM i RNM. Dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia przez ankietowanego więcej niż jednej odpowiedzi.

¹⁹ I. Wolańska, *Oddziaływanie*, *op. cit.*, s. 162.

krzyki dyscyplinujące. Warto podkreślić ich skuteczność zwłaszcza, gdy dziecko ma bardzo dobre relacje z rodzicami i łączy ich silna więź uczuciowa. Nierzadko też rodzice podnoszą głos na dziecko, aby w ten sposób dać do zrozumienia, że jego zachowanie było naganne i nigdy więcej nie może dojść do podobnych sytuacji. Przy czym zasadnie nadmienia się, aby rodzic nakładając jakąkolwiek karę wytłumaczył dziecku, dlaczego w ten sposób postępuje. Ważne jest, aby wiedziało ono jakich zachowań ma w przyszłości unikać.

Wyniki przytaczanych badań wskazują również na sposoby spędzania wolnego czasu przez ankietowanych uczniów. Okazuje się bowiem, że w wolnej chwili badani najchętniej²⁰:

- rozmawiają z rodzicami (RM – 93%, RNM – 53%),
- czytają książki (RM – 37%, RNM – 23%),
- oglądają TV (RM – 83%, RNM – 57%),
- siedzą przed komputerem (RM – 53%, RNM – 63%),
- spotykają się ze znajomymi (RM – 30%, RNM – 43%),
- uprawiają sport (RM – 70%, RNM – 70%),
- rozmyślają (RM – 67%, RNM – 50%)²¹.

Dzieci z rodzin dotkniętych problemem migracyjnym w wolnym czasie rozmawiają z rodzicami, oglądają telewizję lub uprawiają sport. Ważne jest utrzymywanie stałego kontaktu z rodzicami, którzy przebywają za granicą. Dzięki różnego rodzaju komunikatorom internetowym mają możliwość uzyskiwania na bieżąco informacji o tym, co się dzieje w domu, jakich problemów doświadcza ich syn/córka, jak również doradzić co powinni w danych sytuacjach zrobić. Zasadnie zatem przypuszcza się, że gdyby nie tego rodzaju osiągnięcia techniki kontakt rodziców z dzieckiem byłby sporadyczny i ograniczał się jedynie do rozmów telefonicznych. A przecież jeszcze nie tak dawno, jedyną drogą komunikacji z bliskimi były budki telefoniczne lub przekazy pocztowe. Niemniej jednak owa przestrzeń pomiędzy rodzicem, a dzieckiem stanowi ogromną przeszkodę w okazywaniu miłości rodzicielskiej, która z pewnością nie polega jedynie na ciągłym powtarzaniu dziecku przez telefon jak bardzo się je kocha. Ponadto jedną z ulubionych form spędzania wolnego czasu przez ankietowanych uczniów jest oglądanie TV. A przecież tak ważne jest, aby dziecko prowadziło zdrowy tryb życia i realizowało swoje pasje i zainteresowania. Niemniej jednak na uwagę zasługuje fakt, iż jedną z najczęściej udzielanych kategorii odpo-

²⁰ Skrót „RM” oznacza, że badany wychowuje się w rodzinie dotkniętej problemem migracji zagranicznej w celach zarobkowych, skrót „RNM”- badanych, których rodzice nie migrują. N=30 osób dla każdej z grup RM i RNM. Dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia przez ankietowanego więcej niż jednej odpowiedzi.

²¹ I. Wolańska, *Oddziaływanie*, *op. cit.*, s. 163.

wiedzi było uprawianie sportu. Podobnie w przypadku dzieci, których rodzice nie migrowali. Sport kształtuje – zwłaszcza wśród ludzi młodych – umiejętność pracy zespołowej oraz wyrabia nawyki ćwiczeń fizycznych. Zamiłowanie do sportu mogą zawdzięczać rodzicom, którzy własną postawą zachęcają do aktywności ruchowej.

Uczestnicy badania przyznali się także do doświadczenia następujących zachowań ryzykownych²²:

- nieodrabianie prac domowych (RM – 47%, RNM – 30%),
- wagarowanie (RM – 43%, RNM – 37%),
- kłótnie i bójki z rówieśnikami (RM – 43%, RNM – 37%),
- próbowanie papierosów (RM – 40%, RNM – 37%),
- próbowanie alkoholu (RM – 40%, RNM – 40%)
- próbowanie narkotyków (RM – 13%, RNM – 10%)²³.

Uczniowie, których rodzice migrują zarobkowo jak i ci, których rodzice nie wyjeżdżają za granicę udzielili podobnych odpowiedzi. Zauważalne są niewielkie różnice w przypadku nieodrabiania prac domowych i wagarowania. Okazuje się bowiem, że dzieci z rodzin dotkniętych problemem migracji mają problemy w nauce, co niewątpliwie może bezpośrednio wynikać z nieobecności rodziców lub jednego z nich. Nie można bowiem jedynie za pomocą Internetu dopilnować, czy pociecha wywiązała się z obowiązków szkolnych. Zdarza się bowiem, że rodzice za dużo wymagają od dziecka, które i tak jak na swój wiek wykazuje się ogromną samodzielnością. Znane są przypadki dzieci, które same pozostawały w domu i nikt z najbliższego otoczenia nie zorientował się, że u ich boku zabrakło rodziców. To też idealny przykład bezmyślności ojca i matki, którzy nie zdają sobie nawet sprawy z tego, jak negatywne w skutkach mogłyby być konsekwencje tego typu zachowań. To, że dziecko potrafi samodzielnie zrobić zakupy, wstać rano do szkoły i rozsądnie zarządzać funduszami nie oznacza, że rodzice mogą zwolnić się z nałożonego na nich wychowawczego obowiązku. Z drugiej jednak strony można przypuszczać, że każdego rodzaju zachowanie ryzykowne takie jak: palenie papierosów, picie alkoholu, czy udział w bójkach i pobiciach, jeżeli nie spotka się z odpowiednią reakcją społeczną może prowadzić do niedostosowania społecznego jednostki. Należy zatem uczulić społeczeństwo na podejmowanie szeregu działań o charakterze profilaktycznym.

²² Skrót „RM” oznacza, że badany wychowuje się w rodzinie dotkniętej problemem migracji zagranicznej w celach zarobkowych, skrót „RNM”- badanych, których rodzice nie migrują. N=30 osób dla każdej z grup RM i RNM. Dane nie sumują się do 100% ze względu na możliwość udzielenia przez ankietowanego więcej niż jednej odpowiedzi.

²³ I. Wolańska, *Oddziaływanie*, *op. cit.*, s. 164.

Migracje zagraniczne Polaków mogą prowadzić do kryzysów w obrębie funkcjonowania ich rodzin. Niewątpliwie wyjazdy zagraniczne rodziców niosą ze sobą ryzyko samotności ich dziecka. W tym aspekcie należy wyjaśnić, iż za człowieka samotnego uważany jest ten, który jest pozbawiony bezpośredniego kontaktu z ludźmi (fizyczne oddalenie się od ludzi) lub ten, który nie ma żadnej bliskiej mu uczuciowo osoby (psychiczne oddalenie, brak więzi emocjonalnej z drugim człowiekiem)²⁴. Ponadto J. Szczepański, odróżniając samotność i osamotnienie stwierdza, że samotność jest wyłącznym obcowaniem z sobą samym, ze swym wewnętrznym światem, natomiast osamotnienie jest brakiem kontaktu z innymi ludźmi oraz z sobą samym²⁵. Dokonując wartościującej refleksji warto wyjaśnić różnicę pomiędzy sytuacją, w której dziecko pozostaje pod opieką jednego z rodziców a sytuacją, w której opuszcza go ojciec i matka. Sytuacja, w której za granicę wyjeżdża tylko jedno z rodziców może zostać potraktowana jako wybór tzw. „mniejszego zła”, a więc w pewnym stopniu ochrony dziecka przed nasileniem negatywnych skutków migracji, a w szczególności przed rozłąką i samotnością. Można przypuszczać, że dziecko, które posiada niską samocenę i niedostatek umiejętności psychospołecznych, będzie podatniejsze na wpływy otaczającego go środowiska rówieśniczego. Niemniej jednak, np. alkohol może być traktowany jako sposób na ucieczkę od samotności i problemów, z jakimi borykają się dzieci rodziców migrujących zarobkowo. Przy tym nie kto inny, jak koleżanki i koledzy potrafią z nieprawdopodobną łatwością i w najbardziej bolesny sposób sprawić, że dziecko czuje się gorsze od nich i pozbawione prawa do posiadania szczęśliwej i kochającej się rodziny tak jak rówieśnicy. W efekcie zranione dziecko nieustannie będzie czyniło swoim rodzicom uwagi, stawiało im żądania i miało do nich żal o sytuację, w której się znajduje jego rodzina. Konsekwencją tego typu zachowań mogą być nieustające konflikty rodzinne²⁶.

Występują dwojakiemu rodzaju skutki wyjazdów zagranicznych rodziców w celach zarobkowych w kontekście społecznego funkcjonowania rodziny oraz jej członków.

Do negatywnych skutków migracji rodziców trzeba kolejno zaliczyć:

- osłabienie więzi między rodzicami a dzieckiem oraz między samymi małżonkami,

²⁴ J. Szczepański, *Sprawy ludzkie*, Czytelnik, Warszawa 1978, s. 20.

²⁵ *Ibidem*, s. 21.

²⁶ I. Wolańska, *Społeczne funkcjonowanie dziecka wychowującego się w rodzinie dotkniętej problemem migracji zagranicznych*, „Zeszyty Studenckiego Ruchu Naukowego UJK” 2014, nr 21, s. 128.

- doprowadzenie do rozbicia rodziny, a w najgorszym przypadku do rozwodów spowodowanych pobytem za granicą jednego z małżonków,
- pojawienie się objawów świadczących o niedostosowaniu społecznym dziecka, którego rodzice/rodzic pozostawili bez opieki,
- niewydolność wychowawcza spowodowana między innymi nieumiejętnością stosowania kar i nagród,
- podejmowanie zachowań ryzykownych przez dziecko, których migrujący rodzic nie jest świadom,
- utrata kontroli migrującego rodzica/rodziców nad sposobem spędzania czasu wolnego przez dziecko,
- utrata szacunku do rodzica wyjeżdżającego za granicę lub/i do rodzica pozostającego z dzieckiem w kraju ze strony dziecka.

Warto zatem postawić tezę, która mówi o tym, iż migracja zagraniczna obojga rodziców lub jednego z nich może prowadzić do sytuacji, w której rodzina nie spełnia swoich funkcji, staje się rodziną dysfunkcyjną oraz pozbawia dziecko naturalnego prawa do prawidłowego rozwoju i kształtowania osobowości. Stąd też zasadne wydaje się być stwierdzenie, że należy unikać sytuacji, w których wyjeżdżają za granicę ojciec i matka, a nade wszystko szukać takich rozwiązań, które pomijałyby konieczność wyjazdów zagranicznych.

Z kolei do pozytywnych skutków migracji rodziców do krajów UE trzeba kolejno zaliczyć:

- poprawę sytuacji materialnej rodziny oraz podniesienie jej prestiżu społecznego,
- umocnienie więzi rodzinnych i relacji pomiędzy jej członkami,
- realizację założonych wcześniej celów,
- znalezienie korzystnego zatrudnienia za granicą zarówno pod względem wysokości zarobków, jak i perspektywy rozwojowej.

Więzi rodzinne w sytuacji migracji mogą ulec umocnieniu, ponieważ rodzice na własnym przykładzie udowadniają jak wiele potrafią uczynić dla rodziny i przez to jak bardzo ją kochają, co jest najpiękniejszym wyrazem miłości rodzicielskiej²⁷. Jak słusznie bowiem zauważa N. Pikuła „Powodem, dla którego zarówno ojciec, jak i matka zasługują na cześć i szacunek, jest po prostu ich rodzicielstwo, czyli ojcostwo i macierzyństwo, fakt,

²⁷ I. Wolańska, *Migracje zagraniczne współczesnym zagrożeniem dysfunkcyjnością rodziny*, [w:] *Rodzina. Powołanie. Zadania. Zagrożenia*, J. Zimny (red.), Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola 2014, ss. 983-993.

że przekazali dziecku życie”²⁸. Nie wolno zapominać, iż rodzina jest najważniejszym środowiskiem wychowawczym i jako takie powinna być rozliczana z efektów realizacji swoich zadań i funkcji. Trudno jednak o pozytywny wzorzec norm i wartości społecznych, jeżeli rodzina, w której wychowuje się dziecko jest rodziną dysfunkcyjną, doświadczającą różnorodnych sytuacji problemowych, których samodzielnie nie jest w stanie rozwiązać. W związku z powyższym można uznać, że człowiek, który nie dorósł do roli ojca czy matki nie będzie umiał sprostać obligatoryjnie narzuconemu obowiązkowi wychowawczemu, a nade wszystko wytłumaczyć swojemu dziecku, co jest dobre, a co złe i jak należy postępować w życiu, w którym notabene sam się pogubił²⁹.

Samotność migranta a wsparcie rodziny

W 2015 r. przeprowadzono badania dotyczące problematyki samotności i trudności życiowych doświadczanych przez osoby wyjeżdżające za granicę w celach zarobkowych oraz członków ich rodzin³⁰. W toku badań ustalono, iż jednym z wielu powodów zarobkowej migracji zagranicznej jest możliwość psychicznego odpoczynku od obowiązków domowych i zawodowych oraz oderwanie się od codziennych problemów. Sytuacja ta może intensyfikować uczucie osamotnienia i doświadczenie stanu samotności.

Wydaje się, że wielu Polaków traktuje migrację jako możliwość odstresowania się i odreagowania negatywnych przeżyć. Wyniki analiz dowodzą, iż osoby nie potrafiące poradzić sobie z samotnością sięgają po alkohol, czy papierosy. Często dzieje się też tak dlatego, ponieważ boją się przyznać swoim bliskim do problemów i trudności, jakie napotykają w pracy za granicą. Nierzadko w grupie tej panuje przekonanie, że nie warto oczekiwać od kogoś zrozumienia, jeżeli ten ktoś nie był nigdy za granicą. Z relacji osób badanych można przyjąć, że o wielu rzeczach nie mówią swoim bliskim, ponieważ nie chcą ich martwić, a poza tym doskonale zdają sobie sprawę z tego, że i tak pomimo szczerych chęci pomocy, niewiele mogą uczynić. Migranci nierzadko mogą liczyć wyłącznie na siebie, a przez to

²⁸ N. Pikuła, *Kondycja rodzicielstwa w XXI wieku*, [w:] *Odpowiedzialne rodzicielstwo wobec wyzwań XXI wieku*, M. Duda (red.), Wydawnictwo Św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 2010, s. 73.

²⁹ I. Wolańska, *Postawy rodzicielskie w percepcji studentów pedagogiki*, [w:] J. Zimny (red.), *Ojcostwo: wczoraj, dziś i jutro*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola 2016, ss. 45-58.

³⁰ I. Wolańska, *Samotność Polaków czasowo migrujących za granicę: prawda czy mit?*, [w:] J. Zimny (red.), *Samotność: prawda, czy mit?*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola 2015, ss. 97-108.

zmuszeni do poszukiwania skutecznych sposobów radzenia sobie z samotnością. Również ci, którzy mają szczęśliwe i kochające rodziny są świadomi, że w razie jakichkolwiek problemów ich pomoc byłaby w bardzo dużym stopniu ograniczona lub całkowicie uniemożliwiona.

Stały kontakt z rodziną sprzyjał rozładowaniu napięcia powstałego na skutek nagromadzenia negatywnych emocji związanych z doświadczaniem samotności. Przy czym relacje z bliskimi są ograniczone ze względu na ogromną odległość i w tym aspekcie nikt nie będzie w stanie zaspokoić potrzeby bliskości i kontaktu fizycznego z drugim człowiekiem. Z opinii badanych respondentów wynika również, że praca jest lekarstwem na zapomnienie o ponurym obliczu migracji, a szczególnie tęsknocie za domem³¹.

Wobec powyższego, do niektórych przyczyn samotności migrujących Polaków należy zaliczyć: brak zrozumienia i wsparcia ze strony bliskich, obowiązek zarobienia pieniędzy na utrzymanie siebie i bliskich, przymus dostosowania się do nowego otoczenia oraz tęsknota za krajem. W wymiarze skutków trzeba wskazać na: osłabienie lub umocnienie więzi z bliskimi, destabilizację życiową, uzależnienie od alkoholu lub innych substancji psychoaktywnych, czy podwyższenie lub obniżenie poczucia własnej wartości i samooceny.

Wyniki badań empirycznych dowodzą, iż Polacy wyjeżdżający za granicę w celach zarobkowych są samotni. Poczucie samotności wywołuje sam fakt, iż znaleźli się oni w zupełnie nowym dla nich otoczeniu i muszą przystosować się do panujących tam zasad i warunków. I mimo, iż niejednokrotnie robią to pod przymusem i uczą się nowych ról społecznych, to czynią to tylko dlatego, ponieważ mają określony cel w życiu. Życie Polaka wyjeżdżającego za granicę staje się „dwutorowe”, ponieważ z jednej strony znajduje się on z dala od rodzinnego domu i ma ograniczony przestrzennie kontakt z rodziną, z drugiej zaś jest zmuszony w bardzo krótkim czasie odnaleźć się w zupełnie obcym mu otoczeniu. Tęsknota za bliskimi powoduje poczucie samotności i niesie ze sobą różnego rodzaju niebezpieczeństwa, z których najgorszym wydaje się być pogubienie w dotychczasowym systemie norm i wartości. Można bowiem przypuszczać, że człowiek nie może się czuć bardziej samotnym, jak wtedy, gdy jego dotychczasowe życie uległo całkowitemu przewartościowaniu i zachwianiu aksjonormatywnemu. To także próba poszukiwania samego siebie na nowo i radzenia sobie z tą dość nietypową sytuacją kryzysową. Stąd też zasadnie podkreśla się znaczenie rodziny w przeciwdziałaniu sytuacjom problemowym, jakich wspólnie doświadczają.

³¹ I. Wolańska, *Samotność*, op. cit., ss. 967-108.

Polacy w Niemczech. Rzeczywistość migracyjna.

Jednym z najpopularniejszych kierunków migracyjnych Polaków są już od wielu lat Niemcy. W latach 2010-2015 autorka zrealizowała badania³², które pozwoliły na analizę i interpretację sytuacji życiowej Polaków wyjeżdżających do południowo-zachodnich Niemiec do pracy sezonowej na okres od kilku tygodni do kilku miesięcy. W analizowanym horyzoncie lat, niemiecka firma zatrudniała przeciętnie w sezonie truskawkowym trwającym od połowy maja do końca września każdego roku około 600 osób. W większości były to pracownice w przedziale wiekowym od 18 r. ż. do 60 r. ż. Zdarzało się, że do pracy wyjeżdżały matki ze swoimi córkami. Często można było spotkać spokrewnione ze sobą osoby, bądź po prostu grupę znajomych. Kobiety zakwaterowywano w kontenerach biurowo-sanitarnych. Obowiązywała stawka akordowa i godzinowa.

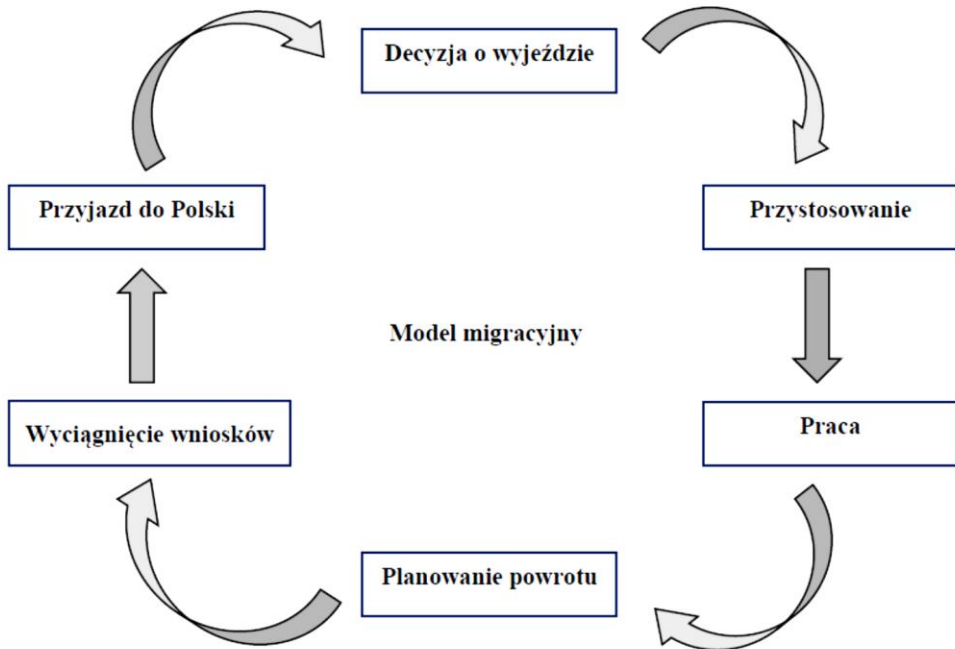
Wprowadzając w problematykę pobytu migracyjnego oraz specyfiki życia Polaków w miejscu pracy należy wpierw dokonać krótkiej analizy ich planu dnia. Otóż, każdego dnia pracy sezonowej pracownicy budzą się o 4:00 nad ranem. Przeważnie godzinę później wszyscy ustawiają się w kolejce do firmowego autokaru, którym wyjeżdżają w pole. Po dotarciu na miejsce, zaczynają zbierać truskawki. Jest to praca akordowa, więc liczy się ich spryt, zdrowie, a nierzadko mocny charakter w dążeniu do celu. Około 9:30 kierownicy ogłaszają przerwę śniadaniową, zaś od 12:30 do 13:30 pauzę na obiad. W tym czasie pracownicy zjeżdżają z pola do baraków i mają czas na odpoczynek. Po południu ponownie wracają do zbiorów. O 17:00-18:00 kończą pracę. Wydaje się, że punktem kulminacyjnym każdego dnia jest powrót do firmowych mieszkań.

Mając na uwadze powyżej zaprezentowany układ warto wskazać na sekwencję następujących kolejno po sobie faz zagranicznej migracji zarobkowej. Zostały one przedstawione w formie zamkniętego cyklu, ponieważ niemalże zawsze spotykamy się z sytuacją, że migrant ponownie w krótszym, bądź dłuższym odstępie czasowym decyduje się na wyjazd za granicę. Ponadto wydaje się, że nie można nigdy przewidzieć co nas jeszcze spotka w życiu, jak również to, że teraz nie chcemy nie oznacza, że innym razem nie zostaniemy do tego w jakimś stopniu przymuszeni. Cykl ten składa się z następujących faz – rysunek 1:

1. Podjęcie decyzji o wyjeździe;
2. Przystosowanie do nowego środowiska pracy i życia;
3. Włączenie się w rytm pracy i funkcjonowanie z dala od domu;
4. Planowanie powrotu do domu i bliskich;
5. Wyciągnięcie wniosków z pobytu za granicą;

³² Zastosowano obserwację uczestniczącą oraz wywiad swobodny.

6. Przyjazd do Polski.

Rysunek 1. Model migracyjny

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Można przyjąć, iż podjęcie decyzji o wyjeździe do pracy sezonowej za granicę determinuje szereg różnorodnych czynników związanych z sytuacją życiową, w jakiej się znajduje jednostka. Oczywiście przyczyną migracji jest jej sytuacja materialna. „Przelicznik walutowy” może stanowić szczególnie ważny czynnik motywujący do podjęcia pracy tego rodzaju. Kiedy już zostanie zarezerwowany środek transportu, zrobione zakupy najpotrzebniejszych artykułów i załatwiane wszystkie sprawy związane z wyjazdem, jednostka przenosi się do zupełnie innej rzeczywistości, w której to będzie próbowała żyć przez określony umową czas. Moment dotarcia na miejsce pracy wydaje się być przełomem i przejściem z dotychczasowego życia do życia zorientowanego na cel związany z pracą sezonową. Po zakwaterowaniu następuje spotkanie z przedstawicielami firmy, na którym to nowo zatrudniona osoba dowiadyuje się wszystkiego, co będzie dotyczyło jej pracy.

Z relacji Polaków wyjeżdżających do Niemiec można przypuszczać, iż najgorsze są pierwsze dni pracy, kiedy to powoli przyzwyczajają się do nowych warunków, oraz ostatnie dni do wyjazdu, ponieważ tu z kolei uciążliwe bywają same myśli o powrocie do domu i odliczanie dni, które im pozostały do rozliczenia i opuszczenia firmy. Aby zaaklimatyzować się,

jednostka nawiązuje kontakty z innymi osobami. Powoli dochodzi też do wprawy przy zbiorze plonów. W tym przypadku liczy się zdrowy rozsądek, czego wielu Polakom po prostu brakuje. Dzieje się tak dlatego, ponieważ nierzadko działają za wszelką cenę, przekraczając granice własnych możliwości. To z kolei staje się przyczyną wielu konfliktów pomiędzy nimi a współpracownikami. Konsekwencji tego rodzaju zachowań upatruje się we wzajemnych złościwościach, niedomówieniach i plotkach, aktach zazdrości. Nie ma nic gorszego za granicą jak fakt, iż jesteśmy wyśmiewani przez pracodawców niemieckich za brak postaw lojalności i jedności wobec siebie. Rzadko się zdarzało, aby Polak ochoczo i bezinteresownie pomagał swojemu rodakowi, zaś bardzo często miały miejsce sytuacje, w których migranci nieuczciwymi metodami walczyli między sobą o to samo stanowisko pracy. Niemniej jednak tego rodzaju zdarzenia dają do myślenia jak bardzo musimy uważać za granicą na osoby, z jakimi przyjdzie nam pracować i żyć.

Omawiany etap przystosowania do nowych warunków niesie ryzyko dezintegracji, ale także daje możliwość zdobycia nowych umiejętności radzenia sobie w tej sytuacji. Fakt ten nabiera istotnego znaczenia w momencie, gdy wielu Polaków odreagowuje negatywne emocje poprzez spożywanie alkoholu, czy palenie papierosów. Dostrzega się tego typu zachowania ryzykowne w każdej kategorii wiekowej osób pracujących sezonowo za granicą. Wydaje się, że to jeden z najczęściej podejmowanych sposobów radzenia sobie ze stresem, choć nie jedyny. W opozycji do stosowania różnorodnych używek występuje sen. Wydaje się, że to najlepszy lek na wszystkie zmartwienia i bóle dnia codziennego. Dzięki niemu regenerowano siły. Stąd też zdarzało się, że w drodze do pracy i z pracy a nawet w przerwie obiadowej pracownicy spali. Korzystali z każdej nadarzającej się okazji do tego stopnia, że jedynym ich marzeniem było, aby po powrocie do baraków szybko się umyć, zjeść, zadzwonić do domu i pójść spać.

Kolejnym etapem przystosowania do nowej sytuacji, było włączenie jednostki w rytm pracy i dnia codziennego. Nigdy bowiem czas tak szybko nie płynął jak wtedy, gdy jeden dzień był podobny do, do tego stopnia, że dni tygodnia po prostu myliły się. Przy czym ulubionym powiedzeniem każdego z pracowników było „środa minie, tydzień ginie”. Można przyznać, że tak mijał tydzień za tygodniem. Przykładowo osoby, które przyjeżdżały do pracy na 6 tygodni często stawiały sobie za cel, aby wytrzymać tam minimum 4 tygodnie. Wychodzili bowiem z przekonania, że po czterech tygodniach już nie będzie wstydu zjeżdżać do domu i na pewno zarobią już pewną sumę pieniędzy. W zasadzie można przypuszczać, że każdy określał sobie czas po którym mógł dopuszczać do siebie myśli o powrocie do domu. To było swego rodzaju przyzwolenie. Nie da się bowiem od samego początku ciągle myśleć o powrocie do domu i swoich

bliskich i jednocześnie pracować. Każda praca wymaga bowiem skupienia. Może dlatego osoby wyjeżdżające za granicę nie opowiadają swoim bliskim wszystkiego, co się u nich dzieje. Identycznie postępują ich bliscy, rezygnując z mówienia o rzeczach, które przysporzyłyby migrantom zmartwień. Wbrew pozorom to często stosowana praktyka ochronna nawet, jeżeli łączy ich silne więzi i mają ze sobą bardzo dobre relacje. Najpiękniejszym momentem pobytu staje się planowanie powrotu do domu i odliczanie ostatnich dni w pracy. Towarzyszą temu liczne wyobrażenia sytuacji powitania z bliskimi jak również sposobu nadrobienia wspólnie straconego czasu. Wiadomo, że wyjazd za granicę zmienia człowieka, nie tylko zewnątrz, ale i wewnątrz. Niemniej jednak kobiety przywiązują ogromną uwagę do tego, aby wyglądać jak najbardziej korzystnie w oczach rodziny. Dokładają wszelakich starań, aby zrobić na nich jak najlepsze wrażenie.

Kolejnym etapem migracyjnym jest wyciągnięcie wniosków z pobytu w Niemczech. Polacy pytani o to, czy przyjadą ponownie do pracy nie rzadko zaprzeczają jakoby chcieli wracać, a najczęściej udzielają dwuznacznych odpowiedzi. Można przyjąć, że na tym etapie bardziej niż kiedykolwiek przemawiają za człowiekiem zmęczenie fizyczne i psychiczne oraz emocje związane ze stresem i tęsknotą za domem. Potem przychodzi moment, kiedy wracają do domu a po pół roku, kiedy towarzyszą temu zupełnie inne emocje, znowu zastanawiają się nad wyjazdem do pracy w Niemczech. Okazuje się, że po przeanalizowaniu pozytywnych i negatywnych aspektów migracji, wydaje się być ona dla niego i jego bliskich najlepszym rozwiązaniem. Końcowy etap to moment przejścia z dotychczasowej roli pracownika sezonowego w Niemczech do życia sprzed wyjazdu. Sam moment pakowania się, oczekiwania na środek transportu do domu oraz pożegnania z innymi determinuje moment przejścia. Z kolei sam przyjazd do domu sprzyja poczuciu bezpieczeństwa jednostki oraz ułatwia powrót do normalnego życia. Nie zmienia to jednak faktu, że na długo jeszcze pozostaną nawyki z poprzedniej pracy, takie jak wstawanie wcześniej rano, czy wypowiedzanie pojedynczych wyrazów w języku obcym.

Poniżej zaprezentowano syntezę poszczególnych etapów pobytu jednostki w pracy za granicą.

Etap I

Przybycie na miejsce pracy wzbudza lęk, niepokój, wywołuje różnego rodzaju sytuacje stresowe. Następuje podpisanie umowy o pracę, rozmowa z pracodawcą i poznanie regulaminu funkcjonowania firmy. Po zakwaterowaniu następuje etap poznawania ludzi lub przyjęcie postawy wycofanej lub obojętnej w relacjach interpersonalnych. Przez pierwszy tydzień pracownik nabywa przekonania, czy poradzi sobie z wykonywaniem obowiązków.

ków wynikających ze stosunku pracy. Poznaje nowe środowisko pracy. Przywiązuje uwagę do kontaktów telefonicznych ze swoimi bliskimi.

Potrzeba: zaklimatyzowanie w nowych warunkach, przystosowanie do panujących warunków życia, poszerzanie własnych zasobów radzenia sobie z nową sytuacją.

Etap II

Zaklimatyzowanie w nowym miejscu niesie ze sobą potrzebę nabywania konkretnych umiejętności psychospołecznych i zawodowych, pojawiają się pierwsze trudności w związku z wykonywaniem określonej pracy, coraz częściej za namowami znajomych, kierując się chęcią odstresowania nagromadzonych emocji podjęcie zachowań ryzykownych (okazjonalne picie alkoholu, palenie papierosów). W dalszym ciągu przywiązywanie uwagi do kontaktów telefonicznych ze swoimi bliskimi.

Potrzeba: nawiązywanie i podtrzymywanie kontaktów z innymi, nabywanie określonych umiejętności pracowniczych, unikanie bądź rozwiązywanie konfliktów.

Etap III

Wejście jednostki w rytm życia poza domem. Akceptacja nowej roli społecznej i środowiska pracy. Funkcjonowanie względem określonego schematu postępowania i planu dnia. Pojawia się napięcie związane z tęsknotą za rodziną i wizjonerstwo powrotu do domu. Uściślają się kontakty koleżeńskie. Tworzą się związki przyjacielskie, a niekiedy nawet partnerskie. Wolna chwila postrzegana jest jako odpoczynek od pracy i okazja do zabawy, sięgania po różnego rodzaju środki psychoaktywne. W świadomości jednostki pojawia się przekonanie, że posiada już satysfakcjonującą ją sumę zarobionych pieniędzy i powoli przestaje jej zależeć na usilnym dążeniu do tego celu. Relacje z bliskimi zostają wystawione na próbę, nie rzadko dochodzi do kłótni i sprzeczek, wzajemnego niezrozumienia.

Potrzeba: osiągnięcie zamierzonych celów, próba odstresowania napięć wynikających ze stosunku pracy.

Etap IV

Planowanie wyjazdu do domu. Pojawiają się fantazje dotyczące samego powrotu, jak również sposobu spędzania czasu z rodziną. Wyliczanie pozytywnych i negatywnych skutków migracji. Często zaprzeczanie co do ponownego przyjazdu w to samo miejsce. Podjęcie celowej i świadomej próby zmiany siebie w aspekcie wyglądu zewnętrznego, jak również zmiany we-

wewnętrznej. Przygotowanie do wyjazdu. Powoli następuje godzenie się z myślą kończącego się pobytu za granicą, odzwierciedlające się w relacjach interpersonalnych. Na koniec pobytu nierzadko lekceważenie stosunku na linii pracownik-kierownik, obojętność wobec wykonywanych poleceń w pracy, zorganizowanie tzw. „pożegnania”, mającego symboliczny wyraz przejścia z sztucznie wytworzonych warunków życia do funkcjonowania w naturalnym środowisku rodzinnym.

Potrzeba: poddanie refleksji własnego systemu norm i wartości, świadoma rezygnacja z dalszego pobytu.

Etap V

Powrót do domu. Wyjazd z miejsca pracy, podróż i przyjazd do domu rodzinnego. Przywitanie z bliskimi i ponowne przystosowanie do naturalnego środowiska życia. Kontrolowanie nawyków wyniesionych z pobytu zagranicznego. Okazjonalne wspomnianie i opowiadanie bliskim o środowisku pracy. Powrót do codzienności. Nierzadko też podejmowanie pracy w Polsce i zachowania ukierunkowane na odbudowanie relacji i więzi z rodziną.

Potrzeba: umiejętność powrotu do rzeczywistości rodzinnej, swojego życia w Polsce³³.

Można spotkać się ze stwierdzeniem, że niemiecki pracodawca traktuje Polaków jako tanią siłę roboczą. Tezę tę najczęściej podtrzymują osoby wyjeżdżające za granicę do pracy sezonowej. Wychodzą oni z założenia, że dla gospodarza o wiele ważniejsze są zbiory niż warunki, w jakich pracują pracownicy. Zdarza się niejednokrotnie, że pracują oni bez względu na pogodę. Do tego dochodzi stres spowodowany pracą akordową, lub też zawyżonymi oczekiwaniami szefa. Niemniej jednak należy zaznaczyć, iż niewielki odsetek Polaków mieszkających w Niemczech stanowią osoby z wykształceniem wyższym i dobrze zarabiające, które cieszą się ogromnym uznaniem wśród rodowitych Niemców. Dzieje się tak dlatego, ponieważ z pewną dozą łatwości posługujemy się gotowym schematem postrzegania otaczającej nas rzeczywistości. I tak oto Polacy z góry mogą być traktowani jako złodzieje (zwłaszcza samochodów) i osoby nadużywające alkoholu, na których trzeba zwracać szczególną uwagę. Co nie zmienia faktu, że uchodzą oni także za osoby pracowite, potrafiące samodzielnie rozwiązać nie jeden problem, będący nie małym wyzwaniem dla każdego.

³³ W kontekście omawianych etapów pobytu jednostki w pracy zagranicznej należy podkreślić, że czas ich trwania bywa elastyczny i zależy od rodzaju podpisanej umowy o pracę oraz indywidualnych predyspozycji osobowościowych.

Dużą rolę w uzyskiwaniu różnorodnej pomocy uwarunkowanej migracją odgrywają platformy internetowe. Niejednokrotnie zdarza się, że osoby wyjeżdżające za granicę nie orientują się w prawie niemieckim, nie znają swoich praw, a nierzadko w sytuacji kryzysowej nie wiedzą, jak mają postąpić. Mowa tu przede wszystkim o dokumentacji potrzebnej do uzyskania zatrudnienia za granicą, łącznie z obowiązkiem uzyskania meldunku, o możliwości uzyskania odszkodowania, gdy wydarzył się wypadek w pracy, zasadach ubezpieczenia zdrowotnego, czy prawach do zasiłku socjalnego. Tego typu problemy zmuszają Polaków do poszukiwania rozwiązań, których do tej pory nie byli świadomi oraz nabywania wiedzy bez której wyjazd za granicę byłby tak naprawdę bezsensowny. Znane są przypadki wielu osób, którzy z powodu własnej niewiedzy doświadczają poczucia bezradności, żalu i padają ofiarami oszustów.

Z doniesień prasowych i telewizyjnych dowiadujemy się o fikcyjnych firmach, nieuczciwych pośrednikach pracy, którzy kuszą wysokimi zarobkami i pośredniczą w załatwieniu pracy, której w rzeczywistości nie ma. W 2005 r. ukazał się film pt. „Masz na imię Justine” reżyserii Franco de Pena przedstawiający losy kobiety, która kierując się głosem serca postanawia wyjechać z ukochanym do Berlina. Na miejscu okazuje się, że została przez niego sprzedana do domu publicznego. To idealny przykład, jak bardzo powinniśmy być ostrożni w relacjach z innymi ludźmi oraz jak ważna jest umiejętność przewidywania następstw naszego działania. Dziewczyna przyjęła nową tożsamość. Nadano jej imię Justine i zmuszano do usług seksualnych. Nagle okazało się, że jedyną osobą na którą może liczyć jest ona sama. Babcia, którą dziewczyna pozostawiła w kraju zmarła, nigdy nie dowiedziawszy się o tym, jaki los spotkał jej wnuczkę.

Podsumowując problematyka migracyjna stanowi ogromne wyzwanie dla pedagogów i naukowców oraz powoduje ogrom dyskusji nad jej przyczynami i konsekwencjami. Można zauważyć, iż w sposób bezpośredni i pośredni dotyka każdego z nas, dlatego zasadnie podkreśla się opracowywanie szeregu działań mających na celu zapobieganie negatywnym skutkom zagranicznych wyjazdów zagranicznych, jak i stwarzanie takich warunków, aby Polacy nigdy nie musieli stanąć przed wyborem migracji.

Podsumowanie

W imię jakich wartości Polacy zarobkowo migrują za granicę? Otóż, należy podkreślić, że większość z nich to osoby, które posiadają swoje rodziny lub planujące je założyć. Wydaje się, że najcenniejszą wartością na świecie jest rodzina. Okazuje się bowiem, że dla dobra bliskich każdy z nas jest w stanie znieść każde przeciwności losu.

Mając na uwadze wieloaspektowość podjętej problematyki, istotnie podkreślono rolę wsparcia społecznego, wskazując na obustronną zależność. Wszak chodzi o to, aby nie tylko migrant wspierał rodzinę w obliczu wyjazdu, lecz i o to, aby bliscy go wspierali. Fakt ten nabiera szczególnego znaczenia w momencie rozpatrywania w oparciu o indywidualne i społeczne funkcjonowanie jednostki przebywającej w pracy za granicą. Niemniej jednak należy zaznaczyć, że o ich sposobie postępowania w znaczącej mierze będzie decydował wyznawany przez nią system norm, zasad i wartości.

Wskazuje się na potrzebę prowadzenia badań naukowych w zakresie podjętej w niniejszym opracowaniu problematyki badawczej, które nie stanowi zupełnej wykładni tematycznej. Pożądane są dalsze badania nad specyfiką losów Polaków wyjeżdżających za granicę w celach zarobkowych. Owa rzeczywistość migracyjna dla wielu z nich może okazać się jedyną szansą na godne życie, ale w wielu przypadkach może prowadzić do osłabienia relacji międzyludzkich. Stąd też warto pogłębiać ten temat, a przy tym poszukiwać rozwiązań pomocowych.

ROZDZIAŁ 3.

NIELEGALNA MIGRACJA WYZNAWCÓW ISLAMU DO PAŃSTW EUROPY ZACHODNIEJ

mgr Tomasz Homoncik
Wyższa Szkoła Biznesu
National-Louis University
Nowy Sącz

Słowa kluczowe: migracja nielegalna, wyznawcy islamu, imigracja muzułmańska.

Wprowadzenie

Nielegalna migracja dotycząca wyznawców islamu, czyli inaczej mówiąc ludności muzułmańskiej jest delikatnym, a zarazem trudnym problemem dla Europy Zachodniej. Europa, a szczególnie państwa Unii Europejskiej (UE) pragną służyć ze swojej otwartości, tolerancyjności i poprawności politycznej. Niewątpliwie nie raz poprawność polityczna i pewne uniwersalne zachowania są bardzo przydatne w celu uniknięcia różnego rodzaju konfliktów. Nie zawsze jednak się to opłaca, o czym można przekonać się w dzisiejszych czasach, a czego nie potrafią wprost przyznać europejscy politycy.

Poprawność polityczna UE i jej tolerancyjność doprowadza do tego, że niektórzy, w wyniku wyrażania własnych poglądów, mogą mieć obawy przed posądzeniem ich o islamofobię¹. Pojęcie te wydaje się być w bardzo wielu przypadkach nadużywane. Jest to sposób na zamykanie ust tym, którzy nie zgadzają się z dzisiejszą polityką migracyjną państw zjednoczonej Europy. Rozdział ten nie ma na celu zniechęcenia do muzułmanów i migrującej ludności. Nie ma również na celu promować poglądów antyeuropejskich. Ma on natomiast dać czytelnikowi wgląd na panującą dziś w Europie sytuację.

¹ Islamofobia jest irracjonalnym strachem i uprzedzeniem do islamu i jego wyznawców [w:] <http://www.siecrownosci.gov.pl/slownik-pojec/art,51,islamofobia.html> (online: 12.11.2016).

Obecnie zjawiskiem wzbudzającym silne kontrowersje jest masowa migracja do Europy Zachodniej mieszkańców państw muzułmańskich. Mówi się głównie o migrantach z państw takich, jak Irak czy Syria, na których terenie dziś prowadzone są walki zbrojne. Do Europy Zachodniej przybywają jednak nie tylko mieszkańcy wymienionych państw, ale także innych krajów muzułmańskich, w których poziom życia jest na bardzo niskim poziomie. Pragną oni zmiany w życiu, ponieważ są niezadowoleni między innymi z sytuacji ekonomicznej panującej w ich kraju. Jednym z głównych państw UE, które przyjmuje przybyszów z państw muzułmańskich są Niemcy. Trzeba jednak przyznać, że skala zainteresowania migrantów tym państwem zaskoczyła tamtejszych polityków. Przejawia się to m.in. w licznych problemach z migracyjną ludnością. Problemy z nielegalnymi imigrantami mają także inne państwa, jak Francja, Wielka Brytania czy Włochy.

W większości przypadków osoby przybywające do Europy są wyznawcami islamu. Wśród nich znajdują się także wyznawcy innych wierzzeń, lecz jest ich stosunkowo niewielu. Religia nie powinna mieć w dzisiejszym świecie wpływu na postrzeganie drugiego człowieka. Ze względu jednak na dosyć częste w ostatnich latach ataki terrorystyczne, które tłumaczone są m.in. religią, muzułmanie nie są zbyt pozytywnie odbierani na Starym Kontynencie. Powszechnie staje się tutaj stwierdzenie, że ludność ta nie potrafi przystosować się do życia wśród społeczności zachodniej. Nie można jednak w ten sposób postrzegać każdego muzułmanina, ponieważ znanych jest wielu wyznawców islamu, którzy odnaleźli się w Europie.

Warto w tym miejscu także wspomnieć o tym, że dzisiejsza migracja wyznawców islamu postrzegana jest przez wielu Europejczyków za ogromne zagrożenie dla ich kultury, ale także dla ich życia. W rozdziale tym podjęto próbę przedstawienia powodów jakie motywują muzułmanów do migracji, a także sposobów radzenia sobie ludności muzułmańskiej w nowej rzeczywistości, jaką niewątpliwie jest dla niej Europa Zachodnia. Nielegalna migracja jest dziś problemem. Trzeba się jednak zastanowić nad tym, czy problemem jest sam fakt migracji, czy może jednak różnice kulturowe, jakie występują pomiędzy mieszkańcami Europy Zachodniej, a przybywającymi imigrantami. Czy są oni w stanie w jakiś sposób zintegrować się z europejskim społeczeństwem? Czy podejmą tutaj legalną pracę? W końcu również trzeba zapytać o to, jak dużym obciążeniem będą oni dla gospodarek państw europejskich? Są to bardzo ważne pytania, ponieważ osłabiając gospodarkę państw Europy, pogarszają się warunki życia mieszkańców tego kontynentu. Dzisiejszy problem migracji jak widać jest bardzo obszernym tematem, który budzi wiele emocji wśród rodowitych mieszkańców Europy. Jedni są za tym aby imigrantów przyjmować, inni natomiast są temu przeciwni. Wydaje się, że coraz większą popularnością

cieszą się różnego rodzaju ruchy antyislamskie. Najprawdopodobniej w najbliższych latach nielegalna imigracja pozostanie na podobnym poziomie. Problem ten będzie więc z wysokim prawdopodobieństwem aktualny jeszcze przez długi czas.

Europa wobec dzisiejszego problemu migracji

Migracja jest uznawana za wędrówkę ludności. Celem tej wędrówki jest zmiana miejsca pobytu². Nie jest jednak jasno określone to, gdzie dana ludność chce się udać i czy pragnie tam zatrzymać się na dłużej. Migracją jest więc ciągła wędrówka z jednego miejsca do drugiego. Z takim zjawiskiem możemy się w dzisiejszym świecie spotkać właśnie między innymi w przypadku przybyszów z państw muzułmańskich. Imigracja natomiast jest przybyciem obcej ludności do jakiegoś kraju. Celem jest jednak osiedlenie się czasowe lub stałe w tym miejscu. Według ONZ (ang. *United Nations*, Organizacja Narodów Zjednoczonych), nie powinno się uważać za imigrację krótszego pobytu w obcym kraju niż 3 miesiące³.

Dzisiejszym problemem jest trudne do zatrzymania i kontrolowania przemieszczanie się ludności migrującej pomiędzy UE. Sprawa jest bardzo poważna, ponieważ ludzie ci znajdują się na terenie Europy nielegalnie. Migracja w Strefie Schengen jest całkowicie naturalna, jednak nielegalna migracja to problem, nad którym trudno zapanować. Każdego dnia do Europy próbuje się przedostać bardzo wielu imigrantów, którzy nazywani są również uchodźcami, choć nie każdy powinien być za uchodźcę uznany. Te dwa pojęcia zostaną zdefiniowane w dalszej części rozdziału. Imigranci korzystają z różnych szlaków migracyjnych. Popularność szlaków ulega ciągłym zmianom w zależności od tego, jak bardzo są one pilnowane. Swe go czasu jednymi z najpopularniejszych szlaków migracyjnych były prowadzący z Libii do Włoch, a także z Turcji do Grecji. Grecja jest państwem osłabionym swoim wewnętrznym kryzysem co przekłada się również na ochronę jej granic państwowych⁴. Słaba ochrona granic jest powodem zwiększonego zainteresowania tym państwem przez ludności przemieszczającą się z państw muzułmańskich do Europy Zachodniej.

² Migracja [w:] *A-Z Mała encyklopedia PWN*, Wydanie drugie poprawione, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.

³ Imigracja [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/imigracja;3914293.html> (online: 10.01.2017).

⁴ B. Niedziński, *Którędy uchodźcy trafiają do UE? Jest sześć migracyjnych szlaków*, <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/891650,ktoredy-uchodzcy-trafiaja-do-ue-jest-szesc-migracyjnych-szlakow.html> (online: 10.01.2017).

Kosztowną walkę z nielegalną migracją podjęły m.in. Węgry, przez które przebiega jeden ze szlaków migracyjnych. O migrującej ludności na Węgrzech w ostatnim czasie dużo się mówiło. Odnotowano również niecodzienne incydenty pokazujące, jak ruchu wędrowniczej ludności mogą wpływać na zachowania ludzi. Zaliczyć do nich należy ten, w którym reporterka jednej z węgierskich stacji telewizyjnych próbowała przeszkodzić tłumowi imigrantów w ucieczce przed policją. Robiła to jednak w naganny sposób, kopiąc uciekających ludzi i próbując ich przewrócić poprzez podkładanie im nóg. Sytuacja ta została sfilmowana, a kobieta ostatecznie straciła swoją pracę⁵. Tak trudno Węgom było opanować tłumy, które kierowały się głównie do Austrii i Niemiec, że zdecydowali się oni na budowę ogrodzenia na granicy z Serbią, którego zadaniem jest ochrona granic państwa. Aby zniechęcić ludność migracyjną do przekraczania nielegalnie granic Węgier, nagrano oraz opublikowano w Internecie krótki film. Burmistrz przygranicznej miejscowości Ásotthalom mówi w nim o tym, że to czego dopuszczają się imigranci jest nielegalne i grozi za to więzienie oraz wydalenie z Węgier. Dodatkowo film prezentuje ogrodzenie i służby odpowiedzialne za ochronę granic. Wskazano w nim także inną trasę migracyjną, którą powinni wybrać imigranci⁶. Jest to próba przerzucenia problemu na inne państwa europejskie. Pokazuje to, że niektóre państwa UE zamiast wspólnie rozwiązać problem masowej nielegalnej migracji, próbują się go za wszelką cenę pozbyć. Nie jest to rozwiązanie wskazujące na zjednoczoną Europę.

Aby wyobrazić sobie skalę nielegalnej migracji z jaką musi zmierzyć się Europa, wystarczy spojrzeć na statystyki liczby osób, które zginęły podczas próby przedostania się na terytorium Starego Kontynentu. Według danych podanych przez holenderską organizację United for Intercultural Action, w ciągu lat 1993-2010, podczas próby przedostania się do Europy zginęło ponad 11 tysięcy osób. Stracili oni życie w różny sposób. Niektórzy utonęli, inni zamazli, bądź udusili się⁷. Osoby te należały do różnych narodowości i wyznań. Na początku roku 2017 International Organization for Migration poinformowała, że w roku 2016 zginęło około 7495 osób. W tym ponad 5 tysięcy osób to imigranci, którzy ponieśli śmierć na obszarze śród-

⁵ D. Majewska, *Węgierska dziennikarka rozprawia się z uchodźcami: kopie i podkłada nogę*, <http://natemat.pl/154115,wegierska-dziennikarka-rozprawia-sie-z-uchodzcami-kopie-i-podklada-noge> (online: 10.01.2017).

⁶ *Uchodźcy. Nowa trasa przerzutu wiedzie przez Polskę*, <http://www.newsweek.pl/polska/trasy-przerzutu-imigrantow-w-europie-polska-imigranci-,artykuly,371128,1.html> (online: 10.01.2017).

⁷ J. Balicki, *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki imigracyjnej i azylowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012, s. 124.

ziemnomorskim⁸. Większość z nich to osoby, które próbowały się przedostać do Europy z państw muzułmańskich. Przyglądając się statystykom zauważa się spory wzrost przypadków śmiertelnych wśród imigrantów próbujących przedostać się do Europy w ciągu ostatnich kilkunastu lat. Wzrost ten zapewne jest spowodowany zwiększonym zainteresowaniem państwami europejskimi wśród ludności państw muzułmańskich. W porównaniu do roku 2015, w 2016 nastąpił wzrost liczby zgonów wśród imigrantów na całym świecie o ponad 30%⁹.

Istnieje kilka szlaków migracyjnych. Popularne szlaki migracyjne wcale nie muszą należeć do najbezpieczniejszych, o czym wielu imigrantów mogło się przekonać i przypląciło próbę przedostania się do Europy swoim życiem. Za najniebezpieczniejszy uznawany jest szlak środkowy prowadzący z Libii do Włoch. Natomiast za jeden z bezpieczniejszych, ten prowadzący z Turcji do Grecji¹⁰. W ostatnim tygodniu 2016 r. do Włoch przybyło 1647 imigrantów. Większość z osób wybierających ten szlak migracyjny pochodzi z Nigerii, Erytrei, Gwinei, Wybrzeża Kości Słoniowej, Gambii. Są to dane za okres od stycznia do listopada 2016 r.¹¹ Według International Organization for Migration w samym roku 2016, do Europy przybyło ponad 387 tysięcy imigrantów. Tylko 24139 dotarło tutaj drogą lądową. Reszta dostała się na kontynent europejski drogą morską¹².

Na dzisiejszy problem sporej nielegalnej migracji z krajów arabskich wpływ miała tzw. Arabska Wiosna Ludów. Umownie tak określa się wydarzenia mające miejsce w regionie Bliskiego Wschodu i Afryki Północnej w latach 2010-2013. Wydarzenia te zostały zapoczątkowane w Tunezji pod koniec 2010 r. Walczono między innymi o poszanowanie praw człowieka, dążono do upadku dyktatur północnoafrykańskich. Ostatecznie Arabska Wiosna doprowadziła do upadku dyktatorów np. Kaddafiego, czy Mubara-ka. Doprowadziła także do ogromnej destabilizacji w regionie, co dziś ma odzwierciedlenie właśnie w sporej migracji wśród mieszkańców ogarniętego wtedy walkami regionu¹³.

⁸ *World Fatalities of Migrants, Refugees Approach 7,500 in 2016 as Three-year Total Tops 18,501*, <http://www.iom.int/news/world-fatalities-migrants-refugees-approach-7500-2016-three-year-total-tops-18501> (online: 10.01.2017).

⁹ http://migration.iom.int/docs/MMP/Mediterranean_Update_170106_02.pdf (online: 10.01.2017).

¹⁰ J. Haszczyński, *Imigranci 2016. Ponad 3000 utonęło w drodze do Europy*, <http://www.rp.pl/Uchodzcy/160809827-Imigranci-2016-Ponad-3000-utonelo-w-drodze-do-Europy.html#ap-1> (online: 10.01.2017).

¹¹ <http://migration.iom.int/europe/> (online: 10.01.2017).

¹² *Ibidem*.

¹³ Arabska Wiosna [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Arabska-Wiosna;5605385.html> (online: 10.01.2017).

Na temat nielegalnego przepływu ludności na teren Europy wypowiedział się m.in. premier Hiszpanii w 2002 r. Na zorganizowanym w Seville Szczyście UE, Jose Maria Aznar stwierdził, że bardzo ważne jest zmniejszenie napływu nielegalnych imigrantów na terytorium Europy Zachodniej. Uznał również, że Europa nie powinna dążyć do stania się fortecą, przez którą nie można przejść. Według hiszpańskiego premiera Europa nie może jednak stać się dziurą w płocie dostępną dla wszystkich¹⁴. Szczyt ten miał miejsce w 2002 r. i już wtedy dostrzegano problem w nielegalnej migracji. Nie był to jednak problem takich rozmiarów, z jakim mamy do czynienia aktualnie.

Nielegalna migracja jest mocno powiązana z grupami przestępczymi, które za stosowną opłatą pomagają imigrantom dostać się do jednego z państw europejskich. Takie grupy przestępcze są naprawdę dobrze zorganizowane i mają swoich ludzi w większości państw Europy. Zarobione pieniądze na przemyśle ludzi mogą później wykorzystać do innych nielegalnych działań. Media podają, że na przemyśle imigrantów do Europy przestępcy mogą zarabiać nawet 8500 EUR od osoby¹⁵. Dla wielu rodzin muzułmańskich jest to bardzo duże obciążenie finansowe.

Organizacji przemytu dopuszczają się osoby różnych narodowości. Istnieje bardzo duże ryzyko, że niektórzy przemytnicy zarobione w ten sposób pieniądze przeznaczą na zorganizowanie i przeprowadzenie zamachu terrorystycznego. Europa w ostatnich latach zmagą się ze zwiększoną skalą różnego rodzaju aktów terroru. Migracja ma na to wpływ, ponieważ wśród imigrantów mogą znajdować się potencjalni terroryści, którzy w odpowiednim momencie aktywują się i organizują zamach. Z powodu licznych zamachów mieszkańcy Europy Zachodniej nie są w bardzo wielu przypadkach zbyt przychylnie nastawieni do imigrantów z państw muzułmańskich. Często kojarzą się oni z okrucieństwem i zadawaniem cierpienia.

W XX w. wielu wyznawców islamu przyjechało do Niemiec celem osiedlenia się, ale również po to, aby zasilić rynek pracy, ponieważ odnotowywano na nim deficyty pracowników. Z czasem muzułmanów było coraz więcej. Wspomniał o tym również Thilo Sarrazin, który napisał kontrowersyjną książkę na temat upadku tego państwa pt. „Niemcy likwidują się same”¹⁶. Sarrazin stwierdził, że muzułmanie nie próbują się zasymilować z resztą społeczeństwa. Uznał również, że dojdzie do podboju kraju przez imigrantów muzułmańskich, ponieważ trend urodzeń wśród nich

¹⁴ EU: Seville, Enlargement, „Migration News” 2002, nr 7., [cyt. za:] J. Balicki, *Imigranci i uchodźcy...*, op. cit., s. 135.

¹⁵ *Nielegalni imigranci uciekali przed wojną. Na luksusowym jachcie*, <http://tvn24bis.pl/ze-swiatea,75/nielegalni-imigranci-uciekali-przed-wojna-na-luksusowym-jachcie,535450.html> (online: 12.01.2017).

¹⁶ T. Sarrazin, *Deutschland schafft sich ab*, Gebundene Ausgabe – 30. August 2010.

jest znacznie wyższy, niż w przypadku Niemców¹⁷. Dziś po kilku latach od wydania książki bardzo wiele osób postrzega rzeczywistość w taki sposób jak jej autor. Wynika to z obecnej sytuacji w Europie. Większa liczba imigrantów z państw muzułmańskich towarzyszy wzrostowi urodzeń muzułmańskich dzieci w państwach europejskich. Biologia jak najbardziej może pomóc muzułmanom w podbiciu Europy, a tego właśnie obawiają się Europejczycy.

Z powodu sporej liczby muzułmanów w Niemczech, głównym celem dzisiejszych nielegalnych imigrantów jest właśnie to państwo. Imigranci kierują się tam, gdzie mogą liczyć na wysokie świadczenia socjalne, a także tam, gdzie mieszkają inni członkowie ich rodzin. W przypadku Polski nie wydaje się, żeby imigranci byli nią zainteresowani. Nie może ona zaoferować zasiłków socjalnych na takim poziomie, jak niektóre inne państwa europejskie. Według danych z 2015 r. podawanych przez media szacuje się, że wyznawców islamu w naszym kraju jest tylko około 15-25 tysięcy¹⁸. Obecnie nasz kraj może być co najwyżej traktowany jak terytorium, przez które można podjąć próbę przedostania się na przykład do Niemiec. Otwartość Strefy Schengen gwarantuje w miarę swobodny przepływ migracyjny pomiędzy państwami UE. Wystarczy więc dostać się na terytorium jednego z państw członkowskich, aby podróżowanie pomiędzy krajami przestało być dla imigrantów niebezpieczne. Zdają sobie oni z tego sprawę dlatego próbują przedostać się właśnie do państw UE.

W przypadku nielegalnej migracji konieczne staje się odróżnienie imigrantów od uchodźców, za których bardzo często się podają, ponieważ za wszelką cenę chcą pozostać w Europie. Nie każdy imigrant jest uchodźcą. Uchodźcą to osoba, która nie opuściła swojego państwa z przyczyn ekonomicznych. Opuściła je natomiast ze względu na prześladowanie z powodu poglądów, wyznawanej religii lub rasy¹⁹. Nie można jednoznacznie stwierdzić, że uchodźcą to imigrant, ponieważ imigranci opuszczają swój kraj najczęściej dlatego, że nie zadowolili ich status ekonomiczny państwa, które zamieszkują. Poszukują lepszego życia poza granicami swojego ojczystego kraju.

¹⁷ A. Giddens, *Europa. Burzliwy i potężny kontynent*, Wydawnictwo Naukowe PWN SA, Warszawa 2014, s. 158.

¹⁸ M. Wojtalik, *Muzułmanie w Europie [MAPA I INFOGRAFIKI]*, <http://www.newsweek.pl/swiat/ilu-muzulmanow-mieszka-w-europie-i-w-polsce-mapa,artykuly,354745,1.html> (online: 12.01.2017).

¹⁹ Uchodźca [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/uchodzca;3990750.html> (online: 10.01.2017).

Imigranci starają się o status uchodźcy, ponieważ gwarantuje on im nietykalność. Według Konwencji genewskiej²⁰ państwa, które zobowiązały się do jej stosowania nie mogą wydalić uchodźcy. Istnieje jednak wyjątek od tej reguły mówiący o tym, że jeśli uchodźca zagraża bezpieczeństwu państwa lub jego społeczeństwa, to możliwe jest jego wydalenie²¹. Od momentu masowej migracji mieszkańców państw muzułmańskich do Europy Zachodniej, pojawił się problem niszczenia dokumentów przez migrującą ludność. Ma to na celu utrudnienie identyfikacji osób, które przybyły do Europy. Imigranci w wielu przypadkach podają nieprawdziwe informacje na swój temat, aby tylko nie zostać wydalonym. W mediach przedstawione zostały historie dorosłych mężczyzn, którzy dzięki swojej niezbyt męskiej budowie ciała udawali młodych chłopców. Jedną z takich osób nawet adoptowano. Zdarzenie miało miejsce w Wielkiej Brytanii. Mężczyzna pochodzący z Afganistanu jakimś sposobem oszukał brytyjskich urzędników. Twierdził, że ma 12 lat. Kobieta zaadoptowała mężczyznę myśląc, że to dwunastolatek. Zawiadomiła jednak policję o tym, że prawdopodobnie jest on oszustem, po tym jak zapisała go na wizytę dentystyczną. Stomatolog stwierdził, że uzębienie wskazuje na około 21 lat. Nie mógł być więc to nastoletni chłopiec²². Tego typu sytuacje naprawdę się zdarzają. Pokazują one to jakich absurdów są w stanie dopuścić się imigranci aby pozostać w Europie.

Europa, a szczególnie państwa UE mają duży problem z nielegalną, trudną do zatrzymania i kontrolowania migracją. Problem ten jest ciężki do rozwiązania i jak na razie nic nie wskazuje na to, że uda się go w pełni rozwiązać. Rozwiązaniem byłoby zagwarantowanie godnych warunków do życia w państwach, które ludność ta opuszcza. Trzeba byłoby rozwiązać wiele problemów natury ekonomicznej, społecznej, a także zakończyć walki zbrojne. Jest to wręcz niemożliwe. Młodzi ludzie, którzy uciekają ze swoich państw musieliby wrócić i zacząć walczyć o to, aby stały się one takimi o jakich marzą. Nie czynią jednak tego i wolą zaryzykować migrację do Europy. Warto zastanowić się nad tym, jak mają wyglądać relacje świata Zachodu z wyznawcami islamu, których w Europie jest przecież coraz więcej. Rozwiązaniem wydaje się być próba wzajemnego zrozumienia, podjęcia pracy i zgodnego życia dwóch kultur obok siebie. Można byłoby również dzisiejszych imigrantów, szczególnie tych, którzy uciekają przed toczącymi się walkami zbrojnymi w ich krajach, uzbroić w broń i amunicję. Dać im

²⁰ Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. (Dz.U. 1991 nr 119, poz. 515).

²¹ J. Balicki, *Imigranci i uchodźcy...*, op. cit., s. 159.

²² *Wpadka: 21-letni islamista udawał 12-letniego chłopca! Brytyjscy urzędnicy dali się nabrać...*, <http://www.polishexpress.co.uk/wpadka-21-letni-islamista-udawal-12-letniego-chlopca-brytyjscy-urzednicy-dali-sie-nabrac> (online: 10.01.2017).

wszystko to co potrzebne jest do obrony ich państw. Pytanie tylko czy chcieliby powrócić i walczyć za swoje ojczyzny. Mogliby przecież otrzymane od Europejczyków środki do prowadzenia walk zbrojnych wykorzystać przeciwko mieszkańcom naszego kontynentu. Nie wiadomo do jakich jeszcze czynów jest w stanie posunąć się migrująca ludność. Wiemy jednak, że są w stanie zrobić naprawdę wiele, aby dostać się do Europy. Świadczy o tym śmiertelne ryzyko jakie podejmują decydując się na nielegalną migrację.

Różnice kulturowe

Muzułmanie żyją na europejskim kontynencie już od wielu wieków. Również w Polsce żyją wyznawcy islamu, którzy zamieszkują terytorium naszego kraju od dawna. Trudno jest określić dokładną datę kiedy mużulmanie dotarli w rejon dzisiejszej Polski. Opinie na ten temat są różne. Jedne wskazują na XIV wiek²³, inne natomiast nawet na okres gdy panował Mieszko I czy Bolesław Chrobry. Gdyby przyjąć tę drugą możliwość, to można powiedzieć, że od ponad 1000 lat mużulmanie przebywają już na naszym terytorium. Świadczyć o tym mogą monety, które udało się odnaleźć na Kujawach²⁴, a którymi były dirhemy, czyli srebrne monety arabskie²⁵.

Muzułmanie od wieków żyją obok Europejczyków i mogłoby się wydawać, że dzisiejsi imigranci z państw mużulmańskich – podobnie jak ich poprzednie pokolenia, które przybyły do Europy wiele lat temu – podejmą próbę asymilacji z tutejszą ludnością. Warto w tym miejscu przyrzec się państwu niemieckiemu, które w ubiegłym wieku przyjęły dużą liczbę imigrantów m.in. z Turcji. W wielu przypadkach zasymilowali się oni z ludnością niemiecką. Kolejne pokolenia rodzin, które przybyły na przełomie XX i XXI w. i obecnie przybywają do Europy nie zachowują się już jednak tak samo. Z różnych powodów nie potrafią, bądź nie chcą się oni odnaleźć w dzisiejszym świecie. Podejrzewać można, że czują się gorsi, że nie mają takich samych szans na rozwój jak rdzenni Europejczycy. Czy jednak rzeczywiście tak jest? Przecież również wśród mużulmanów zamieszkujących nasz kontynent są osoby świetnie wykształcone i pracujące na

²³ *Islam w Polsce*, <http://www.shiapoland.com/Islam-w-Polsce.html> (online: 10.01.2017).

²⁴ *Skarb sprzed 1000 lat odkryty na Kujawach. Archeolodzy wydobyli 250 srebrnych monet*, http://historia.wp.pl/title,Skarb-sprzed-1000-lat-odkryty-na-Kujawach-Archeolodzy-wydobyli-250-srebrnychmonet,wid,17635795,wiadomosc.html?ticaid=1186cb&_ticrsn=5 (online: 10.01.2017).

²⁵ Dirhem [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/dirhem;3892931.html> (online: 11.01.2017).

wysokich stanowiskach. Czemu więc młode pokolenia wyznawców islamu w Europie radykalizują się, buntują, przestają integrować z resztą społeczeństwa? Wpływ na problem integracji z Europejczykami może mieć fakt, że po prostu wyznawców islamu w Europie jest coraz więcej. Przyjeżdżając do jakiegoś kraju jako mniejszość, nie wychylamy się. Chcemy mieć możliwość podjęcia pracy i w miarę spokojnego życia. Z czasem jednak, gdy zwiększa się liczba imigrantów tej samej narodowości w danym kraju, zaczynają mieć oni większe wymagania. Ich potrzeby rosną. Stają się istotną częścią społeczeństwa państwa, w którym mieszkają. Nie chcą już stać i przyglądać się wszystkiemu z boku. W wielu przypadkach chcą zmian, które pragną wprowadzać. Jest to akceptowalne jeśli pragną pozytywnych zmian dla całego społeczeństwa, a nie tylko dla swojej mniejszości. Europejczycy obawiają się zatracenia ich kultury, z powodu coraz to większej liczby muzułmanów na kontynencie. Jest to jak najbardziej oczywista obawa, ponieważ mamy świadomość tego, że każda mniejszość, która przybywa do jakiegoś kraju, przywozi ze sobą swoją kulturę, obyczaje, a także religię²⁶. Dopóki jest mniejszością, problem nie jest widoczny. Gdy jednak liczba imigrantów zaczyna gwałtownie rosnać, zaczyna być on zauważalny. Tak się aktualnie dzieje z muzułmanami w Europie Zachodniej. Zaczynają być problemem między innymi dlatego, że mogą w ciągu kilku pokoleń stać się tutaj większością.

W 2016 r. muzułmanin Sadiq Khan został burmistrzem Londynu. Sukcesem jest nie tylko samo zdobycie tej posady, ale także otrzymana liczby głosów od osób, które mu zaufały. Otrzymał on bowiem aż 1,3 miliona głosów²⁷. Wybór na burmistrza Londynu osoby, która pochodzi z Pakistanu może budzić obawy. Warto jednak zauważyć, że może to także oznaczać szansę na integrację muzułmanów z rdzenną ludnością, czy wręcz asymilację.

W tym miejscu konieczne jest rozróżnienie dwóch ważnych pojęć, które są często używane podczas rozważań nad imigrantami i muzułmańską ludnością. Jest to integracja oraz asymilacja. W wielu przypadkach używa się ich w tym samym znaczeniu. Określają one nawiązanie relacji międzyludzkich pomiędzy ludnością różnych państw, czy o różnych wyznaniach. Nie posiadają jednak dokładnie takiego samego znaczenia. Asymilacja jest zrezygnowaniem ze swojej tożsamości kulturowej na rzecz kul-

²⁶ M. Orzechowski, *Mój sąsiad islamista. Kalifat u drzwi Europy*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2015, ss. 55-56.

²⁷ *Muzułmanin został burmistrzem Londynu. Sadiq Khan z rekordowym poparciem*, <http://wyborcza.pl/1,75399,20032802,muzulmanin-zostal-burmistrzem-londynu.html> (online: 10.01.2017).

tury społeczeństwa, w którym się znajdujemy²⁸. Można powiedzieć, że w asymilacji zakłada się, że kultura większości jest ważniejsza od kultury mniejszości²⁹. W przypadku asymilacji można powiedzieć, że jest to zapomnienie o swoich zwyczajach i kulturze. Imigranci asymilując się przejmują zwyczaje i kulturę aktualnego miejsca zamieszkania. Integracja nie jest natomiast porzuceniem swoich zwyczajów i kultury. Integracja jest tak skomplikowanym terminem, że nie stworzono dla niej jednej obowiązującej definicji. W kontekście analizowanego problemu, integracja musi być traktowana jako proces, który angażuje w różne działania dwie społeczności. Społeczność lokalną oraz imigrantów³⁰.

Europa jest tolerancyjnym kontynentem, co niekiedy uważa się za duży błąd, który ostatecznie doprowadzi do upadku cywilizacji europejskiej. Na Starym Kontynencie pomimo wielu różnic kulturowych muzułmanie nie muszą ukrywać swoich przekonań i poglądów. Wielu z nich idzie jednak o krok dalej i chce żyć według fundamentalistycznych zasad religijnych, co jest wręcz niemożliwe mieszkając wśród ludności europejskiej. Religia, a szczególnie fundamentalizm religijny zaczyna być zauważalnym problemem i poróżnia muzułmanów z Europejczykami.

Czym właściwie jest fundamentalizm religijny, o którym w ostatnich latach wiele się mówi, głównie z powodu różnego rodzaju zamachów terrorystycznych? Według jego założeń powinniśmy na nowo, w dosłowny sposób odczytywać święte teksty, a także powrócić do zwyczajów jakie praktykowano dawniej. Fundamentalizm religijny odrzuca całkowicie wszelkie zmiany jakie przez wieki zachodziły u wyznawców danej religii. Warto zaznaczyć, że fundamentalizm może dotyczyć każdej religii monoteistycznej³¹.

W dzisiejszych czasach fundamentalizm religijny kojarzy się przede wszystkim z brutalnością i wyznawcami islamu. Brutalność fundamentalizmu religijnego nie dotyczy tylko i wyłącznie islamu i wyznawców tej religii. Tego typu zachowania dotyczą również chrześcijan. Brutalność nie występuje tylko w jednej religii. Dziś chrześcijaństwo jest kojarzone przecież

²⁸ C. Brochmann, *European Integration and Immigration from Third Countries*, University Press, Oslo-Stockholm-Copenhagen-Boston 1996, s. 112, [cyt. za:] J. Balicki, *Imigranci z krajów muzułmańskich w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010, s. 25.

²⁹ S. Poulter, *Ethnicity, Law and Human Rights. The English Experience*, Oxford University Press, Oxford 2003, ss. 12-13, [cyt. za:] J. Balicki, *Imigranci z krajów...*, *op. cit.*, s. 26.

³⁰ Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów na temat imigracji, integracji i zatrudnienia, Komisja Europejska Bruksela, 03.06.2003 Com (2003) 336 Final, [cyt. za:] J. Balicki, *Imigranci z krajów...*, *op. cit.*, s. 21.

³¹ A. C. Larroque, *Geopolityka fundamentalizmów muzułmańskich*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2015, s. 14.

tylko i wyłącznie z niesieniem pomocy, miłosierdziem. Religia ta nie jest uważana za namawiającą do nienawiści, atakowania wyznawców innych wierzeń. W pewnym okresie w przeszłości było jednak trochę inaczej, o czym świadczyć mogą na przykład wyprawy krzyżowe.

Przejdźmy jednak do różnic kulturowych pomiędzy ludnością z państw muzułmańskich a mieszkańcami Europy, szczególnie Europy Zachodniej. Jakie są różnice pomiędzy światopoglądem muzułmanów i mieszkańców Europy? Przede wszystkim podejmuje się problem równości kobiet z mężczyznami. Widzimy także różnice w ubiorze. Muzułmanie kierują się prawami szariatu³², których wyznawcy islamu powinni przestrzegać. Problemem jest to, że wiele osób wysuwa wnioski na temat muzułmanów i islamu na podstawie zasłyszanych i niesprawdzonych informacji. W istotny sposób wyobrażenie o muzułmanach kształtują również media. Z badań Centrum Badania Opinii Społecznej zrealizowanych w III kwartale 2015 r. wynika, że 88% ankietowanych osób nie zna żadnego muzułmanina. Znajomość taką zadeklarowało tylko 12% badanych³³. Jak wiele jednak na ich temat rzeczywiście Europejczycy wiedzą? Szczególnie ci, którzy nie wyznają islamu i nie interesują się nim. Nagłaśniane są negatywne opinie na ich temat, jednak w każdym społeczeństwie są osoby, które nie potrafią się dostosować do panujących zasad. Nie ma to żadnego związku z religią. Warto więc zastanowić się nad tym, jak wielki wpływ na pogłębianie różnic między muzułmanami a mieszkańcami Europy Zachodniej mają wszelkiego rodzaju media, które szukają ciągłej sensacji, a tematy dotyczące migracji wyznawców islamu, przemocy, cieszą się dużym zainteresowaniem.

Problemem w integracji muzułmanów z mieszkańcami państw europejskich jest to, że w islamie nie ma rozdziału pomiędzy władzą polityczną, a Bogiem³⁴. Niektórzy uważają, że islam nie jest wiarą, która potrafi pozostać z boku. Jest ona natomiast sprawą publiczną, a porządek państwowy powinien zostać oparty na wspomnianych już wcześniej prawach szariatu³⁵. Według islamu państwo powinno funkcjonować tak jak naucza religia. Trudno jest więc żyć muzułmanom w Europie według zasad, które

³² Szariat jest kodeksem praw muzułmańskich. Obejmuje on wszystkie aspekty ludzkiego życia, od religijnych, po etyczne, prawne, życia codziennego [w:] M. Orzechowski, *op. cit.*, s. 250.

³³ CBOS, *Postawy wobec islamu i muzułmanów, Komunikat z Badań CBOS nr 37/2015*, Warszawa, marzec 2015, s. 2, http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_037_15.PDF (online: 10.01.2017).

³⁴ A. Parzymies (red.), *Muzułmanie w Europie*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2003, s. 15.

³⁵ M. Orzechowski, *op. cit.*, ss. 60-61.

nie są przez większość społeczeństwa respektowane i uznawane za prawidłowe.

Kolejna różnica wynika ze sposobu traktowania kobiet w społecznościach muzułmańskich. Mają one bardzo ograniczone prawa. Kobiecie nie wolno opuszczać domu bez zgody męża, a także nie może ona otwierać nikomu drzwi, jeśli mąż nie jest aktualnie w domu. Muzułmańskiej kobiecie nie wolno również odmówić współżycia z mężem, jeśli ten będzie miał na to ochotę³⁶. Wśród społeczności europejskiej tego typu praktyki są nie do zaakceptowania.

W przypadku fundamentalistycznego islamu spotykamy się często z wymogiem konieczności zakrycia ciała kobiety. Robi się to po to, aby obcy mężczyźni nie mogli na kobietę patrzeć, aby nie stała się obiektem pożądania, zgorszenia. Oczywiście czasami zdarza się, że muzułmańska kobieta bez przymusu, sama decyduje się na zakrycie twarzy, bądź całego ciała. Zależy to od jej zaangażowania w wyznawaną wiarę. Nie każda muzułmanka ma jednak możliwość decydować o sobie i swoim stroju. Możemy wyróżnić co najmniej kilka różnych strojów, które noszą muzułmańskie kobiety. Są to m.in. Hidżab, czyli chusta osłaniająca włosy, uszy, szyję. Twarz jest niezastłonięta tak samo jak ramiona. Dżilbab czyli długi czarny strój z chustą przykrywającą głowę jednak nie zasłaniającą twarzy. Kolejnym strojem jest Nikab będący zasłoną na twarzy, która może być całkowita bądź połowiczna. Burka jest natomiast strojem zakrywającym całe ciało wraz z oczami kobiety. W miejscu oczu znajduje się siatka, która gwarantuje widzenie³⁷.

O tym, że muzułmanie mają skłonność do nieszanowania kobiet, mogły przekonać się kobiety mieszkające w Niemczech. Doszło tam do masowych napaści na tle seksualnym. Niektórzy wyznawcy islamu tłumaczą tego typu zachowania tym, że kobiety europejskie są niestosownie ubrane³⁸. Zachowania te obrazują to, jak kobiety przez muzułmanów są przedmiotowo traktowane. W islamie uważa się, że zachodnie kobiety już dawno straciły swoją przyzwoitość.

Kobiety muzułmańskie są ograniczane również pod względem dziedziczenia, a także na przykład w sądzie. Ich zeznania nie są tak samo traktowane jak zeznanie mężczyzny. W muzułmańskim społeczeństwie słowo kobiety nie jest równe słowu mężczyzny, ponieważ głos czy opinia jednego mężczyzny ma wartość zeznania dwóch kobiet. Jeśli chodzi natomiast

³⁶ M. Orzechowski, *op. cit.*, s. 101.

³⁷ J. Balicki, *Imigranci z krajów...*, *op. cit.*, ss. 164-166.

³⁸ "Jedni molestowali kobiety, inni tworzyli ciasny kordon". W Niemczech oburzenie, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/niemieckie-media-ataki-imigrantow-na-kobiety-w-kolonii-i-hamburgu,608198.html> (online: 11.01.2017).

o dziedziczenie, to otrzymuje ona znacznie mniej niż mężczyzna³⁹. Przyglądając się bliżej traktowaniu kobiet w islamie można odnieść wrażenie, że są one uważane za osoby nieodpowiedzialne, niezbyt rozwinięte intelektualnie. Powyższe przykłady są tylko niektórymi przykładami tego jak muzułmanie traktują kobiety, a także jak wielki wpływ może mieć religia na życie ludzi. W dzisiejszej Europie na tego typu traktowanie kobiet nie może być miejsca.

Na naszym kontynencie dochodzi również do gwałtów na dzieciach. Nagłaśnia się w ostatnim czasie tego typu zdarzenia głównie wtedy, gdy sprawcami są wyznawcy islamu. Oczywiście wśród społeczeństw europejskich również do takich czynów wielokrotnie dochodziło. W jednym z takich przypadków sprawca stwierdził, że musiał zgwałcić chłopca, bo nie współżył od dłuższego czasu⁴⁰. Podobno również dziesięcioletni chłopiec nie stawiał oporów przez co gwałciciel mógł nie wiedzieć, że dziecko nie zgadza się na akt seksualny⁴¹. W ten sposób sprawca próbował się bronić w sądzie. Zdarzenia te łączy się bardzo często z imigrantami, którzy przybywają do Europy. Trzeba jednak mieć świadomość tego, że nie jest to normalne zachowanie i zdarzały się już takie przypadki wcześniej, również wtedy, gdy imigranci tak licznie do Europy nie przyjeżdżali. Nie można więc każdego muzułmanina uważać za gwałciciela kobiet i dzieci. Trzeba mieć jednak świadomość, że część z nich może być zagrożeniem.

Różnice kulturowe są ogromną barierą. Szczególnie jest trudno je zaakceptować w państwach, gdzie muzułmanów jest niewiele. Takim państwem na pewno jest Polska. Społeczność naszego kraju nie ma praktycznie żadnego kontaktu z kulturą muzułmańską. Dopóki islamu bliżej nie poznamy, to nie będziemy przychylni jego wyznawcom. Media, a także zachowanie wielu imigrantów muzułmańskich skutecznie doprowadza do tego, że nie chcemy tej kultury poznawać. Boimy się jej i jesteśmy do niej wrogo nastawieni. Również mieszkańcy państw europejskich, w których liczne grupy muzułmanów żyją od lat, zaczynają być coraz bardziej negatywnie nastawieni do islamu. Kultura muzułmańska jest na pewno odmienna od europejskiej i nie ma co do tego żadnych złudzeń. Nie można jednak bestialskich czynów, a także fundamentalizmu religijnego przypię-

³⁹ A. Wąs, *Kobieta w islamie*, <https://religie.wiara.pl/doc/472173.Kobieta-w-islamie> (online: 11.01.2017).

⁴⁰ *Irakijczyk zgwałcił 10-latkę na basenie, bo... nie uprawiał seksu od 4 miesięcy*, <http://www.rmfm24.pl/fakty/swiat/news-irakijczyk-zgwalcil-10-latka-na-basenie-bo-nie-uprawial-seksu,nld,2141037> (online: 11.01.2017).

⁴¹ *Imigrant, który zgwałcił chłopca, nie zostanie ukarany. „Działalem w stanie seksualnej konieczności”. Przelomowy wyrok sądu*, <http://niezломni.com/imigrant-ktory-zgwalcil-chlopca-zostanie-ukarany-dzialalem-stanie-seksualnej-koniecznosci-przelomowy-wyrok-sadu/> (online: 11.01.2017).

sywać każdemu imigrantowi i wyznawcy islamu. Pomimo wielu różnic należy cieszyć się z tego, że niektórzy muzułmanie chcą integrować się ze światem Zachodu. Głównie ci, którzy mieszkają w Europie już od wielu lat. Chodzą oni podobnie do Europejczyków ubrani i starają się zachowywać standardy miejsca, w którym mieszkają. Kultura może dzielić, można jednak w jakiś sposób starać się pogodzić życie społeczne z wyznawaną religią. Na pewno jednak nie jest to możliwe w przypadku fundamentalizmu religijnego. Dopóki w Europie wyznawcy islamu nie są większością, mieszkańcy tego kontynentu nie powinni pozwolić na to, aby ich kultura była wypierana przez kulturę i zwyczaje muzułmańskie.

Przyczyna migracji wyznawców islamu do Europy

Ludzie, którzy decydują się na migrację najczęściej nie robią tego bez przyczyny. Zazwyczaj jest ona spowodowana jakimiś czynnikami. W przypadku ludności z państw muzułmańskich również występuje kilka powodów, które zmotywowały ją do opuszczenia swoich domów. Większość imigrantów za główny powód podaje ciągłe walki zbrojne w swoich krajach. Głównie dotyczy to aktualnej sytuacji w Syrii i Iraku. Wśród imigrantów z państw muzułmańskich są również wyznawcy innych religii jak na przykład chrześcijanie. Uciekają oni przed prześladowaniami i śmiercią, którą mogą ponieść w swoim kraju za wyznawaną religię. Prawda jest jednak taka, że nie wszystkie osoby, które zdecydowały się na nielegalną migrację uciekają z powodu panującej wojny i ryzyka śmierci. Nie wszyscy są – jak już wspomniano – uchodźcami.

Przyczyn nielegalnej migracji można doszukiwać się w Arabskiej Wiośnie z końca 2010 r. Ludzie mieli dosyć biedy, ciągle rosnących cen, bezrobocia i kiepskiej sytuacji ekonomicznej. Chcieli lepszego życia, na które według nich mieli szansę obalając istniejące w ich państwach dyktatury. Pokonali Mubaraka, Kadafiego, jednak nie wpłynęło to na znaczące zwiększenie jakości życia w ich kraju. Imigranci nie przybywają przecież tylko z państw, które ogarnięte są walkami. Nie przyjeżdżają tylko z Iraku i Syrii. Do Włoch przybywa wielu imigrantów z Nigerii, Wybrzeża Kości Słoniowej czy Gambii. Ludzie uciekają z Libii, w której ciągle toczą się walki związane z wojną domową. Imigranci pochodzą również z Erytrei, która nazywana jest państwem-więzieniem, gdzie ludność żyje w ciągłym strachu i w obawie przed aresztowaniem⁴². W Erytrei muzułmanie nie są większością.

⁴² O. Górczyński, *Erytrea, czyli państwo-więzienie. Stamtąd pochodzą uchodźcy, których przyjmie Polska*, <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Erytrea-czyli-panstwo-wiezienie>

Pomimo tego, że imigranci pochodzą z różnych państw, to ciągle jednak słyszymy głównie o Syrii i Iraku, a to za sprawą walk z Państwem Islamskim na terytoriach tych krajów.

Ludzie uciekają z Iraku i Syrii bardzo często nie z powodu biedy i bezrobocia a z powodu obawy, że stracą życie, ponieważ trwają tam ciągłe walki. Czemu jednak tak się dzieje? Aby to wszystko zrozumieć, trzeba wrócić do czasów, gdy w Iraku stacjonowali amerykańscy żołnierze, którzy mieli przywrócić ten kraj do porządku i oddać go ostatecznie we władanie tamtejszej ludności. W 2009 r. Amerykanie zaczęli wycofywać swoje wojska z Iraku. Już wtedy wiadano o organizacji terrorystycznej, która dziś funkcjonuje jako Państwo Islamskie. Była ona wtedy znacznie mniejszą i słabszą organizacją, niż ma to miejsce dzisiaj. W Iraku utworzona została specjalna policja, która miała chronić kraj przed niekontrolowanym rozrostem tej terrorystycznej organizacji. Przygotowane do tego oddziały policji nazwane zostały Awakening Councils. Co jest istotne oddziały te składały się głównie z sunnitów⁴³. Osoby należące do tego odłamu islamu w Iraku są grupą stanowiącą około 30-35% ludności⁴⁴. Po wycofaniu się Amerykanów, iracki premier Al-Maliki uznał za bezzasadne utrzymywanie tak wielu funkcjonariuszy. Oddziały liczyły początkowo 100 tysięcy osób, zostały jednak zredukowane do 15 tysięcy. Zwolnieni ludzie musieli coś ze sobą zrobić. Czuli się niepotrzebni, ale co najgorsze, z dnia na dzień stracili pracę, bez której nie potrafili utrzymać swoich rodzin. Wielu z nich wstąpiło w szeregi Państwa Islamskiego, tym bardziej, że byli świetnie przygotowani do walk zbrojnych. Ci, którzy mieli z Państwem Islamskim walczyć zostali jego żołnierzami⁴⁵.

Tak wielka armia była w stanie zdziałać wiele. W sąsiedniej Irakowi Syrii w tym okresie zaczęło dochodzić do zamieszek, ponieważ Syryjczycy byli niezadowoleni z aktualnie panującej sytuacji w kraju. Państwo Islamskie z tak sporą grupą żołnierzy zdecydowało się wykorzystać okazje ku temu, aby przejąć kontrolę nad częścią kraju, który zmagał się z wewnętrznymi konfliktami. Tak też się stało, czego efektem są ciągłe walki prowadzone po dziś dzień. Sunnici, którzy weszli w szeregi Państwa

Stamtad-pochodza-uchodzczy-ktorych-przyjmie-Polska,wid,17724235,wiadomosc.html?ticaid=11871f&ticsrn=3 (online: 14.01.2017).

⁴³ Sunnici – są głównym ugrupowaniem w islamie. Jest to około 90% wszystkich muzułmanów, [w:] *Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/;3981378> (online: 11.01.2017).

⁴⁴ *Sunnici i szyici. Bliskowschodnia układanka, która wstrząsa Irakiem*, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/sunnici-i-szyici-bliskowschodnia-ukladanka-ktora-wstrzasa-irakiem,439314.html> (online: 14.01.2017).

⁴⁵ S. Laurent, *Kalifat terroru – Kulisy działania Państwa Islamskiego*, Grupa Wydawnicza Foksal, Warszawa 2014, ss. 114-115.

Islamskiego często wyznają bardziej fundamentalistyczny islam, dlatego zgadzają się z działaniami organizacji, w której się znajdują. Zabijają wyznawców innych wierzeń, ale także innych odłamów islamu. Z tego też powodu ludzie z państw ogarniętych walkami uciekają. Warto także wspomnieć o tym, że konflikt ten jest bardzo skomplikowany. Bierze w nim udział wiele stron. Jedną jest bezbronna ludność cywilna, która pragnie godnie i spokojnie żyć. Jest to ta strona konfliktu, która nie walczy, jednak ponosi ogromne straty. Mamy tu wojowników Państwa Islamskiego, ale także swoje wojska posiada Baszar al-Assad, który wspierany jest m.in. przez Rosję. Na terenie Syrii walczą również rebelianci. Można powiedzieć, że w Syrii każdy walczy z każdym, a najbardziej cierpi na tym ludność cywilna.

Czynnikiem, który prowadzi do migracji jest łamanie praw człowieka. Oprócz tego ludność cywilna ginie nie tylko z rąk Państwa Islamskiego, ale także w wyniku nalotów bombowych wszystkich sił, które biorą udział w konflikcie⁴⁶. Niestety nie da się całkowicie wyeliminować ponoszenia śmierci przez cywili. Niewątpliwie ma to wpływ na ich decyzję o ucieczce ze swojego państwa.

Oprócz wojny powodem migracji jest na pewno ekonomia, ogromne bezrobocie i bieda. Na przykład w Syrii w połowie 2015 r. oszacowano, że w samym tylko Aleppo, aż około 80% mieszkańców to bezrobotni, którzy nie mają żadnych perspektyw na przyszłość. W wielu regionach Syrii ludzie walczą z głodem, a także nie mają dostępu do wody pitnej, światła, lekarstw⁴⁷. Imigranci nadzieję widzą w Europie, szczególnie w Europie Zachodniej, w której wielu muzułmanów mieszka już od dawna. Wiele osób, które zdecydowały się na nielegalną i niebezpieczną migrację przyjeżdża do Europy, bo ma tutaj kogoś z rodziny. Ludzie ci nie wiedzą jeszcze dokładnie gdzie się osiedlą dlatego tak często zamiast o imigracji mówi się właśnie o migracji. Państwa, w których ludność z krajów muzułmańskich się dziś znajduje mogą być więc tylko państwami przejściowymi. Kto wie, czy nie wrócą do siebie, gdy tylko sytuacja ulegnie stabilizacji?

Przyczyną migracji nie musi być tylko ekonomia i obawa przed śmiercią oraz chęć przyjazdu do rodziny, która wyjechała do Europy wiele lat temu. Wśród ludności migrującej znajdują się także osoby popierające organizację terrorystyczną jaką jest Państwo Islamskie. Decydują się oni na nielegalną migrację po to, aby przedostać się do Europy i w odpowiednim momencie zorganizować i przeprowadzić zamach terrorystyczny. Są to uśpione komórki Państwa Islamskiego, które oprócz przyszłych zamachów

⁴⁶ <http://udsc.gov.pl/wp-content/uploads/2015/07/Syria-podstawowe-informacje-demograficzno-migracyjne.pdf> (online: 11.01.2017).

⁴⁷ *Ibidem*.

mają za zadanie również rekrutować nowe osoby i nawoływać do praktykowania fundamentalistycznych zasad islamu. Dane z połowy 2016 r. wskazują na to, że setki islamskich ekstremistów⁴⁸ wyjeżdża z Niemiec właśnie do Syrii, aby tam brać udział w walkach wspierając Państwo Islamskie. Osoby te po jakimś czasie wracają. Szacuje się, że do Niemiec wraca około 1/3 osób, które wyjechały walczyć w Syrii⁴⁹. Jest to ogromne niebezpieczeństwo dla Europy, ponieważ wielce prawdopodobne jest to, że w późniejszym okresie ludzie ci dopuszczą się organizacji krwawych zamachów terrorystycznych. Państwo Niemieckie swego czasu uważało nawet, że to dobrze, że radykalni islamiści decydują się na wyjazd z Niemiec do Syrii. Twierdzono, że można w ten sposób pozbyć się problemu. Z czasem jednak zrozumiano, że wyjazdy do Syrii mogą być bardzo niebezpieczne. W końcu wielu islamistów wraca z powrotem i może być ogromnym zagrożeniem⁵⁰. Już sam fakt, że państwo niemieckie mogło tak w ogóle pomyśleć jest dowodem na to, że nie radzi sobie z problemem imigracji.

Wielokrotnie Europa Zachodnia przekonywała się już o tym, że wśród imigrantów są terroryści. Jeśli nie przyjechali tutaj z nastawieniem do prowadzenia „świętej wojny”, to wielu z nich z czasem zostało zrekrutowanych już w Europie, na przykład w ośrodkach dla uchodźców. Przykładem zamachowca terrorysty, który przybył na Stary Kontynent jest Anis Amri, pochodzący z Tunezji. Dopuścił się on zamachu w Berlinie pod koniec grudnia 2016 r. Ukradł samochód ciężarowy zabijając przy tym kierowcę, który był narodowości polskiej. Następnie wjechał pojazdem w tłum ludzi, którzy znajdowali się na bożonarodzeniowym jarmarku. W wyniku zamachu zginęło kilkanaście osób, a kilkadziesiąt zostało rannych. Do przeprowadzenia tego aktu terroru przyznało się później Państwo Islamskie⁵¹. Terrorysta musiał być więc z tą organizacją związany. Do re-

⁴⁸ Ekstremista to osoba, która narzuca za wszelką cenę innym swoje poglądy. Jest również gotowa na zastosowanie najbardziej radykalnych oraz drastycznych metod i środków działania, aby osiągnąć swój cel. [w:]

Encyklopedia PWN, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ekstremizm;3897141.html> (online: 12.01.2017).

⁴⁹ Wsumie.pl, *Jednak są terroryści wśród uchodźców?! Niemiecki urząd kryminalny zarejestrował 400 podejrzanych. Merkel nie widzi zagrożenia?*

<http://wpolityce.pl/swiat/302117-jednak-sa-terrorysci-wsrod-uchodzcow-niemiecki-urząd-kryminalny-zarejestrowal-400-podejrzanych-merkel-nie-widzi-zagrozenia> (online: 11.01.2017).

⁵⁰ Behörden ließen Islamisten jahrelang ausreisen, 2.10.2014, <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/deutsche-dschihadisten-behoerden-billigten-angeblich-ausreise-vonislamisten-13185935.html> [cyt. za:] A. Ciechanowicz, *Państwo Islamskie w Niemczech, Niemcy w Państwie Islamskim. RFN wobec rodzimych dżihadystów*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2016, s.13.

⁵¹ *Zamach w Berlinie*, <http://www.tvn24.pl/raporty/zamach-w-berlinie,1135> (online: 11.01.2017).

krutacji oraz nakłaniania do przyłączenia się do Państwa Islamskiego dochodzi nie tylko w ośrodkach dla uchodźców. Terrorysty bardzo dobrze odnaleźli się w dzisiejszych technologiach i korzystają z portali społecznościowych. Popularność Facebook'a pozwala dotrzeć do osób, które mogłyby być zainteresowane przyłączeniem się do organizacji terrorystycznej. Działalność terrorystów i fundamentalistycznych wyznawców islamu na portalach społecznościowych ma wpływ na radykalizację młodych muzułmanów, również tych, którzy mieszkają wśród europejskiej społeczności od urodzenia. Młodzież znacznie łatwiej jest do czegoś przekonać, zainteresować. Dlatego też szeregi Państwa Islamskiego zasila tak wiele młodych osób. Wydaje się, że w większości są to mężczyźni, choć co jakiś czas słyszy się również o kobietach, które zdecydowały się dołączyć do terrorystów⁵².

Warto również zwrócić uwagę na to, że dostając się na terytorium UE i Strefy Schengen, potencjalni zamachowcy mogą w dosyć swobodny sposób przemieszczać się. Przykładem może być wspomniany już zamachowiec z Berlina, który kilka dni po zdarzeniu odnalazł się we Włoszech. Został tam zatrzymany, a w wyniku strzelaniny zabity przez funkcjonariuszy policji.

Podsumowując, główną przyczyną dzisiejszej ogromnej nielegalnej migracji są walki toczące się na terytorium Syrii i Iraku. To właśnie one doprowadziły do tego, że ludzie poszukują schronienia, środków do życia. Uciekają przed śmiercią, ale także imigrują ze względów ekonomicznych oraz społecznych, ponieważ chcą spokojnie żyć. Trzeba pamiętać również o mieszkańcach innych państw muzułmańskich, którzy także imigrują do Europy. Ci ludzie jednak dopuszczają się migracji, ponieważ jest aktualnie świetna okazja do tego, aby przedostać się na terytorium tego kontynentu. Istnieje szansa, że zostaną uznani za uchodźców i będą mogli się tu zatrzymać. W przypadku ludności z innych państw, niż Irak czy Syria, głównym czynnikiem migracji jest ekonomia. Dopiero później można doszukiwać się powodów takich jak prześladowania, głównie na tle religijnym, czy migracja za pozostałymi członkami rodziny.

⁵² A. Wawrzyńczak, *Kobiety w Państwie Islamskim. Co skłania je do porzucenia wygodnego życia na Zachodzie?* <http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Kobiety-w-Panstwie-Islamskim-Co-sklania-je-do-porzucenia-wygodnego-zycia-na-Zachodzie,wid,17153052,wiadomosc.html> (online: 15.01.2017).

Podjęcie pracy przez imigrantów z państw muzułmańskich w Europie Zachodniej

Przebywając w różnych państwach Europy Zachodniej nieraz można zobaczyć przybyszów z państw muzułmańskich, którzy próbują zarobić na życie. Bardzo często zajmują się oni głównie drobnym handlem, prostymi, nieskomplikowanymi pracami. Szczególnie popularna jest sprzedaż różnego rodzaju przedmiotów na plażach, gdzie przebywa w okresie wakacyjnym bardzo wielu turystów. Można spotkać się z opiniami jakoby ludność muzułmańska nie chciała podejmować pracy i liczyła tylko i wyłącznie na pomoc socjalną państwa, w którym przebywa⁵³. Tego typu zachowanie nie jest przez wielu Europejczyków akceptowane. Przede wszystkim dlatego, że wszyscy pracujący obywatele państw UE płacąc podatki utrzymują osoby korzystające z zasiłków. Nadużywanie przez migrującą ludność dobroci, jaką niewątpliwie są różnego rodzaju zapomogi socjalne, ma wpływ na postrzeganie tej ludności przez Europejczyków, a także na aktualne i przyszłe konflikty.

Państwo Niemieckie decydując się na przyjęcie uchodźców nie liczyło się z tym, że skala migracji będzie tak duża. Ruszyła lawina migracyjna i w państwach europejskich znaleźli się nie tylko uchodźcy uciekający przed śmiercią i wojną, ale także ludność muzułmańska pochodząca z innych krajów, której w wielu przypadkach nic nie zagrażało. Niemcy potrzebowali siły roboczej, podobnie jak miało to miejsce w ubiegłym wieku, gdy do tego kraju przybyło bardzo wielu imigrantów narodowości tureckiej. Problemem jest jednak to, że jak się okazuje, ludność muzułmańska zamiast podejmować próby kształcenia się, aby móc wykonywać zawody, na które jest aktualnie zapotrzebowanie w Niemczech, decyduje się na proste niewymagające prace, o ile w ogóle się na nie decyduje. Zamiast pozytywnych efektów po przybyciu nowych rąk do pracy, ludzie ci stają się dla tego państwa sporym obciążeniem⁵⁴. W Europie rzeczywiście potrzebni są pracownicy, jednak zapotrzebowanie dotyczy osób dobrze wykształconych, które mogłyby podjąć się specjalistycznych i skomplikowanych zajęć. Dla pracowników niewykształconych o pracę jest naprawdę trudno, a nowi imigranci mogą doprowadzić do pogłębienia się bezrobocia.

Oczywiście nie można nie zauważyć również tego, że wielu imigrantów podejmuje pracę na wysokich stanowiskach i posiada dobre wykształcenie. Wśród muzułmanów są przecież wykwalifikowani specjaliści. Z tego

⁵³ A. Giddens, *op. cit.*, s. 158.

⁵⁴ *Niemcy: Uchodźcy zamiast porządnego zawodu wybierają bieda-pracę*, <http://gazetapraca.pl/gazetapraca/1,67732,19464499,niemcy-uchodzcy-zamiast-porzadnego-zawodu-wyberaja-bieda-prace.html> (online: 12.01.2017).

też powodu nie można na wszystkich przybyszów patrzeć przez pryzmat pomocy socjalnej. Zaletą ludności z państw muzułmańskich jest również to, że w bardzo wielu przypadkach zna ona język angielski, który w dzisiejszym świecie jest językiem uniwersalnym. Porozumiemy się za jego pomocą praktycznie w każdym kraju. Świetnym przykładem imigranta, który próbuje odnaleźć się w europejskiej rzeczywistości jest burmistrz Londynu, który z pochodzenia jest Pakistańczykiem, o czym wcześniej już wspomniano. Oczywiście nie przybył on do Europy w ostatnim czasie, a wiele lat temu, jednak sam fakt tego, że stara się robić coś pożytecznego oznacza to, że inni również tak mogą, o ile tylko będą tego chcieli.

Do Europy przyjeżdżają muzułmanie z całego świata, aby kształcić się na tutejszych uczelniach, a także po to, aby rozwijać tutaj swoje biznesy. Wielu z nich zostaje w Europie na stałe i odnajduje się w tutejszej rzeczywistości. Wielu wykwalifikowanych muzułmanów pracuje również w Polsce. Najczęściej są to przedstawiciele zawodów medycznych, ale także inżynierowie. Ci, którzy jednak decydują się na kształcenie w Europie, prowadzenie biznesu i legalną pracę, nie przybywają tu dopuszczając się nielegalnej imigracji.

Statystyki dotyczące podejmowania pracy przez muzułmańskich imigrantów nie są tak bezlitosne, jak mogłoby się z pozoru wydawać. Zwykle stało się już podejrzewać imigrantów muzułmańskich o to, że nie chcą podejmować zatrudnienia. Mówi się, że część robi to z premedytacją, a część po prostu z braku pracy, która odpowiadałaby ich wykształceniu i umiejętnościom. Według raportu The Muslim Council of Britain, który opiera się na danych z 2011 roku 20% ludności muzułmańskiej, która zamieszkuje na terytorium Anglii i Walii znalazło zatrudnienie i pracuje w pełnym wymiarze godzin. Warto również wziąć pod uwagę fakt, że zamieszkuje tam ponad 2 miliony muzułmanów. Ponad 5% muzułmańskiej populacji na tym terytorium podjęło się bardziej wykwalifikowanej pracy, gdzie liczą się nie tylko umiejętności, ale także wykształcenie. Nie wszyscy więc przyjeżdżają do Europy, żeby żyć na koszt państwa. Nieco ponad 30% muzułmanów potrzebuje pomocy państwa w sprawie miejsca zamieszkania. Pomoc ta polega na zagwarantowaniu przez państwo lokali socjalnych bądź możliwości zamieszkania w różnego rodzaju tymczasowych miejscach jak schroniska dla bezdomnych⁵⁵. Statystyki za rok 2011 wskazują, że część muzułmanów radzi sobie w nowych warunkach życia. Warto jednak pamiętać o tym, że dane te pochodzą z okresu gdy fala migracji nie była jeszcze na takim poziomie jak dziś. Wielu imigrantów, którzy zostali ujęci w powyższych statystykach przyjechało do Europy wiele lat temu. Wydaje

⁵⁵ http://www.mcb.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/MCBCensusReport_2015.pdf (online: 12.01.2017).

się, że wtedy przyjeżdżały do Europy osoby, które mają jakiś plan na swoje życie, które chciały coś osiągnąć. Dziś ludność nielegalnie migrująca przyjeżdża tutaj widząc dobrobyt wielu swoich rodaków i liczy na to, że również uda jej się to wszystko osiągnąć. Niestety w wielu przypadkach nie ma nic do zaoferowania.

Na tle danych dotyczących 2011 r., ciekawe prezentują się także dane podane przez Arbetsformedlingen, czyli Szwedzką agencję pracy, a także przez tamtejszą agencję do spraw migracji. W roku 2015 z około 163 tysięcy uchodźców tylko 494 otrzymało zatrudnienie. Dane dotyczą tych osób, których tożsamość w Szwecji została zweryfikowana⁵⁶. Oczywiście dane te pochodzą z innego okresu, a także dotyczą innego państwa, niż te podane wcześniej, jednak nadal dotyczą ludności muzułmańskiej, która przybyła do Europy. Warto zadać sobie w tym miejscu pytanie: czy uchodźcy nie podjęli pracy bo nie chcieli, czy może jej po prostu dla nich nie było? Istnieje duże prawdopodobieństwo tego, że nie podjęli jej, ponieważ dobrze żyje im się na koszt państwa. Wielu z nich znalazło się w Szwecji ale także w innych krajach po to, aby podjąć tam pracę, móc zarabiać na siebie i rodzinę. Spore świadczenia socjalne mogą jednak zdemotywować i zniechęcić do podjęcia zatrudnienia. Po co pracować skoro i tak można otrzymać dobre warunki do życia za darmo? Wielu Europejczyków zapewne taki obraz imigranta ma przed oczami. Natomiast jeżeli nie podjęli pracy, bo jej dla nich po prostu nie było, to również należy zastanowić się nad tym, jak dużym kosztem i obciążeniem będą oni dla europejskich państw. Skoro pracy jest mało, to również legalni mieszkańcy państw będą mieli problem z jej zdobyciem. Im mniej pracy, a więcej osób, tym trudniej jest ich wszystkich utrzymać, a najbardziej odczuwają to oczywiście ci, którzy płacą podatki.

Dane z 2016 r. dotyczące Niemiec wskazują, że tylko co ósmy imigrant otrzymał pracę w tym kraju. Statystyki dotyczą tylko ludności, która w ostatnim czasie przybyła do Niemiec z aktualną nielegalną falą migracji. Są to więc ci ludzie, którzy aktualnie do Europy docierają, a nie muzułmanie, którzy żyją tu od wielu lat. Największym problemem jest język. Imigranci często znają język angielski, jednak docierając do Niemiec i chcąc podjąć tu zatrudnienie powinni porozumiewać się w języku niemieckim. Około 90% imigrantów nie zna jednak tego języka⁵⁷. Jeżeli już chcą oni zatrzymać się w Europie i układać swoje życie właśnie na tym kontynencie,

⁵⁶ J. Krześnicki, *Mniej niż pół procent uchodźców znalazło pracę w Szwecji*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Mniej-niz-pol-procent-uchodzcow-znalazlo-prace-w-Szwecji-7405864.html> (online: 12.01.2017).

⁵⁷ *Tylko co ósmy nowy uchodźca i imigrant znalazł pracę w Niemczech*, <https://euroislam.pl/tylko-co-osmy-nowy-uchodzca-i-imigrant-znalazl-prace-w-niemczech/> (online: 14.01.2017).

to powinni wybierać takie państwa, których języki znają, aby móc się porozumieć. Przykład Niemiec pozwala jednak twierdzić, że imigranci patrzą na to, gdzie mogą liczyć na wysoki zasiłek socjalny i tam się właśnie udają. Jeśli rzeczywiście tak jest, to w najbliższym czasie Polsce nie grozi nadejście fali imigrantów muzułmańskich, choć słyszy się już różne głosy mówiące o tym, że również do terytorium naszego kraju dociera coraz większa liczba imigrantów. Takiego zdania jest m.in. Gyorgy Bakondi, który jest doradcą premiera Węgier Victora Orbana do spraw bezpieczeństwa wewnętrznego ⁵⁸.

Trzeba pamiętać o tym, że tak jak w każdym społeczeństwie, tak również wśród muzułmanów są ludzie dobrzy i źli. Są wśród nich osoby, które chcą podjąć się uczciwej pracy i takie, które zamierzają żyć na koszt państwa. Można spotkać się z opinią, że muzułmańscy imigranci, którzy przedostają się na terytorium Europy wyłudniają i pobierają zasiłek socjalny, ponieważ traktują to jako podatek, który niewierni powinni płacić wyznawcom islamu⁵⁹. Europejczycy myślą, że tym ludziom pomagają przyjmując ich, natomiast bardzo wielu z nich jeśli w ten sposób podchodzi do świadczeń socjalnych i dlatego nie podejmuje przez to zatrudnienia, najzwyczajniej gardzi Europą i tutejszą ludnością. Nie jesteśmy w stanie jednak stwierdzić, którzy imigranci w ten sposób myślą. Wśród Europejczyków także są takie osoby, które chcą żyć na koszt państwa i nie mają zamiaru podejmować zatrudnienia. Jest to także spore obciążenie dla państw europejskich jednak problem staje się coraz większy właśnie za sprawą nielegalnej migracji ludności z państw muzułmańskich.

Podsumowanie

- skutki nielegalnej migracji ludności muzułmańskiej

Migracja nie jest zjawiskiem nowym i wiele państw europejskich ma w swojej historii wzmianki o okresach, kiedy ich ludność również decydowała się na migrację. Tak było na przykład w przypadku Polski i naszego społeczeństwa. W bardzo wielu przypadkach migracja również była nielegalna, a obywatele Polski opuszczali swój kraj z powodów ekonomicznych,

⁵⁸ M. Wyrzykowska, *Doradca Orbana: Coraz więcej nielegalnych imigrantów dociera do Polski*, <http://fakty.interia.pl/raporty/raport-imigranci-z-afryki/informacje/news-doradca-orbana-coraz-wiecej-nielegalnych-imigrantow-dociera-,nId,2337653> (online: 15.01.2017).

⁵⁹ *Muzułmańscy imigranci wyłudzenie zasiłków traktują jako formę dżihadu*, <http://www.pch24.pl/muzulmanscy-imigranci-wyludzenie-zasilkow-traktuja-jako-forme-dzihadu,34899,i.html> (online: 14.01.2017).

ale również z powodu prześladowań i zagrożenia życia. Wielu więc Polaków również było i jest imigrantami. Inaczej jednak postrzega się imigranta, który podejmuje zatrudnienie a także posiada taką samą kulturę i wyznaje wartości jak reszta społeczeństwa, do którego przybył. W przypadku wyznawców islamu jest jednak inaczej. Ciekawie polskich imigrantów przedstawił w swojej książce „Mój sąsiad islamista” M. Orzechowski i porównał ich do przybyszów z państw muzułmańskich. Stwierdził on, że Polacy znajdujący się na Zachodzie, nawet jeśli nie znają języków obcych, nie potrafią jakiejś pracy wykonywać, to deklarują, że jak najszybciej się wszystkiego nauczą, aby tylko móc pracować. Islamscy imigranci jego zdaniem nie chcą podejmować każdej pracy, pomimo tego, że bardzo często znają języki obce i potrafią się porozumieć. Tłumaczeniem niepodjęcia jakiejś pracy przez muzułmanina jest to, że rani ona jego uczucia religijne⁶⁰. Można się z tą opinią zgadzać bądź nie, jednak na pewno jakaś część prawdy w niej się znajduje. Wystarczy przypomnieć sobie za kogo w islamie jest uznawana kobieta i jak się ją traktuje. Czy przykładowy muzułmanin zdecyduje się na pracę jeśli jego przełożonym będzie kobieta?

Każdego dnia w wielu państwach naszego kontynentu dochodzi do aktów przemocy, z którymi nie jesteśmy w stanie sobie poradzić. Według danych statystycznych dotyczących przestępczości w latach 2002-2012 liczba wszystkich przestępstw na terenie UE zmniejszyła się. O czym warto jednak wspomnieć i co niewątpliwie daje do myślenia, liczba przestępstw w Turcji w latach 2007-2012 wzrosła natomiast o 96%⁶¹. Zastanawiające jest to jak bardzo do tego mogła przyczynić się Arabska Wiosna i migracja ludności muzułmańskiej. Wielce prawdopodobne jest jednak to, że to właśnie napływ imigrantów z innych państw muzułmańskich do Turcji, z której próbują się oni również przedostać do Europy, ma wpływ na tak znaczący wzrost przestępstw w tym kraju. Europa może obawiać się tego, że w przyszłości taki scenariusz czeka właśnie ten kontynent.

Skutki nielegalnej migracji mogą być dla państw europejskich katastrofalne. Problem polega nie tylko na różnicy poglądów, ale również na zbyt dużej liczbie ludności muzułmańskiej, która nie podejmuje pracy, bądź podejmuje tylko tę, która jest najniżej opłacana. Ci pierwsi żerują na państwie i podatnikach, żyjąc z zasiłku socjalnego, drudzy natomiast niszczą rynek pracy. Gospodarka Europy może w przyszłości ulec mocnemu pogorszeniu. Żaden kontynent nie jest w stanie ciągle w nieskończoność przyjmować imigrantów, gwarantować im miejsce zamieszkania, pożywie-

⁶⁰ M. Orzechowski, *op. cit.*, s. 74.

⁶¹ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Archive:Crime_statistics/pl (online: 12.01.2017).

nie, lekarstwa, a także pracę, aby mogli sami zagwarantować sobie to, co na początku otrzymali od państwa, w którym się znaleźli.

Zbyt duża liczba imigrantów w krajach europejskich doprowadza również do tego, że zmniejsza się poczucie solidarności społecznej. Obywatele coraz mniej o sobie wiedzą. Wokół jest coraz więcej obcych ludzi, z innych kultur i wierzeń. Wpływa to na działanie państwa, ponieważ ludzie nie patrzą przychylnie na podatki i pomoc społeczną, szczególnie jeśli nie korzystają z pomocy państwa, a widzą, że robią to osoby, które nie są rdzennymi mieszkańcami ich państwa, a imigrantami⁶².

Mówi się, że nielegalna migracja muzułmanów przyczynia się do szerzenia islamofobi w Europie. Spoglądając z innej perspektywy można jednak stwierdzić, że to właśnie z powodu obaw przed posądzeniem o islamofobię wielokrotnie nie nagłaśnia się pewnych czynów ludności muzułmańskiej. Wpływ na negatywne postrzeganie muzułmanów i kojarzenie ich z przemocą i okrucieństwem mają bez wątpienia różnego rodzaju zamachy terrorystyczne, które tłumaczone są motywami religijnymi, a których w ostatnich latach w Europie było całkiem sporo. Im więcej radykalnych muzułmanów będzie w Europie Zachodniej mieszkało, tym większe ryzyko potencjalnych zamachów terrorystycznych. Warto wspomnieć o tym, że wielu muzułmanów, którzy zradykalizowali się, posiada obywatelstwo jednego z państw UE⁶³. Mogą oni więc bez przeszkód poruszać się pomiędzy państwami, motywować do aktów terroru, a także je przeprowadzać. Trudno jest kontrolować zradykalizowanych muzułmanów, którzy od lat mieszkają w Europie, bądź się tutaj nawet urodzili. Jeszcze trudniej będzie zapanować nad bezpieczeństwem na naszym kontynencie, jeśli nie opanujemy aktualnej nielegalnej migracji i nadal będą do nas w takim tempie przybywać kolejni imigranci. W ciągu samym tylko dwóch pierwszych tygodni 2017 r. do Europy przybyło 1202 imigrantów. Dane z 11 stycznia 2017 r. wskazują, że 13 z nich zaginęło bądź zginęło⁶⁴. Liczby te obrazują doskonale jak ogromnym problemem jest aktualna sytuacja związana z nielegalną migracją. W żaden sposób nie jesteśmy w stanie całkowicie przerwać napływu imigrantów. Nie da się w każdym miejscu postawić ogrodzenia tak jak uczynili to na przykład Węgrzy na granicy z Serbią.

Europejczycy zaczynają obawiać się o swoją kulturę. Europa jest „coraz starsza”, społeczeństwo starzeje się, natomiast młodych ludzi nie przybywa w takim tempie, aby temu skutecznie zaradzić. Rodzi się tutaj natomiast sporo dzieci pochodzących z rodzin muzułmańskich, które są

⁶² A. Giddens, *op. cit.*, s. 164.

⁶³ A. Ciechanowicz, *Państwo Islamskie w Niemczech, Niemcy w Państwie Islamskim. RFN wobec rodzimych dżihadystów*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2016, s. 7.

⁶⁴ <http://migration.iom.int/europe/> (online: 15.01.2017).

dziećmi imigrantów. Szacuje się, że dzieci z imigranckich rodzin rodzi się więcej, niż z rodzin europejskich. Jeśli ta tendencja nie ulegnie zmianie to w ciągu najbliższych kilkudziesięciu, a może nawet kilkunastu lat, muzułmanie mogą stać się większością w Europie. Kultura europejska i tutejsze zwyczaje zostaną wyparte przez islam. Wystarczy spojrzeć na dane dotyczące chrześcijan i muzułmanów na świecie. Według danych z 2015 r., na świecie jest około 2,17 mld chrześcijan. Wyznawcy islamu to natomiast około 1,6 mld osób. W ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat ma to jednak ulec zmianie. Według szacunków już w 2050 r. chrześcijan będzie 2,92 mld, natomiast muzułmanów 2,76 mld. 20 lat później liczba wyznawców tych religii będzie już równa⁶⁵. Europejczycy mogą oczywiście obawiać się także zamachów terrorystycznych, którym trudno jest zaradzić, a migrująca ludność może przyczynić się do tego, że będzie ich znacznie więcej, niż ma to miejsce teraz. Zaraz po zamachach terrorystycznych chyba największą obawą jest jednak właśnie ta o przyszłość Europejczyków i kulturę europejską. Skoro w stosunkowo tak niedługim czasie mogą ulec tak drastycznej zmianie proporcje w liczbie muzułmanów do chrześcijan, to jasne staje się to, że kultura również się zmieni. Muzułmanie w ciągu najbliższych kilkudziesięciu lat mają ogromną szansę podbić świat na froncie biologicznym. Brak odpowiedniej reakcji na dzisiejszy problem migracji ze strony polityków europejskich, może tylko przyspieszyć podbój Europy.

Niekorzystne nastawienie do migrującej ludności z państw muzułmańskich nie powinno być uznawane za rasizm. Powinno się na to wszystko spoglądać przez pryzmat Europy i tego, aby nadal była ona kontynentem tolerancyjnym, jednak dbającym o to, żeby wolność i tutejsza kultura nie uległy zatraceniu. Trafne staje się określenie, że Europa jest zakładnikiem swojej poprawności politycznej⁶⁶. Ciągłe przecież mówi się o tym, że jest to kontynent tolerancyjny. Oczywiście nie powinno się siać nienawiści i pogardy do innych kultur i wierzeń, jednak pozwalając na nielegalną i niekontrolowaną migrację ludności muzułmańskiej do Europy, zgadzamy się w pewnym stopniu na ograniczanie naszego społeczeństwa, kultury i zwyczajów jakie tu panują. Aby nie urazić innych rezygnujemy z wielu rzeczy i nieraz nastawimy przysłowiowy policzek. Polityka prowadzona głównie przez UE, Europę Zachodnią zatacza błędny krąg, z którego bardzo trudno będzie się wydostać. Przyjmujemy ludność, która często ucieka przed prześladowaniami, jednak czy to Europejczycy za kilkadziesiąt lat nie będą musieli uciekać ze swoich domów? Gdzie wtedy będą oni uciekać?

⁶⁵ P. Kozłowski, *Islam staje się największą religią na świecie*, <http://datablog.pl/islam-wyprzedzi-chrzcijanstwo/> (online: 12.11.2016).

⁶⁶ M. Kłusak, *Geopolityka i geostrategia Europy na początku XXI wieku*, Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna, Elbląg 2016, s. 6.

Kto ich przyjmie? Są to pytanie, na które nie znamy dziś odpowiedzi. Lepiej żebyśmy nigdy nie musieli jej poznawać. Statystyki dotyczące przyrostu naturalnego wśród muzułmanów mogą wskazywać jednak na taką ewentualność. Nie chodzi tu o to, aby głosić nienawiść do muzułmanów. Rozważania te nie mają nic wspólnego z rasizmem, o co mogłyby w niektórych kręgach zapewne być podejrzewane. Europa w przyszłości nie może żałować swoich działań, których dziś się podejmuje. Rozważania nad problemem nielegalnej migracji wyznawców islamu do państw Europy Zachodniej mają na celu zwiększenie świadomości wśród Europejczyków na temat skali tego problemu. Jeśli Europa ma zachować swoją kulturę i zwyczaje, musi pozostać laicka. Powinna być jednak tolerancyjna dla wszystkich jej mieszkańców, nie może jednak dopuścić do tego, że imigranci, głównie z państw muzułmańskich będą wprowadzać tu swoje prawa i zasady, a Europejczycy nie zareagują tolerując to. Jeśli tak będzie to europejska kultura zniknie, a tolerancji dla naszych obyczajów ze strony wyznawców islamu możemy nie zaznać. Oczywiście największe obawy powinny dotyczyć muzułmanów wyznających fundamentalistyczny islam, ponieważ to głównie przez niego tak źle mówi się o wyznawcach islamu. Nawet jeśli jesteśmy w stanie żyć w zgodzie obok muzułmanów, którzy mniej rygorystycznie podchodzą do swojej wiary, to i tak trzeba pamiętać o tym, że nielegalna imigracja musi zostać powstrzymana. W innym wypadku najprawdopodobniej Europę prędzej czy później czeka zagłada.

Bibliografia

Literatura

- 10 PL-UE. Polskie 10 lat w Unii. Raport*, MSZ, Warszawa 2014.
- Adamski F., *Socjologia małżeństwa i rodziny*, PWN, Warszawa 1982.
- Arak P., *Skłonność Polek w Wielkiej Brytanii do posiadania potomstwa*, „Polityka Społeczna” 2014, nr 8.
- A-Z Mała encyklopedia PWN, Wydanie drugie poprawione*, PWN, Warszawa 1996
- Badora S., Czeredrecka B., Marzec D. (red.), *Rodzina i formy jej wspomagania*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2001.
- Balicki J., *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki migracyjnej i azyłowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2012.
- Balicki J., *Imigranci z krajów muzułmańskich w Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2010.
- Baran P., *Niemiecki model polityki społecznej na tle regulacji Unii Europejskiej*, „Rocznik Integracji Europejskiej” 2012, nr 6.
- Bera R., *Aksjologiczny sens pracy a poczucie jakości życia młodych emigrantów polskich*, UMCS, Lullin 2008.
- Brochmann C., *European Integration and Immigration from Third Countries*, University Press, Oslo-Stockholm-Copenhagen-Boston 1996.
- CBOS, *Postawy prokreacyjne kobiet BS/29/2013*, Warszawa 2013.
- CBOS, *Praca za granicą*, Fundacja CBOS, Warszawa 2015.
- Chhabra E., *Edukacja przedszkolna w Wielkiej Brytanii*, „Edukacja i Dialog” 2014, nr 9-10.
- Ciechanowicz A., *Państwo Islamskie w Niemczech, Niemcy w Państwie Islamskim. RFN wobec rodzimych dżihadystów*, Ośrodek Studiów Wschodnich, Warszawa 2016.
- Cohen S., Wills A.T., *Stres, social support and the buffering hypothesis*, „Psychological Bulletin” 1985, nr 98.
- Cymbranowicz K., *Wpływ integracji na sytuację na rynku pracy i migracje zagraniczne w nowych państwach członkowskich* [w:] H. Tendera-Właszczuk (red.), *Nowe państwa członkowskie w Unii Europejskiej. Diagnoza i Perspektywy*, Difin, Warszawa 2016.
- Dragan A., Woronowicz S., *Wybrane zagadnienia polityki rodzinnej w niektórych państwach Unii Europejskiej*, OT 617, Warszawa 2013.
- Duda M., *W kierunku ograniczenia bezrobocia i bezdomności – przyczyny migracji*, „Studia i Badania Naukowe” 2009, nr 1.

- EU: Seville, Enlargement, „Migration News” 2002, nr 7.
- Fihel A., Piętka P., Tyrowicz J., *Funkcjonowanie polskich migrantów na brytyjskim rynku pracy*, Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2007.
- Giddens A., *Europa. Burzliwy i potężny kontynent*, PWN SA, Warszawa 2014.
- Hoffman-Novotny J.H., *Migration. Ein Beitrag zu einer soziologischen Erklärung*, Stuttgart 1970.
- Iglicka K., *Kontrasty migracyjne Polski. Wymiar transatlantycki*, Scholar, Warszawa 2008
- Informacje o rozmiarach i kierunkach czasowej emigracji z Polski w latach 2004-2015*, GUS, Warszawa 5.09.2016.
- International Migration Outlook 2016*, OECD, 19 Sep 2016.
- Jaźwińska E., *Migracje niepełne ludności Polski: zróżnicowanie międzyregionalne* [w:] E. Jaźwińska, M. Okólski (red.), *Ludzie na huśtawce. Migracje między peryferiami Polski i Zachodu*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2001.
- Kacperczyk A., *Wsparcie społeczne w instytucjach opieki paliatywnej i hospicyjnej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2006.
- Kaczmarczyk P., *Kryzys a decyzje migracyjne Polaków*, Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2010.
- Kaczmarczyk P., *Migracje zarobkowe Polaków w dobie przemian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005.
- Kawczyńska-Butrym Z., *Kapitał migracyjny – oczekiwania i doświadczenia* [w:] K. Markowski (red.), *Migracja – wartość dodana?*, KUL, Lublin 2008.
- Kieszkowska A., *Działania profilaktyczne w wychowaniu*, [w:] A. Kieszkowska (red.), *Teoretyczne i metodyczne aspekty profilaktyki w środowiskach wychowawczych*, Akademia Świętokrzyska im. Jana Kochanowskiego, Kielce 2005.
- Kłusak M., *Geopolityka i geostrategia Europy na początku XXI wieku*, Elbląska Uczelnia Humanistyczno-Ekonomiczna, Elbląg 2016.
- Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego oraz Komitetu Regionów na temat imigracji, integracji i zatrudnienia, Komisja Europejska Bruksela, 03.06.2003 Com (2003) 336 Final,
- Koniunktura Gospodarcza. Koniunktura w przemyśle, budownictwie, handlu i usługach w lutym 2016 r. Opracowanie sygnałne*, GUS, 22.02.2016, Warszawa.
- Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie dnia 28 lipca 1951 r. (Dz.U. 1991 nr 119 poz. 515).
- Kozielska J., *Poakcesyjne migracje zarobkowe. Kontekst teoretyczno-empiryczny. Wsparcie społeczne*, UAM, Poznań 2014.

- Larroque C.A., *Geopolityka fundamentalizmów muzułmańskich*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2015.
- Laurent S., *Kalifat terroru – Kulisy działania Państwa Islamskiego*, Grupa Wydawnicza Foksal, Warszawa 2014.
- Laurent S., *Kalifat terroru – Kulisy działania Państwa Islamskiego*, Grupa Wydawnicza Foksal, Warszawa 2014.
- Łukowski W., *Społeczny sens migracji sezonowych* [w:] P. Kaczmarczyk, W. Łukowski (red.), *Polscy pracownicy na rynku Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2004.
- Maruszewski T., *Psychologia poznania. Sposoby rozumienia siebie i świata*, GWP, Gdańsk 2001.
- Mazuś M., Sowa A., *Bitwa o datki na dziatki*, „Polityka” 2014, nr 3.
- Migała P., *Wybrane aspekty patologii społecznej w aspekcie ich uwarunkowań*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej, Józefów 2011.
- Migracje zagraniczne w latach 2007-2009. Wyniki badań i analiz*, Wojewódzki Urząd Pracy, Kraków 2009.
- Moore S., Gullone E., *Predicting adolescent risk behavior using a personalized cost benefit analysis*, “Journal of Youth and Adolescence” 1996, nr 25.
- Okólski M., *Polska jako aktor na europejskiej scenie migracyjnej* [w:] M. Duszczyk, M. Lesińska, *Współczesne migracje. Dylematy Europy i Polski*, Ośrodek Badań nad Migracjami, Warszawa 2009.
- Orzechowski M., *Mój sąsiad islamista. Kalifat u drzwi Europy*, Warszawskie Wydawnictwo Literackie MUZA SA, Warszawa 2015.
- Owen D., Fihel A., Green A., *Najnowsza migracja z Polski do Wielkiej Brytanii*, „Biuletyn Migracyjny” 2007, nr 4-5, s. 2 (dodatek).
- Parczewska T., *Szkolnictwo w Anglii*, „Życie Szkoły” 2007, nr 8.
- Parzymies A. (red.), *Muzułmanie w Europie*, Wydawnictwo Akademickie DIALOG, Warszawa 2003.
- Pikuła N., *Kondycja rodzicielstwa w XXI wieku*, [w:] *Odpowiedzialne rodzicielstwo wobec wyzwań XXI wieku*, M. Duda (red.), Wydawnictwo Św. Stanisława BM Archidiecezji Krakowskiej, Kraków 2010.
- Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*. Dokument przyjęty przez Radę Ministrów w dniu 31 lipca 2012 r. MSW.
- Poulter S., *Ethnicity, Law and Human Rights. The English Experience*, Oxford University Press, Oxford 2003.
- Różnowski B., *Jakość życia kobiet migrujących zarobkowo oraz jej wpływ na intencję ponownych wyjazdów*, „Czasopismo psychologiczne”, t. 18, 2012, nr 2
- Różnowski B., Bryk D., *Psychologiczna sytuacja migrantów zarobkowych na różnych etapach migracji* [w:] S.B. Bryk, M. Różnowski, S. Zięba

- (red.), *Migracja zarobkowa do Włoch*, Oficyna Wydawnicza EL-Press s.c., Lublin 2008.
- Sakowicz T., *Dysfunkcjonalność rodziny a resocjalizacja (wybrane teksty z socjologii rodziny i resocjalizacji)*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2006.
- Sarrazin T., *Deutschland schafft sich ab*, Gebundene Ausgabe – 30. August 2010.
- Siek E., *Migracje zagraniczne na pobyt stały w Polsce po akcesji do UE* [w:] A. Noga, K. Stawicka, *Rynek pracy w dobie integracji europejskiej*, CeDeWu, Warszawa 2011.
- Szczepański J., *Sprawy ludzkie*, Czytelnik, Warszawa 1978.
- Szymańska J., *Programy profilaktyczne. Podstawy profesjonalnej psychoprofilaktyki*, ORE, Warszawa 2012.
- Szymczak M. (red), *Słownik Języka Polskiego*, T. II, PWN, Warszawa 1992.
- Ślusarczyk M., *Demograficzne i społeczne aspekty migracji Polaków na początku XXI wieku* [w:] A. Grzymała-Moszczyńska, A. Kwiatkowska, J. Roszak (red.), *Drogi i rozdroża. Migracje Polaków w Unii Europejskiej po 1 maja 2004*, Nomos, Kraków 2010.
- Tyszka Z., *Rodzina*, [w:] W. Pomykało (red.) , *Encyklopedia Pedagogiczna*, Fundacja Innowacja, Warszawa 1997.
- Wolańska I., *Migracje zagraniczne współczesnym zagrożeniem dysfunkcyjnością rodziny*, [w:] *Rodzina. Powołanie. Zadania. Zagrożenia*, J. Zimny (red.), Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola 2014.
- Wolańska I., *Oddziaływanie wychowawcze rodziców migrujących zarobkowo*, „Zeszyty Studenckiego Ruchu Naukowego UJK” 2013, nr 9.
- Wolańska I., *Postawy rodzicielskie w percepcji studentów pedagogiki*, [w:] *Ojcostwo: wczoraj, dziś i jutro*, J. Zimny (red.), Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola 2016.
- Wolańska I., *Postawy rodzicielskie w percepcji studentów pedagogiki*, [w:] J. Zimny (red.), *Ojcostwo: wczoraj, dziś i jutro*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola 2016.
- Wolańska I., *Samotność Polaków czasowo migrujących za granicę: prawda czy mit?*, [w:] J. Zimny (red.), *Samotność: prawda, czy mit?*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Stalowa Wola 2015.
- Wolańska I., *Społeczne funkcjonowanie dziecka wychowującego się w rodzinie dotkniętej problemem migracji zagranicznych*, „Zeszyty Studenckiego Ruchu Naukowego UJK” 2014.
- Wpływ emigracji zarobkowej na gospodarkę Polski*, Departament Analiz i Prognoz, Ministerstwo Gospodarki, Warszawa 2007.

Strony internetowe

- "Jedni molestowali kobiety, inni tworzyli ciasny kordon". W Niemczech oburzenie, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/niemieckie-media-ataki-imigrantow-na-kobiety-w-kolonii-i-hamburgu,608198.html> (online: 11.01.2017).
- 10 lat EFS w Polsce. Perspektywy na przyszłość, http://www.mr.gov.pl/fundusze/Fundusze_Europejskie_2014_2020/Documents/Informacja%20prasowa_10latEFS.pdf, (online: 10.01.2017).
- Balcerzak-Paradowska B., Kołaczek B., Głogosz D., *Polityka rodzinna w krajach Unii Europejskiej – wnioski dla Polski*, Biuletyn Pro – Materiały Nr 67, Warszawa 2009, http://www.brpo.gov.pl/sites/default/files/Biuletyn_RPO_Materialy_nr_67_-_Polityka_rodzinna_w_krajach_Unii_Europejskiej_-_wnioski_dla_Polski.pdf, (online: 10.01.2017).
- Behörden ließen Islamisten jahrelang ausreisen*, 2.10.2014, <http://www.faz.net/aktuell/politik/inland/deutsche-dschihadisten-behoerden-billigten-angeblich-ausreise-vonislamisten-13185935.html>
- Bielecki J., *W Niemczech brakuje rąk do pracy. Brakuje 500 tys. fachowców z różnych dziedzin*, <http://serwisy.gazetaprawna.pl/praca-i-kariera/artykuly/623095,w-niemczech-brak-rak-do-pracy-potrzeba-500-tys-fachowcow-z-roznych-dziedzin.html>, (online: 10.01.2017).
- CBOS nr 37/2015, Warszawa, marzec 2015, s. 2, http://cbos.pl/SPISKOM.POL/2015/K_037_15.PDF (online: 10.01.2017).
- CBOS, *Postawy wobec islamu i muzułmanów*, *Komunikat z Badań Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/;3981378> (online: 11.01.2017).
- Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Arabska-Wiosna;5605385.html> (online: 10.01.2017).
- Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/dirhem;3892931.html> (online: 11.01.2017).
- Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ekstremizm;3897141.html> (online: 12.01.2017).
- Encyklopedia PWN*, <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/imigracja;3914293.html> (online: 10.01.2017).

Encyklopedia PWN,

<http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/uchodzca;3990750.html>
(online: 10.01.2017).

Eurostat, <http://ec.europa.eu/eurostat>

Górzyński O., *Erytrea, czyli państwo-więzienie. Stamtąd pochodzą uchodźcy, których przyjmie Polska,*

http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Erytrea-czyli-panstwo-wiezienie-Stamtad-pochodza-uchodzcy-ktorych-pryjmie-Polska,wid,17724235,wiadomosc.html?ticaid=11871f&_ticrsn=3
(online: 14.01.2017).

Haszczyński J., *Imigranci 2016. Ponad 3000 utonęło w drodze do Europy,*

<http://www.rp.pl/Uchodzcy/160809827-Imigranci-2016-Ponad-3000-utonelo-w-drodze-do-Europy.html#ap-1> (online: 10.01.2017).

Hreczuk A., *Polacy budują dobrobyt Berlina,*

<http://wiadomosci.wp.pl/kat,1010249,title,Polacy-buduja-dobrobyt-Berlina,wid,14980798,wiadomosc.html?ticaid=118822>,
(online: 10.01.2017).

http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Archive:Crime_statistics/pl
(online: 12.01.2017).

http://migration.iom.int/docs/MMP/Mediterranean_Update_170106_02.pdf
(online: 10.01.2017).

<http://migration.iom.int/europe/> (online: 10.01.2017).

<http://migration.iom.int/europe/> (online: 15.01.2017).

<http://udsc.gov.pl/wp-content/uploads/2015/07/Syria-podstawowe-informacje-demograficzno-migracyjne.pdf> (online: 11.01.2017).

http://www.mcb.org.uk/wp-content/uploads/2015/02/MCBCensusReport_2015.pdf
(online: 12.01.2017).

<http://www.siecrownosci.gov.pl/slownik-pojec/art,51,islamofobia.html>
(online: 12.11.2016).

<http://www.workservice.pl/Centrum-prasowe/Informacje-prasowe/Ekspert-HR-komentuje/Od-4-lat-Polacy-wyberajaniemiecki-rynek-pracy>, (online: 10.01.2017).

<http://www.workservice.pl/Centrum-prasowe/Informacje-prasowe/Ekspert-HR-komentuje/Od-4-lat-Polacy-wyberajaniemiecki-rynek-pracy>, (online: 10.01.2017).

<https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/MigrationIntegration/PersonsMigrationBackground/Tables/MigrantStatusLaender.html>, (online: 10.01.2017).

- <https://www.destatis.de/EN/FactsFigures/SocietyState/Population/MigrationIntegration/PersonsMigrationBackground/Tables/MigrantStatusSelectedCountries.html>, (online: 10.01.2017).
- <https://www.ons.gov.uk/peoplepopulationandcommunity/populationandmigration/internationalmigration/bulletins/migrationstatisticsquarterlyreport/dec2016>, (online: 10.01.2017).
- Imigrant, który zgwałcił chłopca, nie zostanie ukarany. „Działalem w stanie seksualnej konieczności”. Przelomowy wyrok sądu*, <http://niezломni.com/imigrant-ktory-zgwalcil-chlopca-zostanie-ukarany-dzialalem-stanie-seksualnej-koniecznosci-przelomowy-wyrok-sadu/> (online: 11.01.2017).
- Irakijczyk zgwałcił 10-latkę na basenie, bo... nie uprawiał seksu od 4 miesięcy*, <http://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-irakijczyk-zgwalcil-10-latka-na-basenie-bo-nie-uprawial-seksu,nId,2141037> (online: 11.01.2017).
- Islam w Polsce*, <http://www.shiapoland.com/Islam-w-Polsce.html> (online: 10.01.2017).
- Kozłowski P., *Islam staje się największą religią na świecie*, <http://datablog.pl/islam-wyprzedzi-chrzescijanstwo/> (online: 12.11.2016).
- Krześnicki J., *Mniej niż pół procent uchodźców znalazło pracę w Szwecji*, <http://www.bankier.pl/wiadomosc/Mniej-niz-pol-procent-uchodzcow-znalazlo-prace-w-Szwecji-7405864.html> (online: 12.01.2017).
- Majewska D., *Węgierska dziennikarka rozprawia się z uchodźcami: kopie i podkłada nogę*, <http://natemat.pl/154115,wegierska-dziennikarka-rozprawia-sie-z-uchodzcami-kopie-i-podklada-noge> (online: 10.01.2017).
- Migration Statistics Quarterly Report: Dec 2016, *Minimalne wynagrodzenie za pracę od 2003 r.*, <http://www.zus.pl/default.asp?p=1&id=1019>, (online: 10.01.2017).
- Muzułmanin został burmistrzem Londynu. Sadiq Khan z rekordowym poparciem*, <http://wyborcza.pl/1,75399,20032802,muzulmanin-zostal-burmistrzem-londynu.html> (online: 10.01.2017).
- Muzułmańscy imigranci wyłudzanie zasiłków traktują jako formę dżihadu*, <http://www.pch24.pl/muzulmanscy-imigranci-wyludzanie-zasilkow-traktuja-jako-forme-dzihadu,34899,i.html> (online: 14.01.2017).
- Niedziński B., *Którędy uchodźcy trafiają do UE? Jest sześć migracyjnych szlaków*, <http://www.gazetaprawna.pl/artykuly/891650,ktoredy->

- uchodzcy-trafiaja-do-ue-jest-szesc-migracyjnych-szlakow.html
(online: 10.01.2017).
- Nielegalni imigranci uciekali przed wojną. Na luksusowym jachcie*,
<http://tvn24bis.pl/ze-swiata,75/nielegalni-imigranci-uciekali-przed-wojna-na-luksusowym-jachcie,535450.html>
(online: 12.01.2017).
- Niemcy: Uchodźcy zamiast porządnego zawodu wybierają bieda-pracę*,
<http://gazetapraca.pl/gazetapraca/1,67732,19464499,niemcy-uchodzcy-zamiast-porzadnego-zawodu-wyberaja-bieda-prace.html>
(online: 12.01.2017).
- OECD, *Doing Better for Families 2011*,
http://www.leavenetwork.org/fileadmin/Leavenetwork/Links_publications/OECD_DoingBetterForFamilies_2011.pdf,
(online: 10.01.2017).
- Płaca minimalna w Niemczech*, Eures. TriRegio,
[https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/niemcy/Niemcy-placa-min.pdf_\(online:10.01.2017\)](https://eures.praca.gov.pl/zal/warunki_zycia/niemcy/Niemcy-placa-min.pdf_(online:10.01.2017)).
- Raport *Migracje Zarobkowe Polaków* Work Service, maj 2016,
<http://www.workservice.pl/Centrum-prasowe/Raporty/Raport-Migracyjny/Migracje-zarokowe-Polakow-IV-maj-2016>,
(online: 10.01.2017).
- Ratajczak M., *Brexit może się opóźnić. Sąd Najwyższy wydał ważny wyrok w sprawie wyjścia Wielkiej Brytanii z UE*,
<http://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/arttykul/brexit-wielka-brytania-sad-najwyzszy-spor-o,46,0,2241070.html>,
(online: 10.01.2017).
- Skarb sprzed 1000 lat odkryty na Kujawach. Archeolodzy wydobyli 250 srebrnych monet*, http://historia.wp.pl/title,Skarb-sprzed-1000-lat-odkryty-na-Kujawach-Archeolodzy-wydobyli-250-srebrnychmo-net,wid,17635795,wiadomosc.html?ticaid=1186cb&_tictsn=5
(online: 10.01.2017).
- Stopa bezrobocia w latach 1990-2016*, <http://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-w-latach-1990-2016,4,1.html>, (online: 10.01.2017).
- Sunnici i szyici. Bliskowschodnia układanka, która wstrząsa Irakiem*,
<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/sunnici-i-szyici-bliskowschodnia-ukladanka-ktora-wstrzasa-irakiem,439314.html>
(online: 14.01.2017).
- Trading Economics ,
<http://pl.tradingeconomics.com/germany/unemployment-rate>,
(online: 10.01.2017).

- Trading Economics,
<http://pl.tradingeconomics.com/spain/unemployment-rate>,
(online: 10.01.2017).
- Tylko co ósmy nowy uchodźca i imigrant znalazł pracę w Niemczech*,
<https://euroislam.pl/tylko-co-osmy-nowy-uchodzca-i-imigrant-znalazl-prace-w-niemczech/> *(online: 14.01.2017).*
- Uchodźcy. Nowa trasa przerzutu wiedzie przez Polskę*,
<http://www.newsweek.pl/polska/trasy-przerzutu-imigrantow-w-europie-polska-imigranci-,artykuly,371128,1.html>
(online: 10.01.2017).
- Wawrzyńczak A., *Kobiety w Państwie Islamskim. Co skłania je do porzucenia wygodnego życia na Zachodzie?*
<http://wiadomosci.wp.pl/kat,1356,title,Kobiety-w-Panstwie-Islamskim-Co-sklania-je-do-porzucenia-wygodnego-zycia-na-Zachodzie,wid,17153052,wiadomosc.html> *(online: 15.01.2017).*
- Wąs A., *Kobieta w islamie*, <https://religie.wiara.pl/doc/472173.Kobieta-w-islamie> *(online: 11.01.2017).*
- Wielka emigracja wróci z Wysp do Polski?*,
<http://wiadomosci.wp.pl/kat,1041267,title,Wielka-emigracja-wroci-z-Wysp-do-Polski,wid,18376399,wiadomosc.html?ticaid=118823>,
(online: 10.01.2017).
- Wojtalik M., *Muzułmanie w Europie [MAPA I INFOGRAFIKI]*,
<http://www.newsweek.pl/swiat/ilu-muzulmanow-mieszka-w-europie-i-w-polsce-mapa,artykuly,354745,1.html>
(online: 12.01.2017).
- World Fatalities of Migrants, Refugees Approach 7,500 in 2016 as Three-year Total Tops 18,501*, <http://www.iom.int/news/world-fatalities-migrants-refugees-approach-7500-2016-three-year-total-tops-18501> *(online: 10.01.2017).*
- Wpadka: 21-letni islamista udawał 12-letniego chłopca! Brytyjscy urzędnicy dali się nabrać...*, <http://www.polishexpress.co.uk/wpadka-21-letni-islamista-udawal-12-letniego-chlopca-brytyjscy-urzednicy-dali-sie-nabrac> *(online: 10.01.2017).*
- Wsumie.pl, *Jednak są terroryści wśród uchodźców?! Niemiecki urząd kryminalny zarejestrował 400 podejrzanych. Merkel nie widzi zagrożenia?*
<http://wpolityce.pl/swiat/302117-jednak-sa-terrorysci-wsrod-uchodzcow-niemiecki-urzed-kryminalny-zarejestrowal-400-podejrzanych-merkel-nie-widzi-zagrozenia> *(online: 11.01.2017).*
- Wyrzykowska M., *Doradca Orbana: Coraz więcej nielegalnych imigrantów dociera do Polski*, <http://fakty.interia.pl/raporty/raport-imigranci-z-afryki/informacje/news-doradca-orbana-coraz-wiecej->

nielegalnych-imigrantow-dociera-,nld,2337653

(*online*: 15.01.2017).

Zamach w Berlinie, <http://www.tvn24.pl/raporty/zamach-w-berlinie,1135>

(*online*: 11.01.2017).

Spis tabel

Tabela 1. Dane szacunkowe emigracji z Polski na pobyt czasowy w latach 2004-2015	11
Tabela 2. Liczba zgłaszających się do Workers Registration Scheme (Wielka Brytania) w okresie maj 2004-grudzień 2005.....	18
Tabela 3. Obszary wsparcia skoncentrowane wokół sytuacji migracyjnej.	36
Tabela 4. Doświadczenia migracyjne badanych Polaków [w proc.]	38
Tabela 5. Kraje migracji zarobkowej respondentów [w proc.].....	38
Tabela 6. Migranci [w proc.].....	40
Tabela 7. Plany respondentów związane z wyjazdem za granicę [w proc.]	41

Spis wykresów

Wykres 1. Główne kraje docelowe migrantów z Polski przed i po polskiej akcesji w struktury UE [2008, w proc.].....	16
Wykres 2. Główne kraje docelowe migrantów zarobkowych z Polski po polskiej akcesji w struktury UE [2009, w proc.].....	17
Wykres 3. Czas pobytu za granicą Polaków [w proc.].....	39
Wykres 4. Miejsce zamieszkania migranta (%).....	40
Wykres 5. Motywy wyjazdów zagranicznych [w proc.], N=106.....	42

eISBN 978-83-65690-22-7, ISBN 978-83-65690-23-4

